

SÖZÜN HAKKINI YEMEK GIYBET

46

YEŞİM TONBAZ
GÜLER İLE
SÖYLEŞİ

14

"VARLIĞIN EVİ"NDEN
KOVULMAK

18

DİLİN AFETİ
DEDİKODU

20

MEDENİYETİN RUHU
HOŞGÖRÜ

42

EVLİLİĞİ YIPRATAN
DAVRANIŞLAR

Sevgili Peygamberimizin ifadesi ile bir bütünün iki yarısı olan eşler, iki bedende tek can misali hayat yolculuğunda birlikte adım atar, zorluklara birlikte göğüs gerer ve acısıyla tatlısıyla bir ömrü birlikte yaşarlar.

Bu eser, Hz. Peygamber'in hikmet ve rahmet dolu dünyasını ve çağlar üstü örnekliliğini günümüz insanına ulaştırmayı amaçlayan "Hadislerle İslam" külliyyatının evlilik konusundaki hadislerinden derlenerek oluşturulmuştur. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) aile içi ilişkileri nasıl yönettiğini, üstlendiği rolleri ve vazifeleri nasıl yerine getirdiğini, aile fertlerinin haklarını nasıl koruduğunu göstermeyi amaçlamıştır.



yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

BİR İNSAN HAKKI İHLALİ OLARAK GIYBET

Dr. Lamia LEVENT ABUL

İslam dini, sosyal ilişkilere, kişilik haklarının korunmasına büyük önem vermiş; güven, huzur ve barış ortamını yok eden, insan onurunu zedeleyen, toplumda dargınlık ve düşmanlıklara yol açan, sosyal ilişkilere zarar veren, temel hakları ihlal eden fiil ve davranışları yasaklamıştır.

“Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz!...” (Hucurât, 49/12) Bu ayet-i kerimede Yüce Allah, kişilik haklarını ihlal eden üç davranıştan sakınılmasını emretmektedir: Kötü zanda bulunmak, insanların gizli hâllerini araştırmak ve gıybet etmek. Bunlar; kişilik haklarını ihlal eden, toplumun huzur ve güvenini sarsan, kişi ve toplum hayatında derin yaralar açan manevi hastalıklardır. Özellikle gıybet çok çirkin bir davranıştır. Bu çirkinliği Yüce Allah, “ölü eti yeme”ye benzeterek günahının büyüklüğünü beyan etmiş, müminleri bu davranıştan uzak durmaları noktasında uyarmıştır.

Gıybet; zayıf, zelil, manen ve ahlaki açıdan düşük mertebede olan insanların sergileyeceği bir davranıştır. Gıybet eden insan, kul hakkı yüklenmiş ve büyük günah işlemiş olur. Gıybeti yapılan kimse hakkını helal etmedikçe kişi gıybetin günahından kurtulamaz. Çünkü gıybet etmek kul hakkına girmektir, kul hakkını ise Allah bağışlamaz.

Diyanet Aile Dergisi olarak aklını kullanan, ahirete iman eden Müslüman, gıybet belâsından kendisini korumalıdır, dedik ve dosya konumuzda bir insan hakkı ihlali olan gıybet konusunu derinlemesine ele aldık. Meral Günel, “Sözün Hakkını Yemek: Gıybet” adlı yazısında “Bir insanı arkasından çekiştirdiğimiz zaman, yanımızda olmadığından dolayı kendisini savunamaz hâle getirmiş oluruz. Bu nedenle yalan, dedikodu, iftira ve alay söz emanetine ihanettir. Dilin kötüye kullanımımızdır.” dedi; hayırda yarışmanın, faydalı ve salih amelleri günlük hayatımızın merkezine almanın dedikoduya karşı en güçlü silah olduğuna; insanı, şeytan ve avanesi için kolay av olmaktan koruyacağına işaret etti. Hatice Ebrar Akbulut, “Varlığın Evi’nden Kovulmak” yazısıyla dosyamıza katkı sundu. Dr. Muhammed Salim Daniş, gıybetin mahremiyete etkisi ve muhtemel zararları hakkında bizleri bilgilendirdi. Bu ayki söyleşimizi ise Yeşim Tonbaz Güler ile “Sinema Üzerine...” gerçekleştirdik.

Sizleri yılın son sayısı ile baş başa bırakırken 2025 yılında bütün insanlığın huzur, barış ve sağlık dolu bir yıl geçirmesini temenni ediyoruz.

İSLAM
DİNİ
TAKDİR

10. UZMANINA SORDUK

Dr. Muhammed Salim DANIŞ

18. DİLİN AFETİ: DEDİKODU

Sena UÇAR TAŞ

20. MEDENİYETİN RUHU: HOŞGÖRÜ

Dr. Kenan ORAL

22. Bİ' KAHVE?

Gülsüm KARAPINAR

28. GERÇEKLIKTE UZAK HİKÂYELER VE EVLİLİK

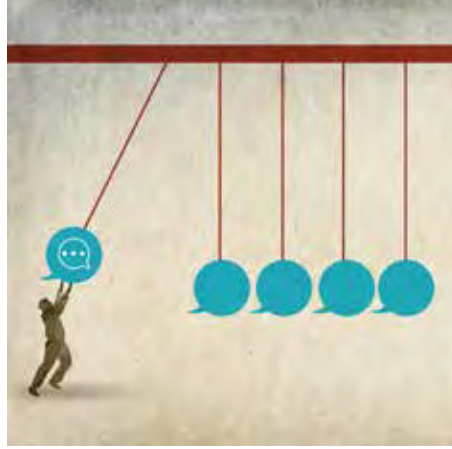
Cihan ULUÇ

32. PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE ÇOCUKLARDA ÖZ GÜVEN GELİŞİMİ

Hatice TOPKARAOĞLU

34. KUZUMUN KUZUSU

Zeynep DEMİR



04

SÖZÜN HAKKINI YEMEK: GIYBET

Meral GÜNEL



14

“VARLIĞIN EVİ”NDEN KOVULMAK

Hatice Ebrar AKBULUT

24

MÜMİNİN İKİ GÜZEL MEZİYETİ: FEDAKÂRLIK VE İSÂR

Aliye DORUK



ARALIK 2024

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Yayın Koordinatörleri

Esmâ TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Dudu ALKAN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv

Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım

ARKETİP AJANS
www.arketipajans.com

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları

Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
Instagram: /diyanetailedergisi



54

GÜNEŞİN ÜŞÜDÜĞÜ ŞEHİR ARDAHAN

Necla DİNÇ

38. NİCE BİLSEN DE YİNE ARA

Gülşen ÜNÜVAR

40. ÖĞRENEREN MAKİNELER

Muhammed Kâmil YAYKAN

42. EVLİLİĞİ YIPRATAN DAVRANIŞLAR

Nuray BAŞTAN AYDIN

46. YEŞİM TONBAZ GÜLER İLE SİNEMA ÜZERİNE...

Mahir KILINÇ

50. KARIŞIK KASET: DOKSANLAR

Dudu ALKAN

58. ESMA İBRET HANIM

Meryem DALĞIÇ

64. FİMLERİN BOY AYNASI

İshak KOÇ

68. SÜRDÜRÜLEBİLİR

MODA MI?

Şule TÜZÜN

70. OSMANLIDA İMAMLARIN EĞİTİMİ

Eyüp DEMİR

74. KIŞ GELDİ

Seher MERİÇ

76. HAMİLELİK BESLENMESİ

Merve BİLGE ATALAY

78. BULMACA

Ali OSMANOĞLU

80. KİTAPLIK

Süreyya MERİÇ

60

İHTİŞAMIYLA RUHA ŞİFA ÇİNİ SANATI

Sümeyra ARSLAN



Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı
TC Ziraat Bankası, Mustafa Kemal
Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler;

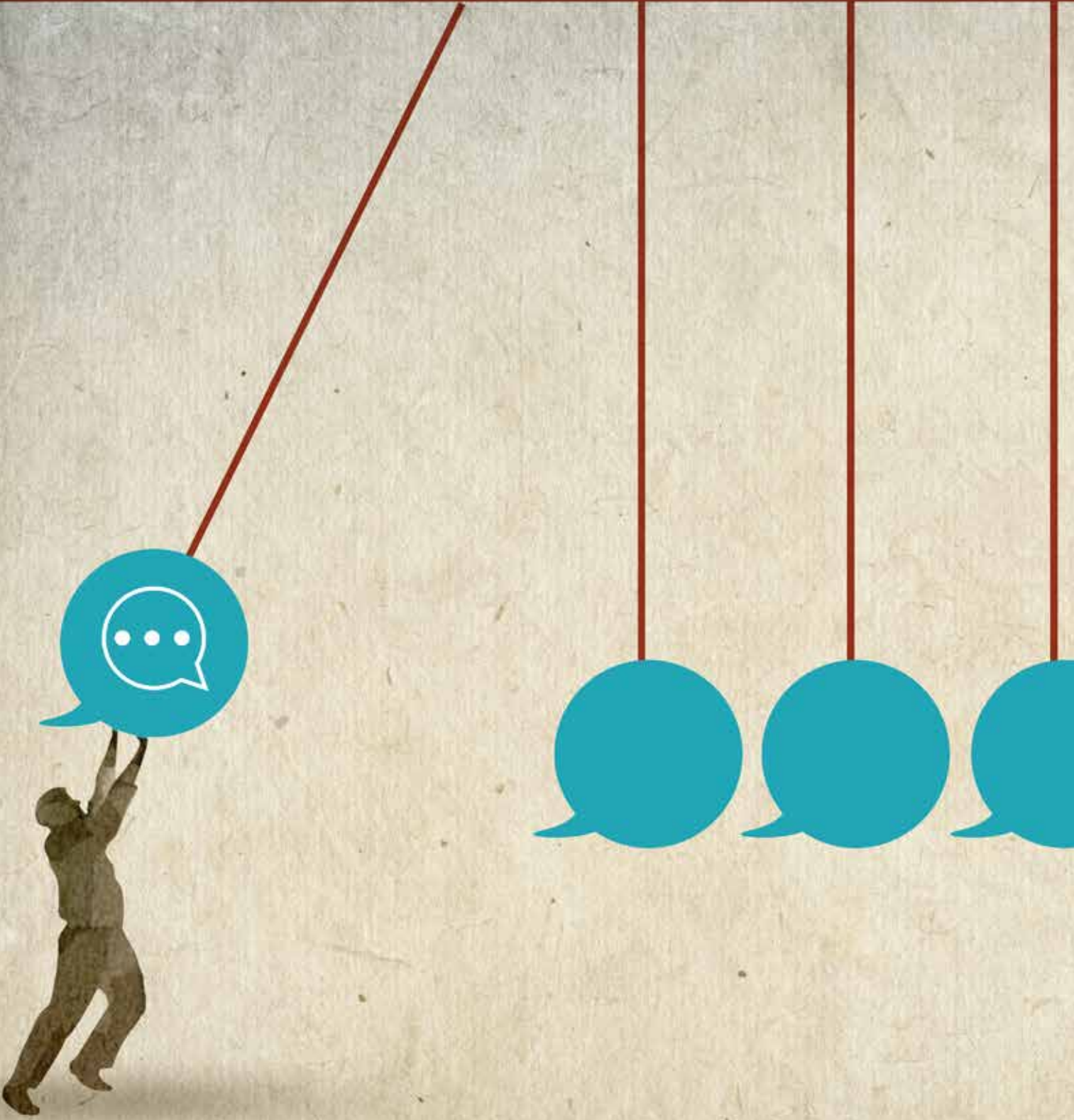
Yurt içi: İl Müftülükleri,
İlçe Müftülükleri
Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli
Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)
Basım Tarihi: 22.11.2024

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas
Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.



SÖZÜN HAKKINI YEMEK GIYBET

■ Meral GÜNEL

Sözün İtibarı
Konuşmak, duygu ve düşüncelerimizi paylaşmak tabiatımızın en temel ihtiyaçlarından. Söz ise bu ihtiyacı giderebilmemiz için bize emanet edilmiş en güçlü vasıta. Yaratılışımızla birlikte bize bahşedilen bu kadim emanetin hakkı boynumuza asılı olarak dolaşırız yeryüzünde. Ağzımızdan çıkan her kelime, gittiği yer ve oluşturduğu etki bakımından ya bir hakkın teslimi ya da bir ihanetin bedeli olur. Kur'an-ı

Kerim birçok ayette muhatabını sözün hakkını teslim etmeye yani "güzel söz" söylemeye, sözü yerinde ve güzelce kullanmaya davet ve teşvik eder. (Bakara, 2/ 83,263; İsrâ, 17/23,53; Hac, 22/24; İbrâhîm, 14/24-27; Fâtır, 35/10) Bir hakikatin ifadesi veya savunusu, bir muhabbetin vasıtası yahut bir ilmin taşıyıcısı olmayan söz, rüzgârın esintisine kapılmış bir yaprak gibi köksüz ve amaçsız, sırtında malayani etiketiyle savrulur durur.

Allah Teâlâ "yeryüzünde bir halife yaratacağını" meleklerle bildirdiğinde, onların "orada fesat çıkaracak ve kan dökcek

birini mi yaratacaksın?” demeleri (Bakara, 2/30) insanın kendisine tevdi edilen emanetlerin hakkını ihlal ettiğinde fitne ve fesat potansiyeli taşıdığını gösterir. Söz emanetinin ihmali de böyle bir sonucu doğurur. Yalan, iftira, dedikodu ve gıybet, sözü itibarsızlaştırır; gözden sakınılması gereken sözü gözden düşürür.

Dedikodu İnsan Hakkının İhlalidir

İslam, insan haklarının en önemlilerinden birisi olan ve “mahremiyet, ırz” gibi kavramlarla da nitelendirilebilen kişiliğin dokunulmazlığı prensibine büyük bir önem verir. Buna göre, kişinin arkasından hoşlanmayacağı birtakım sözler söylemek, bulunmadığı bir yerde onu çekiştirmek gıybet olarak değerlendirilir. Başkalarını aşağılayan, küçümseyen, onun toplum içindeki şeref ve haysiyetini yaralayan her türlü konuşma, yazı, ima ve kinayeli söz, insanı yaratılanların en şerefli, en değerlisi olarak gören İslam dini tarafından kesin şekilde yasaklanır ve bunu yapanlar ahiret azabı ile uyarılır: “... insanları arkadan çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her kişinin vay hâline!” (Hümeze, 104/1-2)

İslam, sosyal hayata da çok önem verir. Koyduğu emir ve yasaklarla toplum hayatını ıslah etmeyi, insan ve toplum ilişkisinin selametini hedefler. Kuralları haklar ve sorumluluklar arasındaki

dengeyi sağlamak yönüyle değerlendirmek gerekir. Mesela, insana serbestçe dolaşma ve seyahat etme hakkı verilirken yol kesmek en büyük günah sayılmıştır. Konuşma ve iletişim konusunda da insanın düşünce ve kanaatini açıklama hakkı vardır ancak bu hakkı kullanırken başkasının hakkını ihlal etmeme hususunda sınırlara riayet etmesi gerekir.

Âlemdeki varlığın kendisine musahhar kılındığı insanoğluna Cenab-ı Hak, kendi ruhundan üfleyerek özel bir şeref ve itibar bahşetmiştir. (Secde, 32/9) İnsan o kadar değerlidir ki ölüsüne, kabrine, geride bıraktığı hatırasına bile saygıyla yaklaşmak gerekir. Bedeni bu kadar muhterem kabul edilen insanın ruhu, toplumdaki itibarı da aynı

şekilde değerlidir, saygıyı ve özenle davranılmayı hak eder. Davranışlar kadar sözler de insan üzerinde etkili olduğundan merkezinde insanın yer aldığı konuşmalar da özenle yapılmalıdır. Alay, hakaret, hafife alma vb. içeriğe sahip ifadeler ister kişinin yüzüne söylensin ister arkasından, istisnai durumlar hariç, sahibine vebal yükler.

Yazı Kalır da Söz Uçar mı?

Duyulduğunda hoş karşılanmayacak ifadelerle başkalarına birisinden söz etmek, söylenti çıkmasına sebep olmak, kamuoyunda o kişi hakkında ön kabullerin, zan ve vehimlerin oluşmasına zemin hazırlar. Kriminal araştırmalarda temel kabul edilen “Her temas iz bırakır.” sözü gibi her söylenti ve dedikodu da kolektif hafızada iz bırakır. Bu yönüyle dedikodu yaralayıcıdır, yıkıcıdır. Toplumda insanlar hakkında algı oluşturur. Bir insanı arkasından çekiştirdiğimiz zaman, yanımızda olmadığından dolayı kendisini savunamaz hâlde getirmiş oluruz. Bu nedenle yalan, dedikodu, iftira ve alay söz emanetine ihanettir. Dilin kötüye kullanımınıdır.

Dedikodu, edene de edilene de itibar ve güven kaybettirir. “Dilinden ve elinden Müslümanların emniyette olduğu kimse” (Nesai, İman, 8) olarak tanımlanan “Müslüman” kimliği belki de en çok dil hatalarından yara alır. Dilinden gelebilecek zararlardan emin olmamak bir Müslüman

» **Dedikodunun en önemli panzehirlerinden biri meşguliyettir. Anamlı çalışmalar, yetiştirilecek projeler, okunacak kitaplar, bitirilecek işler bizi boş ve yararsız eylemlerden korur. Hayırlarda yarışmak, faydalı ve salih amelleri günlük hayatımızın merkezine almak dedikoduya karşı en güçlü silahtır.**



“Müslüman” kimliği en çok dil hatalarından yara alır. Dilinden gelebilecek zararlardan emin olmamak bir Müslüman için en büyük itibar kaybıdır. Bu yönüyle gıybet, gıybet edenin kendine de zarar verir.

için en büyük itibar kaybıdır. Bu yönüyle gıybet, gıybet edenin kendine de zarar verir. Dedikodusu edilen, yalan ve iftiraya maruz kalan kişi de çoğu zaman kendi üzerine yapışan lekeden kurtulamaz, hayatı doğrudan etkilenir. Havaya dağılan toz zerrecikleri gibi konuşulan sözlerin geri alınması imkânsızdır. Çok hızlı bir şekilde yayıldığı için de sadece özür dilemekle telafi edilmesi mümkün değildir. Bu yönüyle dedikodu, toplumdaki birlik ve dayanışmanın bozulmasına, bireyler arasında sevgi bağlarının kopmasına, düşmanlıkların ortaya çıkmasına, çoğalmasına sebep olabilir.

Dil, kalp ve akıl arasında birbirini doğrudan etkileyen bir bağ vardır. Nasıl dil ile yapılan zikir, insanın gönül ve zihin dünyasını olumlu etkiliyorsa dilden çıkan olumsuz kelime ve yargılar da olumsuz

etkiler oluşturabilir. İnsanlar arası ilişkilerde düşünceyi ıslah edici yaklaşım olarak zandan uzaklaşmak ne kadar gerekliyse dili boş ve gereksiz söz sarfiyatından korumak, malayaniden kurtarmak da o kadar gereklidir. “İnsan sabahlayınca, bütün organları dile başvurur ve şöyle derler: Bizim haklarımızı korumakta Allah’tan kork. Biz senin söyleyeceklerinle sana bağlıyız. Eğer sen doğru olursan biz de doğru oluruz. Eğer sen eğrilir, yoldan çıkarsan biz de sana uyar, senin gibi oluruz.” (Tirmizi, Zühd, 61) buyuran Efendimiz (s.a.s.) bu bağlantıya işaret ederek her yaptığımız işte ve her söylediğimiz sözde bizi bilinçli davranmaya yönlendirir.

Ateş Olmayan Yerden de Duman Çıkabilir

Gıybet, bir iki kişi arasında geçen masum bir dertleşmenin

ötesine çok kısa zamanda geçip dedikodu dalgaları hâlinde topluma yayılma potansiyeline sahiptir. Kulaktan kulağa oyununda olduğu gibi çıkış noktası doğrulardan oluşsa bile eğile büküle bambaşka bir hâl alır, öyle ki sözün ilk sahibi bile tanıyamaz olur. Konuşmaların naklinde kişisel algılar son derece belirleyici olabilir. Sözün kime emanet edildiği de bu açıdan son derece önemlidir.

Bir konuşmanın gıybet sayılabilmesi için içerikten ziyade bahse konu olan kişinin kendisi hakkında yapılan bu konuşmaya rıza gösterip göstermemesi önemlidir. Ebu Hüreyre’den (r.a.) rivayet edildiğine göre Allah Resulü (s.a.s.) bir gün: “Gıybet nedir, biliyor musunuz?” diye sormuştu. Ashab-ı Kiram “Allah ve Resulü daha iyi bilir.” karşılığını verdi. Hz. Peygamber,

“Gıybet, din kardeşinden, onun hoşlanmayacağı bir şekilde bahsetmendir.” buyurdu. Yanındakilerden biri “Söylediğim şey eğer onda varsa ne dersiniz?” diye sorunca Allah Resulü “Eğer söylediğin şey onda varsa gıybet ettin, yoksa ona iftirada bulundun demektir.” buyurdu. (Müslim, Birr, 70; Tirmizi, Birr, 23) Kolayca anlaşılacağı üzere iftirayla gıybet arasındaki kıldan ince kılıçtan keskin sınır oburca konuşma arzusu ile kolayca ihlal edilebilir. O kişinin gerçekte öyle olması veya konuşulanların yeri geldiğinde o kişinin yüzüne de söylenebileceğinin düşünülmesi, insana gıybet etme hakkını vermediği gibi böyle bir savunma geliştirmek de gıybeti meşru kılmaz. Dinleyendeki magazin merakının da köpürtmesiyle masumca başlayan bir muhabbet insanı ateş çukuruna düşürebilir. Zira gıybet, insan haklarından olan insan onurunun ve kişiliğinin dokunulmazlığı ilkesini ortadan kaldırdığı için haramdır.

Neden Gıybet Edilir?

İnsan konuşmaya, paylaşmaya, yalnızlığını gidermeye muhtaç bir varlık. Bu da onu başkalarıyla konuşmaya yönlendiriyor. Heybesinde ne varsa konuşma malzemesi olarak ortaya konan da o oluyor. Basit ruhlu insanlar (eğitimli-eğitimsiz fark etmez), konuşmalarında malzeme olarak çoğunlukla başkalarını kullanır. Kalıcı, öğretici, geliştirici düşünceler hakkında

konuşmakta yetersiz kalanlar için en kolay yol budur. Hatta dedikoduyu eğlence vasıtası olarak görenlerin olduğunu da hatırlayalım. Dedikodunun bu yönü üzerine “fayda” temelli yaklaşımlar bile mevcut. Dedikodu keyif verebilir, sosyalleşme vasıtası olabilir ancak sebep olduğu yıkım ve kendimiz hakkında yapılması hâlinde yaşayabileceğimiz konusunda da düşünmek gerekir.

Gıybet ve dedikoduyu alışkanlık edinenler çoğu kez kendilerine ait bir değer eşikleri de olmadığı için başkalarının görüşlerini, yaptıklarını yüzlerine karşı eleştirmekten korkar ve çekinirler. Onların olmadığı yerde arkalarından konuşmak, aslında gizli bir kompleks ve cesaretsizliğin alametidir. Gıybet, insanların kusurlarını anlatıp onları küçülterek

kendisini yüceltmek isteyen aciz kimselerin sığınağıdır. Bazen insan, sayılamayacak kadar çok olan hatalarını dikkatlerden uzaklaştırma amacıyla başkalarınınkini öne sürme ihtiyacı duyar. Kendi günahlarını, eksik yönlerini telafi etmek yerine, başkalarının günahını diline dolayarak vakit geçirir. Hâlbuki insan, başkasının ayıbını ortaya çıkararak ve onu kötüleyerek iyi olamayacağı gibi başkasını küçülterek de kendisini yüceltmez.

Kimi insanlar kızgınlık ve öfkelerini bir kimse hakkında küçük düşürücü, kırıcı sözler kullanmak, türlü söylentiler çıkarmak, onu kötüleyip aşağılamak, arkadan konuşup söylenmek şeklinde dışa vurabilirler. Bu yönüyle dedikodu ve gıybet, sözlü şiddet kapsamında değerlendirilebilir. Saldırganlık



dürtüsünü fiziksel plana taşıyamayanlar, gıybet ederek muhatabını ontolojik olarak yaralama çabasına girmiş olurlar. Kızgınlık yahut kırgınlık hâli insanın olumsuzluklara odaklanmasına neden olacağı için böyle zamanlarda yapılan dedikodular gerilimi azaltmak yerine daha da artırır.

Başkaları hakkında kötü düşünme ve merak duygusuyla özel hayata müdahale etme, dedikodunun beslediği ana damarlardır. Bu damarların kurutulması, suizannın hüsnüzanna çevrilmesi, merak ve araştırma duygusunun ilmî çalışmalara, faydalı alanlara yöneltilmesi manevi hastalığın iyileştirilmesine katkı sağlar. Kötü zan ve tecessüsle elde edilen bilgiler gıybetin hazırlık safhasıdır. “Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın... (Hucurât, 49/12) ayetindeki sıralama bize bunu işaret etmektedir. Kötü zan tecessüse, tecessüs de gıybeteye götürür.

Söz Emaneti: Kötü Söz Şahitliği

Asr suresinde kurtuluşa erenlerin dört özelliğinden biri, birbirine hakkı tavsiye etmek olarak zikredilir. Bu da bize, konumuz açısından, bulunduğumuz ortamda gıybeteye şahit olduğumuzda hak ve hakikatten yana tavır almamız gerektiğini hatırlatır. Bunun nasıl yapılacağını



İslam, kişiliğin dokunulmazlığı prensibine büyük bir önem verir. Buna göre, kişinin arkasından hoşlanmayacağı birtakım sözler söylemek, bulunmadığı bir yerde onu çekiştirmek gıybet olarak değerlendirilir.

“Kim, (din) kardeşinin ırz ve namusunu onu gıybet edene karşı savunursa Allah da kıyamet günü o kimseyi cehennemden korur.” (Müslim, Birr, 20) hadisi bize öğretir. Yapılacak ilk iş insanları uyarmaktır. Sonra gıybeti edilenin hakkını savunmaktır. Eğer şartlar ve ortam buna müsait değilse ya o ortam terk edilmeli veya başka şeylerle meşgul olunmalı yahut konuşmadan uzaklaşarak susma tercih edilmelidir. Unutmayalım ki dinleyici bulamaması, gıybet edenin hevesini kırar.

İşimize Bakalım

Dedikodunun en önemli panzehirlerinden biri meşguliyettir. Anlamalı çalışmalar, yetiştirilecek projeler, okunacak kitaplar, bitirilecek işler bizi boş ve yararsız eylemlerden korur.

Hayırda yarışmak, faydalı ve salih amelleri günlük hayatımızın merkezine almak dedikoduya karşı en güçlü silahtır. İnsanı, şeytan ve avanesi için kolay av olmaktan korur.

Gıybeti yasaklayan Hucurât suresinin 12. ayetini, gıybetten korunma ve arınma reçetesi olarak okumak da işe yarayacaktır. Gıybeteye götürülen yollardan uzak durmak kadar Allah'tan korkup haramdan uzak durmaya çalışmanın koruyucu olacağı şüphesiz. Her şeye rağmen bu günaha düşen hem Allah'tan hem de hakkına girdiği kullardan af dilemek zorunda olduğuna göre gıybetini ettiği kişiden af dilemenin zorluğu da insanda caydırıcı bir etki oluşturabilir. “Zandan sakınma (ictinab)- Allah'tan korkma (ittika)-tövbe etme” üçlüsünün sunduğu yol haritası güvenilir bir çıkış gibi görünmektedir.

Son olarak bir suçluyu ilgili makamlara şikâyet etmek, çevresine zarar veren bir insandan korunmak, birinin yapacağı kötülüğe engel olmak, kötü davranışları ıslah etmek, günahı alenen işleyen ve bununla övünen bir insanı kınamak veya bir âlime fetva sormak maksadıyla yapılan gıyabi konuşmaların gıybet sayılmadığına; gerçek hayatta caiz olmayan bir eylemin sanal ortamda da caiz olmadığına işaret edelim.

Sözün hakkını teslim etmek, en güzel sözlerin sahibi Allah ve Resulü'ne teslim olmakla mümkün olacaktır.

UZMANINA SORDUK

■ Dr. Muhammed Salim DANIŞ

Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

İnsan başkaları hakkında neden konuşmak ister? Birbirleri hakkında konuşma özgürlüğüne sahip olması açısından bakacak olursak bu konuşmalar diğerinin mahremiyetine ne şekilde etki eder, bunun muhtemel zararları hakkında neler söylersiniz?

İnsanların bir başkası hakkında konuşma isteğinin pek çok nedeni vardır. En belirgin sebebi aslında insana “yalancı bir rahatlama” hissi vermesidir. Bir başkasını suçlamak, yapılan suçlamalara karşı kendini savunmak, bir ortama girdiğinde ön bilgi edinmek, bir başkasının fikirlerini manipüle etmek gibi birçok sebepten ötürü dedikodu yapılır. Ortam içerisinde olmayan kişiler hakkında konuşmak, o kişinin yüzüne diyemediğimiz şeyleri bir başkasına söylemek bir rahatlama hissi verir. Dedikoduyu cazip kılan da budur zaten. İstedğin kişi hakkında, istediğin kadar konuşabilirsin ve çoğu zaman karşıdaki seni durduramaz. Bunun sonunda kendi içindikileri dökmüş olursun. Ancak dediğim gibi bu bir yalancı rahatlama değildir çünkü dedikodu sonrasında yerini konuşulanların dedikodu sahibine iletilmesi korkusu alır. Çünkü benimle dedikodu yapan, onunla da yapabilir.

Aslında günümüz üzerinden düşünecek olursak mahremiyet ve dedikodu arasında sıkı bir ilişki vardır. Dedikodu çoğu

zaman herkesin bilmesini istemeyeceğimiz mahrem bilgiler üzerinden yapılır ve bu insanı rahatsız eder. Ancak günümüzde dedikoduyu sağlayan, mahremiyeti zedeleyen ilk olarak bizler oluruz. Sosyal medya ve paylaşımlarımız ile tanıdığımız tanımadığımız herkesle kendimize ait olan özel anları, bilgileri paylaşıyoruz. Yani günümüzde mahrem olarak görülmeyen ama özü itibarıyla mahrem alanlarımıza dair bilgileri paylaşarak insanların dedikodularına malzeme vermiş oluruz. Hakkımızda yapılan bir dedikoduyu duyduğumuzda şüphesiz hepimiz üzülürüz veya kızarız. Ya dedikodumuzu yapanla iletişime geçer tartışırız, ya da ondan uzaklaşırız. Bazen de bunu büyütürüz ve üzüntümüzün boyutu yüksek olur. Yani dedikodu aslında toplumsal bağları, ilişkileri zayıflatır; çoğu zaman insanlarda üzüntü ve hatta depresyon boyutunda kişisel problemlere neden olur diyebiliriz.

Dedikodunun bilgi edinme ve yayma sürecindeki rolü nedir? Bu süreçte bireylerin başkaları hakkındaki algıları nasıl şekillenir? Başkaları hakkında bilgi paylaşırken bu bilginin doğruluğunu ve etik açıdan sorumluluklarını ne ölçüde dikkate almalıyız?

İnsanlar çoğu zaman yeni girdiği ortama, işe daha kolay adapte olabilmeyi; insanları tanıyıp onlara

Sosyal medyadan önce mekânsal olarak aynımızda olan, az da olsa görüştüğümüz kişilerin, televizyonlar, magazin programları aracılığıyla da ünlülerin dedikodusu yapıldı. Sosyal medya sonrasında ise dedikodunun artık sınırı kalmamıştır diyebiliriz.

göre davranabilmeyi ister. İş gruplarına veya farklı gruplara dâhil olduğumuzda iş yeri çalışanları veya grubun üyeleri de bizi kendi gruplarına dâhil etmeyi ister. Bu nedenle sevdikleri ve sevmedikleri kişileri, kişilerin eksiklerini kusurlarını söyler ve bu sayede kişiye, “Bu grupta olacaksan şu kişiyi seveceksin veya sevmeyeceksin.” imasında bulunurlar. Bu, gruba yeni giren kişiyi de rahatlatan bir durumdur. Çünkü kişiler üzerine çabuk bilgi edinir ve bulunduğu ortama çabuk adapte olarak gerginliğini azaltmasını sağlar. Bu nedenle dedikodu sıkça yapılan bir eylemdir. Gruba yeni katılanı rahatlatıp gruba kolayca adapte ederken gruptakiler ise yeni geleni kendi bilgileri dâhilinde yönlendirmiş ve gruba dâhil etmiş olur. Dedikodu bu yüzüyle zaten algıyı yönlendirmeyi amaçlayan bir konuşma biçimidir. Sorunlu bir durumdur çünkü peşinen karşıdakinin algısını kabul etmiş oluyor ve belirli kişilere ön yargıyla davranmış oluyorsunuz. Belki de çok seveceğiniz bir kişiyle o dedikodu sonucunda hiç konuşmuyorsunuz. Bu nedenle kişi -zor da olsa- dedikoduya dâhil olmamaya veya en azından dedikodu üzere davranmamaya, kendi deneyimleriyle kişiyi tanımaya çalışmalıdır. Çünkü dedikodunun yalan veya abartı payı çoğu zaman bulunur ve ahlaki olmamakla

birlikte insanları yanlışa da yönlendirebilir.

Teknolojinin ve özellikle de sosyal medya gibi dijital iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte insanımızın hayatında birçok şey değişti. Sosyal medya penceresinden değerlendirecek olursak; başkalarının hayatı hakkında yorum yapma biçimimiz ve buna bağlı olarak sosyal ilişkilerimiz hangi yönde değişti? Dijital ortamlardaki dedikoduya ne gibi önlemler alınmalı?

Sosyal medya ile dedikodu kendisine daha fazla alan buldu diyebiliriz. Sosyal medyadan önce mekânsal

olarak aynımızda olan, az da olsa görüştüğümüz kişilerin, televizyonlar, magazin programları aracılığıyla da ünlülerin dedikodusu yapılırdı. Sosyal medya sonrasında ise dedikodunun artık sınırı kalmamıştır diyebiliriz. Dedikodusunu yapacağınız kişinin tanıdık olmasına bile gerek yoktur, takip ediyor olmanız ve dedikodu yapacağınız kişinin de onu tanıyor olması yeterlidir. Sosyal medya ile artık çocukluk arkadaşlarımız, eski mahallemiz, eski okul veya iş arkadaşlarımız, sosyal medya fenomenleri, sporcular, ünlüler, kısacası sosyal medyadaki herkes hakkında dedikodu yapılabilir. Daha önceleri dedikoduya malzeme olmamak için göze batmak istemeyen bizler artık dedikodu malzemesini kendi elimizle, isteyerek paylaşıyoruz. Bu, dedikoduyu artıran bir unsurdur. Aynı zamanda dedikodu aslında tanıdık kişiler ile yapılır. Mümkün olduğunca yüz yüze, olmazsa telefonla konuşarak. Sosyal medya ile artık dedikodumuza tanımadıklarımız dâhil olur, paylaştığımız bir iddiaya yabancıların katılımı veya itirazıyla dedikodu uzar, yayılır ve iki kişi arasında olmaktan çıkıp aslında büyük bir kitleye ulaşır. Bu durum özellikle dedikodunun muhatabı için çok zor bir durumdur ki bunun sonucunda intihar olayları bile görülmektedir. Bir sosyal bilimcinin tabiriyle “dikizleme kültürü” içerisindeyiz ve

» Zararı ve günahı dinimizde çok net bir biçimde belirtilmiş, toplumsal bağları zedeleyen, kişiler arası ilişkilere zarar veren ve insanın kendi dünyasında sıkıntılara neden olan dedikodu ancak kişilerin kendi bilinçlenmeleri ile kendi dünyalarında yok edebilecekleri bir olgudur.

birçoğumuz bu kültürü bilerek veya bilmeyerek besliyor. Bunun sonucunda sosyal medya, dedikodu için karşı konulmaz bir alan oluyor. Bence buna alabileceğimiz önlem çok kısıtlı; sosyal medya üzerinden dedikoduya dâhil olmak, dedikoduya konu olmak istemiyorsak sosyal medyayı daha bilinçli kullanmalıyız. Aksi hâlde sosyal medya paylaşımlarımızla en yakınlarımız başta olmak üzere birçok kişi için dedikoduya malzeme üretmiş oluruz.

Cenab-ı Hak Kur'an'da: "Hakkında bilgin olmayan şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül bundan sorumludur." (İsra, 17/36) buyurmaktadır. Gerçek dünyada olduğu kadar manevi âlemde de önu sonu hesap edilmeden söylenen sözlerin bir yaptırımını var. Bu ayet-i kerime çerçevesinde neler söylersiniz? Gelecek nesillere daha temiz bir çevrenin yanında daha temiz bir zihin dünyası bırakmak adına modern insan neler yapmalıdır?

Dedikodu, yapan için "önemsiz, ufak bir konuşma"dır ve çoğu zaman dedikleri aslında dedikodu bile değildir. Bu nedenle dedikodu yapanların çoğu dedikodu yaptığını kabul etmez. Bunun sebebi dedikodunun yalancı rahatlığındandır. Dinimizde dedikodu (gıybet, koğuculuk veya nemime olarak) birçok ayet ve hadis ile net bir biçimde yasaklanmıştır.

Dinimiz, dilin önemine vurgu yapar ve söylediğini ölçülü bir biçimde söylemeyi ve diline sahip olmayı öğütler. Aslında İslam dini neyin dedikodu (gıybet, koğuculuk, nemime) olduğunu, neyin olmadığını çok net bir biçimde ayırır. Gıybetin ne kadar kötü ve tiksindirici bir şey olduğu "...birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin. Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?..." (Hucurât, 49/12) ayetiyle belirtiliyor. "Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların emniyette olduğu kimsedir..." (Buhari, İman, 4) İnsanlara güven telkin eden, başkaları hakkında konuşmayan, söz taşımayan en üstün ve değerli Müslüman olarak nitelendirilmiştir. Aynı şekilde Süfyan b. Abdullah'ın "Benim için en tehlikeli gördüğün ve zararını görebileceğimden en çok endişe ettiğin şey nedir?" sorusuna Hz. Peygamber dilini göstererek, "Eğer dilini gıybet, dedikodu iftira, hakaret gibi hastalıklardan koruyarak ona sahip olursan, ... dünyada ve ahirette bela ve musibetlerden emin olursun." diyerek cevap vermiş ve dili insanı en değerli kılmasının yanı sıra bela ve musibete sürükleyen şey olarak da göstermiştir. Ancak maalesef dinimizce bu kadar sert bir biçimde yasaklanan ve sınırları net bir biçimde belirlenen gıybetten kimse kendini tam olarak alıkoyamıyor. 2015'te yaptığım

bir araştırmada dedikodunun yaşının, mekânının olmadığını hatta camide bile dedikodu yapıldığını gözlemlemiştim. Aynı zamanda dedikodu ikiyüzlü bir hastalıktır: Dedikoduyu yapan biz isek konuştuğumuz dedikodu değil, önemsiz bir şeydir. Dedikodusu yapılan biz isek dedikodu kötü bir şeydir ve yapanlar kötü, kıskanç insanlardır.

Dedikodunun gereksiz bir meraktan beslendiğini söyleyebiliriz. Bu merak dedikoduyu yaptıran temel unsurdur. Bu söylediğim nedenlerden dolayı dedikodu bitmez, bitmeyecektir de. Ancak biz kendimizi dedikodunun yalancı rahatlığından uzak tutmak için iki cümleyi hayatımıza, zihnimize yerleştirebiliriz: Bunlar kaba bir tabirle "Bana ne?" ve "Sana ne?"dir. Bu iki soru veya tepki aslında bizi gereksiz muhabbetten, gereksiz meraktan ve bunların sonucunda dedikodudan kurtarabilecek temel sorulardır. Zararı ve günahı dinimizce çok net bir biçimde belirtilmiş, toplumsal bağları zedeleyen, kişiler arası ilişkilere zarar veren ve insanın kendi dünyasında sıkıntılara neden olan dedikodu ancak kişilerin kendi bilinçlenmeleri ile kendi dünyalarında yok edebilecekleri bir olgudur. Bu nedenle bir başkasının özel hayatıyla daha az alakadar olmak ve merakımızı faydalı bilgiye yönlendirmek çözüm önerisi olarak görülebilir.

"VARLIĞIN EVİ"NDEN KOVULMAK

■ Hatice Ebrar AKBULUT



Gıybet kelimesi aralarında nüanslar olsa da “dedikodu, çekiştirme, arkadan konuşma, kötüleme, söylenti, koğuculuk yapmak” gibi kelimelerle de karşılanır. Bu anlamda Arapçada *kîl u kâl*, Farsçada da *gûft u gû* kelimeleri kullanılır. *Kîl u kâl*, anlamsız sözdür ve esasen dedikodunun karşılığıdır. Arapçada gıybet kelimesi müstakil olarak vardır.

Gıybet, *gayb* kökünden gelen bir kavram olarak hem iyi hem kötü söz söyleme manasını taşımasına rağmen kötü sözle anma anlamıyla yaygınlık kazanmıştır. *Gayb*, İsfehani'nin *Müfredat*'ına göre duyularla idrak edilmeyen ve insan bilgisinin kapsamına girmeyen her şey için kullanılır. Gıybeti, aynı kökten türediği *gayb* kelimesinin bu manasıyla birlikte düşünmek zihnimizi manidar bir sefere çıkarır. Şöyle ki gıybeti yapılan her şeyin insana kapalı olan tarafları vardır. Bir insan, yakinen tanıdığı biri hakkında gıybet etse de aslında tanıdığını düşündüğü bu insanın mutlaka bilmediği yönleri, kendisine aşikâr olmayan tarafları da vardır. Yani gıybeti yapılan şey hakkında bilinenlerle beraber bilinmeyen şeyler söz konusudur. İşin doğrusu insanı biri ya da birileri hakkında konuşmaya sevk eden de bilinmeyen, gizli kalan bu kısımlardır. Çünkü dedikodu ve gıybet, bilinenden hareketle daha çok şey bilme, bilmediklerini de öğrenme maksadı taşır. Dedikoduya konu olan her şeyde belirsizlikler ve olası

ihtimaller vardır. İnsanı konuşmaya, tecessüse sevk eden de bu belirsizliktir. Zaten insan denilen varlık da en çok eleştirdiği ya da ardından en çok konuştuğu şey hakkında derin bir merak duyar.

Tecessüste bulunma, ne olup bittiğini bilmeye duyulan aşırı merak, gıybet ve dedikodunun en önemli motivasyonudur.

Arapçada dedikodu anlamlarıyla karşılanan *hümeze* ve *lümeze* kelimeleriye İsfehani'nin *Müfredat*'ına göre kusur arayan ve arkadan çekiştiren anlamlarına gelir. Elmalılı, *lemz* kelimesine bir başka mana daha verir ki bu da çok manidardır: Dil ile yaralamak. Dil ile yaralamanın çeşitli boyutları vardır. İnsan, kötü bir lakap, hoş olmayan bir sıfat, rencide edici ve tahkir edici sözlerle karşısındakini ya da hedef aldığı birini yaralayabilir. Dil bazen bakışla alay etme, el ve kol hareketleriyle aşağılama, yüzdeki bir ifadeyle küçük düşürme gibi durumlarla da karşımıza çıkabilir. Dil, insandan yansıyan her şeydir. İnsanın söz ile aktardıkları kadar jest, mimik, hâl ve tavırlarıyla aktardıkları da dile dâhildir. Bu nedenle insanlar birbirlerinin yalnız sözlerinden değil, beden dilinden de etkilenir, bedenden yansıyan ve karşıya geçen duygu aradaki bağı artırabilir ya da soğukluğa ve uzaklığa sebebiyet verebilir. Zan denilen şey de bu sebeplerden kaynaklanır. Kalbin ısındığı kişi iyi zanların, soğuk ve mesafeli olduğu kişi de kötü zanların hedefi olur.

Gıybet ve dedikodunun en mühim panzehiri zihnin anlamlı bir şeyle meşgul olmasıdır. Üretmeyen, çabalamayan, başkasının hayatıyla ilgilenen, başkasının dünyasına tecessüs duyanların gerçek ve kendilerine ait bir gündemleri olamaz. Mutlulukları dahi başkalarının üzüntüsüne bağlıdır. Gıybet ve dedikodu batağına saplananların düşünme yetileri ve muhakeme becerileri de gelişmez. Her insan, ya bizzat kendisi yaparak ya da birinin yapmasına tanık olarak mutlaka dedikodu ve gıybetle bir şekilde uğramıştır. Her iki durumda da ayakkabımızın içine giren bir taş gibi bizi durduran, rahatsız eden bir şey hissediyorsak işte bu durum, kalbimizin boş sözlerle kararmadığının, birilerini konuşmaktan ya da birilerinin bizi konuşmasından duyduğumuz rahatsızlığın göstergesidir. İnsan boşluğa düşebilir, zaaf gösterebilir, en ince yerinden vurulabilir. Karşısındakine içini dökmek isterken maksadını aşabilir. Hepsini olup bittikten sonra yaptığı hatayı fark eder, vicdaniyla hesaplaşır, kalbinde bir huzursuzluk hissederse kötülüğü reddetmiş, dedikodu ve gıybeti bir tarz hâline getirmemiş olur.

İnsani ilişkilerini tamamen dedikodu ve gıybet üzerine kuranlar, bütün işlerini bu şekilde yürütenler duygu durum bozukluklarıyla beraber kişilik sorunları yaşayan kimselerdir. Kendini çok üstün görme ya da kendini çok aşağılık hissetme gibi iki

aşırı uca savrulurlar. Gıdalarını dedikodu ve gıybetten alarak ruhlarını bu şekilde doyururlar. İnsan tecessüs ettiği, haset duyduğu, çekemediği her şey hakkında olumsuz ve kötü konuşmaya meyyalıdır. Başkalarını çekiştirmek ilk anda çok eğlenceli, heyecan ve keyif verici gelebilir. Öyle ki insanlar, rahatça gıybet edebildikleri kişileri en iyi arkadaşları olarak tanımlar. Gıybet ortamları, sahte ferahlıklar ve anlık rahatlamalar sunabilir. İnsan, birinden duyduğu rahatsızlığı ya da muzdarip olduğu bir durumu en yakınına hiç mi iletemeyecek ya da ne hissettiğini hiç bildiremeyecek midir? Elbette güvendiğimiz, sözümüzü maksadından çıkarmayacak, üçüncü kişilere açmayacak ve bizimle istişare yapacak olan güvenilir kişilere derdimizi ve sıkıntımızı açabilir, onlardan akıl alabiliriz. Ancak gıybet, bir akıl alma ve danışma işi değil, başkasının varlığını kazımak, ona itibar suikasti yapmaktır. Dolayısıyla gıybet arkadaşlıklarını bir duygusal boşalma yaşama ve iç dökme olarak değerlendirmek yanlıştır.

İnsan, haddini aştığı her durumda dil, kalp, vicdan, akıl gibi onu kendisi yapan, kimliğini oluşturan ana unsurların dışına çıkar. Yani kendi özünden uzaklaşır. İnsanın kendinden, değerlerinden, onu kendine münhasır kılan güzelliklerden uzaklaşmasına "kendilik sürgünü" diyebiliriz. Kendilik sürgününü yaşayan kişi, arayış içindeyse muhakkak izlerden ve işaretlerden ruhuna

giden yolları bulur. Değilse başkalarının izlerinde kaybolur, başkalarının hayatlarını konuşan ve hiçbir değer üretemeyen bir yığın hâline gelir. Başkalarının acılarından keyif alır, mutluluklarından da huzursuzluk duyar. Bu mesleği sürdürdüğü sürece aklının ve kalbinin tüm parlaklığını yok eder. Kendi diliyle kendi kalbini karartır. Dil ne zaman asli işlevinden uzaklaşırsa insan kendinin uzağına düşer. Gıybet etmek, varlığın evinden kovulmaktır. Gıybetçi hem kendi iç dünyasında yersizdir hem de insanlar arasında hatırsızdır.

İnsan, aciz ve zaafı olan, ne kadar dikkat etse de kendini istemediği hâller içinde bulan bir varlık. Biz olma duygusunu



Gıybet ve dedikodunun en mühim panzehiri zihnin anlamlı bir şeyle meşgul olmasıdır. Üretmeyen, çabalamayan, başkasının hayatıyla ilgilenen, başkasının dünyasına tecessüs duyanların gerçek ve kendilerine ait bir gündemleri olamaz. Mutlulukları dahi başkalarının üzüntüsüne bağlıdır.

hissettiği mekânlarda her şeyi konuşabileceği hissine kapılır, öteki hakkında da dilediği esneklikte konuşabileceğini zanneder. Dedikodu ve gıybet, kolektifleşmenin olduğu her yerde vardır. Sadece küçük insani ilişkilerde değil, toplumsal hayatın tüm basamaklarında, haset ve fesat duygularının kol gezdiği kalplerde, toplumda infial yaratan hadiselerde, savaş dönemlerinde, iyi, güzel ve başarı haberleriyle öne çıkan ya da başına talihsizlikler gelen insanlar üzerinde dedikodu ve gıybet dikenleri mutlaka dolaşır. Öyle ki en müşkül acıları yaşayan insanların dahi gıyabında konuşulur. Konu ne olursa olsun, dedikodu ve gıybetin esas maksadı hedefine koyduğu şeyi alçaltmak, onu itibarsızlaştırmaktır.

Dedikodu ve gıybet belirli çevrelere has değil, her tip çevrede karşılaşılabilecek bir durumdur. İyi bir eğitim almış, entelektüel çevresi olan, toplum içinde bir saygınlık elde eden kişiler de pekâlâ başkaları hakkında konuşabilmektedir. Hatta kınayabilir, kıskanabilir, kışkırtmak isteyebilir, yanlış bilgiler vererek hedef saptırma maksadı güdebilir ya da kendi itibarını korumak için başkasını itibarsızlaştırabilir. Jean-Noel Kapferer, dedikodu için "dünyanın en eski medyası" tespitini yapar. Gerçekten de tarih boyunca teknoloji insanın hayatına girmeden evvel bile asılsız sözler, dedikodu ve söylentiler, bir şekilde yayılma zemini

bulabiliyordu. Teknoloji, medya ve dijital ortamların bu kadar gelişmesiyle dedikodu ve gıybet artık hayatın kendisi oldu diyebiliriz. Bir dedikodu dünyasının içinde yaşıyoruz. Mütemadiyen “O şunu dedi, bu bunu yaptı.” tarzındaki habercilik dilinin bombardımanı altındayız. Bir de olmadığı hâlde olmuş gibi yansıtılarak iftira kampanyalarına maruz bırakılan, kamusal yüzü kirletilmek ve saygınlığı yok edilmek istenen kişi ve kurumların yaşadığı bir dijital gıybet terörü var ki bununla baş edebilmek en zordur. Bir insana kamuya açık bir alanda küçük bir yalan isnat etseniz, o yalanın aksi ispat edilmiş olsa dahi artık üzerinde izi kalır. Dijital gıybet sektörü tamamen buna hizmet eder. İnsanların yaşadığı yıkım, bunalım ya da üzüntü bu sektörün asla umurunda değildir. Daha kaygı verici olansa toplumun böyle haberlere çoktan teşne olması, suçu ve günahı olmadığı hâlde hedef hâline getirilen insanları iştahla çekiştirmesidir.

Kendi amaçları, hedefleri ve meşguliyetleri olmayanlar, bu çekiştirme korosuna dâhil olmakta gecikmez. Gıybet ve dedikodu eğer bir tarz ve norm hâline gelirse önce insanın kişiliğini ifsat eder, ahlak ve karakterini bozar. Toplumdaki yozlaşmanın en büyük sebebi, gıybetin bu kadar hareket hâlinde olmasıdır. Şeffaflık toplumu, yorgunluk toplumu, palyatif toplum derken toplum denilen şey kocaman bir ağız hâline dönüştü.

Toplumun büyük kısmı artık konuşmuyor, toplum dijital mecranın da püskürtmesiyle akıl yürütmeden, mantıklı düşünmeden, bilgiye vâkif olmadan olay, durum ve vakaların sadece dedikodusunu yapıyor. Azgınlaşan, metalaşan, dijitalize olan toplumlar muhakeme yeteneklerini yitirir, makul bir zeminde duramaz ve düşünemez. Böylesi bir toplum, yularından tutulup her yöne çekilebilir.

Dijital mecralarda yayılan enformasyon kirliliği de dedikodu ve gıybeti artırır. Enformasyonla bilginin dayanağı, kaidesi ortadan kalkar; insan bilgiyi kompozisyonuna, yer ve bağlamına göre değil, zannına göre kullanır. Dijital ortamlarda genellikle kötü emeller için bilgi, metin ve fotoğraflar değiştirilerek topluma yanlış aktarılır. Bu ortamda her gün istisnasız değiştirilip bozularak ve başkasına isnat edilerek yapılan paylaşımlara maruz kalan zihinler, doğru bilginin peşine düşmeyerek ilmî anlamda bir dedikodu ve gıybetin parçası olurlar. Dijital mecrada yapılan her türlü spekülasyon, yanlış ve karalama kampanyaları sözün inceliğini yitirmesine yol açar. Reel hayatta yapılan her türlü boş söz, dedikodu ve gıybetse sözün anlamından duyulan şevkin yolunu değil, sözün şehvetine kapılmanın yolunu açar.

Dijital gıybet sektörünün en dramatik örneklerinden biri de İsrail’in medyayı kullanarak masum sivillere attığı

iftiralar. Saldıran, çalan, gasp eden, öldüren kendisi olduğu; bütün suçları kendisi işlediği hâlde daima mağdur rolünü oynayıp istismar edildiğini söyleyen bu tehlike, medyayı son derece kontrollü bir şekilde kullanarak kendi iç çatışmaları ve patolojik dünyası hakkında hiçbir bilgiyi sızdırmaz. İsrail kendine yaraşır şekilde gıybet, iftira, kara çalma ve dedikodu silahını ne kadar çok iyi kullansa ve psikolojik bir savaş yürütse de vicdanı kararmamış insanların dünyasında çoktan mahkûm edilmiştir.

Dijital gıybetin bir önemli ayağı da mülteciler üzerinden yürütülen kötü kampanyalardır. Her milletin iyisi ve kötüsü olduğu gerçeğinin bilincinde olan insanlar, herhangi bir ırktan birisi kötü bir şey yaptığında bunu o milletin tamamına teşmil etmez. Bizden görmediğimiz, başımıza gelen her türlü felaketin müsebbibi olarak gösterdiğimiz ve ötekileştirdiğimiz mülteciler, ne yazık ki medya eliyle üretilen ve çoğu da kurgusal olan içeriklerle günah keçisi hâline getirilir. Diğer taraftan onlar da aynı bilinçle hareket etmeli, ırkçılık yapanların azınlık olduğunu bilmelidirler.

Dijital gıybet, saldırı ve nefret dilini öyle normalleştirdi ki artık birinin hakkını ve hukukunu koruyanların sesleri cılız, birilerine saldıranların sesi yüksek. Gıybetin bu kadar hareket hâlinde olduğuna daha önce hiç bu kadar tanık olmamıştık.

DİLİN AFETİ DEDİKODU

Sena UÇAR TAŞ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ
بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُمُ
بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا
فَكَرَهُتُمْوهُ وَأَنْتُمْ وَاللَّهُ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

“Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi birinin ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir.”

(Hucurât, 49/12)

Eşref-i mahlukat olarak nitelenen insan bu sıfatı taşımanın birtakım sorumluluklar getirdiğinin bilincinde olmalıdır. Bunları dinin emir ve yasaklarına riayet etmek şeklinde genellemek mümkün olsa da insanoğlunun günlük hayatta çokça karşı karşıya kaldığı dilene sahip çıkma sorumluluğunu bugünkü konumuz gereği vurgulamak doğru olacaktır.

Dil, sözlükte ağız boşluğunda bulunan ve tatmaya, yutkunmaya, sesleri çıkarmaya yarayan bir organ olarak tanımlanır. Ancak dil aracılığıyla ağızdan çıkan sözler İslam dini için alelade

veya anlamsız değildir. Neticede kişiyi imana da isyana da iyiliğe de kötülüğe de götüren kalple birlikte dildir. İnsanın tıpkı eylemleri gibi duydukları, gördükleri, söyledikleri de yükümlülüğü altındadır. Nitekim Yüce Allah (c.c.) “Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsrâ, 17/36) buyurarak bu duruma işaret etmiştir.

Dilin afetleri arasında zikredilen gıybet ise bir çeşit dedikodudur. Bir kimsenin arkasından, olumsuz ve hoşlanmayacağı özelliklerini başkalarına anlatma olarak

tarif edilebilecek gıybet, İslam dininde haram kılınmıştır. Başlıkta yer verdiğimiz ayet-i kerimede ve öncesinde gıybet yasaklandığı gibi gıybet zemin hazırlayan fiiller de Yüce Allah (c.c.) tarafından tek tek yasaklanmıştır. Hucurât suresinde alay etmeyi, aşağılamayı ve lakap takmayı yasaklayan Rabb'imiz, bunlardan hemen sonra ise kesinleşmemiş bilgilerden kaçınmayı ve insanların özel hayatlarını, kusurlarını meydana dökmemeyi emretmiştir. Ne de olsa kötü zandan, gizli kusurları araştırmaktan kendini alıkoyan kişi, dedikodudan da uzak durmuş olacaktır.

İlgili ayette yer verilen teşbih de oldukça düşündürücüdür. İnsanın ırzı, onuru tıpkı kanı ve eti gibidir hatta şeref bakımından üstündür. Nasıl ki insan, başkasının etinden bir parça yemeyi güzel bulmazsa onuruna dokunacak söz ve davranışları da aynı şekilde kötü görmelidir. Öte yandan tıpkı ölünün bedenine yapılacak işlemlerden haberi olmadığı gibi arkasından konuşulan kişi de bu sözleri duymaz. Yüz yüze konuşurken kelimelerini seçen insan, arkadan konuşurken kişinin bunları duyduğunda üzülüp kırılabileceğine aldırış etmeden konuşabilir. Ancak bu durum tıpkı ölünün etini yemek gibi pis, tiksindirici ve yasaktır. (er-Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, 28/110-111) Böyle çirkin bir günahı işleyen kimsenin önce bu günahı terk etmesi ve bir daha bu günahı işlememe gayreti ile tevbe etmesi gerekir.

Dedikodunun; üstünlük kurma, kin ve nefret duyma, aşağılama gibi sebeplerle yapıldığı bilinmektedir. Kişide belki anlık bir haz, rahatlama duygusu oluşturuyor olsa da gerek birey gerekse toplum nezdinde dini ve dünyevi ağır sonuçlara sebep olabilmektedir. Nitekim müminlere her fırsatta iyilik ve takvayı öğütleyen dinimiz, toplumdaki huzura, kardeşliğe, esenliğe zeval getirecek tüm çirkin fiilleri de yasaklamıştır. Kardeşlik duygusu zedelendiğinde toplumlarda huzursuzluk, kargaşa, onursuzluk gibi afetler

de yaygınlaşmaktadır. Kişilik haklarına zarar veren dedikodu ise toplumu bu afetlere sürükleyecek niteliktedir. Allah Resulü (s.a.s.), bu bilinç ile ashabına uyarılarda bulunmuş (Buhari, Edeb, 57) “Ashabımdan hiç kimse bana bir başkası hakkında (beni rahatsız edecek) bir şey iletmesin. Zira ben sizin karşınıza (hakkınızda her türlü güvensizlikten) salim olan bir kalple çıkmayı arzu ediyorum.” (Ebu Davud, Edeb, 28) buyurarak dedikodunun insanın kalbinde oluşturabileceği şüphe, kin vb. duygulardan da Allah'a sığınmıştır. Unutulmamalıdır ki, Müslümanlar bir vücudun organları gibidir. (Müslim, Birr, 66) Bir organa zarar geldiğinde nasıl ki bedenin tümü zarar görüyorsa bireyler arasındaki kibirlenme, ayrışma, kin ve nefret duyguları da toplumun tümüne zarar verir.

Gıybetin ne olduğu ile ilgili toplumda kanıksanan yanlış bir husus söz konusudur. Arkasından konuşulan kişide var olan özellikleri bir başkasına anlatmanın gıybet olmayacağı varsayılması Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şu hadisi ile açıkça çelişmektedir: Resûlullah (s.a.s.), “Gıybet nedir biliyor musunuz?” diye sordu. Sahabe, “Allah ve Resulü daha iyi bilir!” karşılığını verdiler. Resûlullah, “Kardeşini hoşlanmadığı bir şey ile anmandır.” buyurdu. “Ya kardeşimde o söylediğim durum varsa ne dersin?” diye sorulunca Resûlullah, “Söylediğin şey eğer onda

varsa gıybet etmişsindir. Şayet yoksa ona iftira etmiş olursun.” buyurdu. (Müslim, Birr, 70) Görüldüğü üzere arkasından konuşulan kişinin söylenen vasıfları taşıyor olması bu konuşmanın gıybet olmadığı anlamına gelmemektedir. Ayrıca “Görsem yüzüne de söylerim.”, “Zaten herkes konuşuyor.” gibi lafûgüzaflar da dedikodu yapmayı meşru hâle getirmemektedir.

Gıybet yapmak gibi gıybeti dinlemek de haramdır. Gıybet yaparak bir kardeşinin onurunu zedeleyen kişiyi güzel bir üslup ile susturmak ahlaki bir görevdir. (Tirmizi, Birr, 23) Gıybet edeni susturmaya gücü yetmeyen kişinin hiç olmazsa gıybet meclisini terk etmesi gerekir. Bununla birlikte haksızlık yapan kişiyi ilgili mercilere şikâyet etmek, kötülüğe engel olma çabasında destek aramak, fetva sormak gibi bazı şart ve durumlar gıybet kapsamının dışında kalabilmektedir. (Mustafa Çağrı, “Gıybet”, *DİA*, XIV, 64)

Netice itibarıyla Müslüman, elinden ve dilinden emin olunan kimsedir. İnsan, kendisine bahşedilen hayat yolculuğunda bu düstur ile hareket etmeye gayret göstermeli, şeytanın veya nefsinin vesvesesi ile karşı karşıya kaldığında Hz. Peygamber'in şu sözlerini hatırlamalıdır: “Kim bir Müslümanın ayıbını örterse, Allah da dünya ve ahirette onun ayıplarını örter. (Ebu Davud, Edeb, 60).

MEDENİYETİN RUHU HOŞGÖRÜ

Dr. Kenan ORAL

Barselona Sosyal İşler Ataşesi

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْمَحْ
يُسْمَحْ لَكَ

Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: Hoş gör ki,
hoş görülesin.

(İbn Hanbel, 1/249)

Sevginin yetiştirip büyüttüğü kavramlardan biridir hoşgörü. Sevgiyle, iyi niyetle, anlayışla, müsamahayla ve merhametle bakabilmektir. Kırmadan onarmak, incitmeden bağışlamak, üzmeden mutlu etmek ve sabrı kuşanmaktır. O, insanın diğer insanlara, hayvanlara ve tüm canlılara karşı benimsediği bir erdemdir.

Sevgi ve hoşgörünün kaynağı Yaradan'dır. Her mahlukat Yüce Yaradan'ın bir eseri, bir mucizesi olduğu için hem sevgiyi hem de hoş görülmeyi doğuştan hak eder. İnsan, sırf insan olduğu için, sırf Yüce Allah'ın yarattığı bir varlık olduğu için hoş görülür.

Hoşgörü; nezaket, yumuşak huyluluk, müsamahalı davranma, kolaylaştırma ve anlayışın bir araya gelmesiyle vücut bulur. O, kolaylık ve müsamahayı içselleştiren İslam'ın dünya ve ahiret saadeti bahşeden ilkeleriyle buluşmanın aracıdır. Bu çerçevede Efendimizin, insanların gönüllerini İslam'a ısıtırmadaki rolünü Kur'an bize şöyle anlatır: "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever." (Âl-i İmrân, 3/159) Hz. Aişe de Allah Resulü'nün ahlakını "kötülüğe kötülükle karşılık vermez, münakaşadan uzak durur, bağışlayıcı ve hoşgörülü davranırdı." diyerek betimlerdi. (Tirmizî, Birr, 69)

Allah Resulü, "Hoş gör ki hoş görülesin." hadisindeki veciz ifadeleriyle çok önemli noktaları bize hatırlatır. Bu hadisle müminin aile içerisinde, arkadaşlarıyla ilişkilerinde, iş hayatında, yaşamın her anında ve tüm canlılarla ilişkisinde bu erdemi benimsemesini emreder. Öyle

ki bu fazileti bir karakter hâline getirene, hem dünya hem de ahirette Allah'ın rıza, anlayış ve müsamahasını müjdeler. Kulun hoşgörüsü, Allah'ın engin rahmeti ve bağışlayıcılığını kazanmaya vesile olur. Zira mümin her zaman, Peygamberinden aldığı eğitim ile zorlaştırmaktan uzak durur ve kolaylaştırmak için gayret gösterir. (Tirmizi, Taharet, 112)

Kuşkusuz insanın hoşgörüsünü ilk olarak kuşanacağı kişiler; anne-babası, eşi, çocukları ve akrabalarıdır. Toplumun çekirdeği olan aile içerisinde onunla sevgi artar, merhamet bilinci gelişir ve aile içi sorunların çözümü kolaylaşır, olası tatsızlıkların önüne geçilir. Huzur dolu aile kurmanın yapı taşı müsamaha ile hareket etmek, karşıdakinin hatasını bazen görmezden gelmek, uygun zaman ve üslupla düzeltmeye gayret etmektir. Bu noktada Hz. Peygamber'in aile hayatı bizim için eşsiz bir örnektir. Aile içerisinde bazı tatsızlıklar yaşasa bile Allah Resulü hiçbir zaman incitici, kırgınlık meydana getiren bir üslup ve tavır içerisinde olmamıştır. (Müslim, Fedâil, 79) O, mümin olsun olmasın akrabalarıyla da her zaman merhamet, sevgi ve saygı temelli bir anlayış takınmaya çalışmıştır. O, Müslümanlara; hanımlarına karşı kötü duygular beslememelerini ve onların bazı huyları hoşlarına gitmese de diğer huylarını beğenebileceklerini söyleyerek anlayışlı davranmalarını tembihler. (Müslim, Radâ', 61) Veda Hutbesi'nde

Allah'ın bir emaneti olarak aldıkları kadınlarla ilgili davranışlara dikkat etmelerini ve Allah'tan sakınmalarını emreder. (Müslim, Hac, 147) Hanımlarına iyi davrananların en iyi müminler arasında yer alacağını müjdeler. (Tirmizi, Radâ', 11)

İnsani ilişkilerde hoşgörülü ve anlayışlı davranmak, karşıdaki kişinin aynı tavırları örnek almasına neden olur. Bu sayede yayılan hoşgörü; daha uyumlu, sorunları kolaylaştırmaya ve çözmeye odaklanan bir toplum oluşmasına katkı sunar. İnsanlar arasındaki kin, nefret ve haset gibi duyguların bastırılmasını sağlar. Bununla birlikte sürekli olarak anlayış ve hoşgörüyü karşı taraftan beklemek Müslümana yakışmaz. Zira böylesi bir tavır, iyi niyeti suistimal eden bencilce bir davranıştır.

İnsani ilişkilerde hoşgörüye en çok ihtiyaç duyulan alanlar arasında iş hayatı ve ticari ilişkiler gelir. Hz. Peygamber "Allah, satışın, alışın ve borç ödemenin müsamahalı olanını sever." (Tirmizi, Büyû', 75) sözleriyle bu hususu vurgular. Birçok riskin alındığı ticaret hayatında, sıklıkla iniş çıkışlarla karşılaşılır. Borcu ödeme, alacağı tahsil etme hususu hem alıcıya hem de satıcıya yoğun bir stres yaşatır. Bu nedenle hem müşterinin hem aracının hem de satıcının birbirlerinin işlerini imkân nispetinde kolaylaştırması, çözüm odaklı olması ve esnek davranması sağlıklı bir ticari hayat için büyük önem taşır.

Müminin hoşgörüsü sadece kendi dindaşlarına değil tüm insanlığa yöneliktir. O, herkesin istediği dini seçme noktasındaki özgürlüğüne saygı duyar. Diğer dinlere mensup kişilerin de inanç ve ibadetlerini serbestçe yaşamaları için gerekli saygıyı gösterir, kolaylığı sağlar ve müsamahalı yaklaşır. Efendimizin, kendisine ve ilk Müslümanlara uzun yıllar türlü cefalar yaşatanlara, Mekke'nin fethi esnasında gösterdiği hoşgörü bunun apaçık örneklerinden biridir. (Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/195) Yine kendisini ziyarete gelen Hristiyanların, mescitte ibadet etmelerine müsaade etmesi de farklı din mensuplarına müsamaha örneklerindedir. (İbn Sa'd, Tabakât, 1/357)

İşte ailede, sosyal ve ticari hayatta hem dindaşlarıyla hem de diğer dinlere mensup insanlarla ilişkilerdeki hoşgörülü yaklaşım; medeniyeti kuran bir ruhtur. Bu ruhla hareket eden toplum hem medenileşir hem de gittiği her yere medeniyet götürür. Tarih boyunca farklı din ve kültürlerden insanların, içimizde kendi kültür ve inançlarını koruyarak yaşamaları da eşsiz medeniyetimizin bir arada yaşama tecrübesi ve hoşgörüsü için en güzel örnektir. Şu var ki hoşgörü hiçbir zaman toplumun bozulmasına ve çürümesine neden olacak, hak ve adalet kavramlarını zedeleyecek şekilde anlaşılmalı, istismar ve her şeyi mübah görme anlayışına dönüştürülmemelidir.

Bi' SORU

Mide Asidi Neden Mideyi Aşındırmaz?

Mide asidi (gastrik asit), midenin iç dokusunu örten ve epitel dokuda bulunan parietal hücreler tarafından üretilen, asitlik derecesi hayli yüksek, renksiz bir sıvıdır. Bilim insanları bir şeyin ne kadar asidik olduğunu pH ölçeğini kullanarak ölçer. Bu ölçek 1-14 arasındadır; 14 çok alkali, 7 nötr ve 1 çok asidiktir. Mide asidinin pH değeri 1 ile 2 arasındadır.



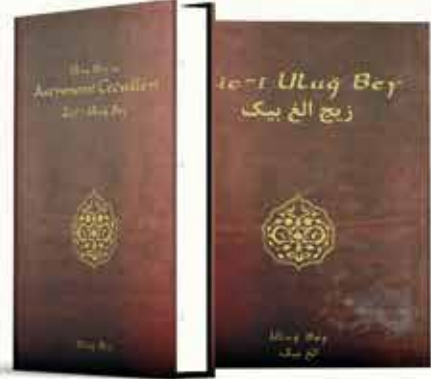
Öyle ki asitlik kuvveti limonda bulunan ve zayıf bir asit olan sitrik asidin asitlik kuvvetinden on kat fazladır. Yani tahtayı bile parçalayabilecek güce sahiptir. Peki buna rağmen nasıl oluyor da bu asit midemizi aşındırmıyor?

Mide bezlerinin bazıları mide duvarını kaplayarak asidin zararlı etkilerinden koruyan mukus sıvısı üretir. Bu mukoza içinde bikarbonat molekülleri bulunur ve asit, mukozanın iç bölgelerine sızdığı anda bu bazik molekülle tepkimeye girer ve mide duvarına ulaşmadan etkisiz hâle getirilir. Çünkü bikarbonat iyonları bazik yapıdadır ve mide asidini kolaylıkla nötrleştirir. Böylece asidin mideye zarar vermesi engellenmiş olur.

Bütün bu mükemmel işleyişe rağmen beslenme düzenindeki bozukluklar, kronik stres, çevresel toksinler, sigara ve alkol kullanımı, fiziksel aktivitede azalma gibi olumsuz koşullar midedeki asit oranının düzensizleşmesine sebep olabilir.

Bi' KAVRAM

Zîc



İslam dünyasında pek çok gözlemevi kurulmuştur. Bu gözlemevlerinde düzenli ve devamlı gözlemler yapılmış, eski astronomik cetveller düzeltilip daha mükemmeleri hazırlanmıştır. Gerçekleştirilen gözlem sonuçlarının tablolar halinde gösterildiği kataloglara zîc deniliyordu. Gökyüzündeki yıldızları ve çıplak gözle görünen beş gezegeni (Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn), güneşle ayı gözlemleyen astronomlar bunların hareketlerini, konumlarını Batlamyus'un yer merkezli kuramına uygun biçimde yorumlayıp elde ettikleri verileri küresel astronominin özelliklerine göre zîclere aktarmışlardır. Bu kitaplarda takvimler, trigonometrik tablolar, küresel astronomi fonksiyonları, güneş ve ay tutulmasıyla ilgili bilgiler ve tablolar, coğrafi koordinatlar, astrolojik hesaplar gibi konular yer alırdı. İslam dünyasında pek çok zîc kaleme alınmıştır. 1437-1440 yıllarında Uluğ Bey'in gözetiminde Semerkant Rasathanesinde toplanan astronomlarca hazırlanan *Zîc-i Uluğ Bey*, XVII. yüzyıla kadar yazılmış olan gök bilimi kataloglarının en mükemmelidir ve bu yüzyıla kadar konumsal gök bilimin temel kitabı olarak kullanılmıştır. (Yavuz Unat, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 44, S.397-398)

Yaşayan En Büyük Organizma: Dev Bal Mantarı

“Yaşayan en büyük canlı” dendiğinde birçoğumuzun aklına 33,5 metre uzunluğunda, 200 tonluk mavi balinalar gelebilir. Ancak bahsettiğimiz bu canlı bir hayvan değil mantar. Oregon'daki Malheur Ulusal Ormanı, dünyadaki biyokütleyle göre en büyük canlı organizma olduğuna inanılan, *armillaria ostoyae*' adlı bal mantarının bir örneğine ev sahipliği yapmaktadır. Ormanda ağaçların dibinde kümelenmiş ve her yere dağılmış olan bu mantarlar, aslında hepsi yer altında birleşen tek bir mantarın toprak üstü kısımları. Toprak altında uzanan ipliksi ağlar 910 hektarlık bir alana yayılmış durumda (yaklaşık 31.500 ton), bu da yaklaşık 900 futbol sahası büyüklüğüne tekabül ediyor. Oregon'da toplu ağaç ölümlerini araştıran araştırmacılar şaşırtıcı gerçeği fark etmişler. Aslında tüm bu ağaçları besinsiz bırakıp öldüren şey, *armillaria ostoyae*! Bu mantarların ürettikleri rizomorflar yer altındaki ağaçlara doğru büyüyor, kök sistemlerini çürüterek ağacı öldürüyor. Bir ağacı öldürmesi yirmi ila elli yıl sürebilen bu mantar, ağaç öldükten sonra da ölü odunla beslenmeye devam ediyor.

MÜMİNİN İKİ GÜZEL MEZİYETİ FEDAKÂRLIK VE İSÂR

■ Aliye DORUK
Vaiz



Bir gün sahabeden bir kadın elinde kenarları dokunmuş bir kumaşla Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) yanına gelir ve “Bunu giymeniz için kendi ellerimle dokudum.” der. O günlerde böyle bir giysiye ihtiyacı olan Allah Resulü (s.a.s.), bu hediyeyi kabul eder. Onu üzerine alır ve ashabinın yanına gelir. Ashaptan biri, Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) bu yeni giysiyi kendisine hediye etmesini ister. Peygamberimiz (s.a.s.), bu isteği geri çevirmez ve evine döner dönmez kumaşı katlayarak ona gönderir. Fakat ashaptan bazıları, bu durumu hiç hoş karşılamaz ve o şahsa, “Hiç iyi yapmadın. Nebi (s.a.s.) öyle bir kumaşa ihtiyacı olduğu için onu giymişti. Fakat sen, onun kendisinden bir şey isteyeniyi geri çevirmediğini bildiğin hâlde o kumaşı istedin.” diye çıkışır. Sahabi, onu giymek için değil, Resûlullah'a ait bir giysiyi kendisine kefen yapmak için istediğini belirtir. Ve dediği gibi de olur. (Buhari, Libâs, 18, Cenaiz, 28) Bu olay, Allah Resulü'nün (s.a.s.), başkalarını kendine tercih etme yüceliğini ortaya koyan ne güzel bir örnektir.

Varını yoğunu Allah yolunda tereddütsüz feda eden Hz. Ebu Bekir ve Osman bu sayede fedakârlığın sembolü olmuşlardır. Hz. Hamza, Mus`ab ve daha nice kahramanımız; inancı uğruna canından geçerek fedakârlığın zirvesini bizlere göstermiştir. Bu fedakârlık ruhu her yere sirayet etmiş ve inananların gönlünde taht kurmuştur.

Yüce dinimizin üzerinde durduğu bir değer vardır ki o da başkalarını kendine tercih edebilme erdemi olan îsârdır. Îsâr, insanın sahip olduğu şeylerden bir başkası için vazgeçmesi erdemidir. Kardeşinin ihtiyacını düşünmesi, onun için elinden geleni yapabilmesidir. Fedakârlık ve îsar, imanın bir göstergesidir.

Îsâr, İslam kardeşliğinin mihenk taşıdır. Cömertliğin, fedakârlığın zirve noktasıdır. Kur'an'da övgüyle bahsedilen, ensar ve muhacir örneklidir. Her türlü eziyete katlanarak sonunda öz vatanlarını terk etmeye razı olan muhacirler ile onlara kucak açan ve ömürleri boyunca her türlü destekle yardım eden Medine halkının özverili davranışları takdire şayandır. Nitekim muhacirlere gönlünü açan, malını mülkünü onlarla paylaşan ensar, insanlık medeniyetinde en güzel örnek olmuştur. Tarihte eşi benzeri olmayan, tüm çağlara damgasını vuran kardeşlik örneğini bizlere öğretmiştir. Yüce Rabb'imiz, muhacir kardeşlerini bağrılarına basan Medineli ensar hakkında şöyle buyuruyor: “...Onlara (muhacirlere) verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.” (Haşr, 59/9) Îsâr, kimi zaman malımızdan, mülkümüzden kimi zaman rahatımızdan vazgeçmektir.

Bazen bir sıkıntıya sabretmek bazen daha fazlasına ulaşabilecekken azıyla yetinmek bazen de kendi hakkımızdan feragat etmektir.

Yüce dinimiz İslam, kıskançlığa ve bencil tutkulara meyilli olarak yaratılan insanı, (Nisâ, 4/128) bütün kötü sıfatlardan arındırarak kemal seviyesine ulaştırmayı gaye edinmiştir. Bu doğrultuda Allah Teâlâ nefsinin bencilliğinden korunan kimselerin kurtuluşa ereceğini bildirmiştir. (Haşr, 59/9) Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) ise, “Zenginlik mal çokluğu değil, gönül tokluğudur.” (Buhari, Rikak, 15; Müslim, Zekât, 120) buyurarak inanan kimselere güzel ahlaklı olmayı tavsiye etmiştir.

Îsâr, asla alın teriyle binbir zahmetle kazanılan servetin yok olması, malın boşu boşuna başkalarına gitmesi, heba olması değildir. Bilakis kişinin malını, mülkünü kalıcı kılması; bu dünyada kazandıklarıyla ahiretini imar etmesidir. Bir gün Allah Resulü'nün evinde bir koyun kesilir. Aişe annemiz koyunun ön kolu hariç etin tamamını komşularına dağıtır. Hz. Peygamber evine geldiği zaman, “Koyundan ne kadar kaldı?” diye sorar. Aişe validemiz ona der ki: “Koyunun şu ön kolu hariç hiçbir şey kalmadı.” Sevgili eşinin sözlerine karşılık Peygamberimizin verdiği cevap çok anlamlı ve değerlidir: “(Demek ki) ön kolu hariç tamamı (bize sevap olarak) kalmıştır!” (Tirmizi, Sıfatü'l-kıyâme, 33)

Fedakârlık ve îsâr, bencilikten kurtularak diğer insanlara

da en az kendisi kadar değer vermektir. Onlarla empati kurabilme alışkanlığını kazanabilmektir. İnsan ruhunu, arzulanan seviyeye eriştiren ahlaki meziyetlerdendir.

Bugün sahip olduğumuz dinî değerlerimizden vatanımıza, bayrağımıza, özgürlüğümüze, malımıza, sıhhatimize kadar her bir değerimiz birilerinin fedakârlığının bir neticesidir. Fedakârlık; paylaşmanın, diğerkâmlığın adıdır; insanın sahip olduğu şeylerden bir başkası için feragatte bulunabilmesidir. Bir görev, bir sorumluluktur; zorunluluk değil gönüllülüktür.

Bir annenin çocuklarına olan merhameti ve onların rahatı için yaptıkları göz önüne alındığında fedakârlık duygusunun insanın doğasında var olduğu açıkça görülür. İslam dini, bu fitri duygunun beslenerek kişide temel bir özellik hâline gelmesini hedefler. Nitekim iman ile fedakârlık arasında çok sıkı bir bağ vardır. Yalnızca Rabb'in rızasını kazanma arzusu, kişinin din kardeşine sevgi ve merhametle bakmasını sağlayıp ihtiyaç duyduğu bir şeyi karşılık beklemeden daha çok ihtiyaç duyan bir başkasına vermesini kolaylaştırırken îsâr duyguları da Allah'a olan inancı kuvvetlendirir. Allah Teâlâ'nın "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz..." (Âl-i İmrân, 3/92) ayet-i kerimesi de Allah'a duyulan sevgi ve iman ile îsâr arasındaki bu ilişkiyi ortaya koymaktadır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.)

"Sizden biriniz, kendisi için istediğini mümin kardeşi için de istemedikçe gerçek anlamda iman etmiş olamaz." (Buhari, İman, 7) buyurarak kendini düşündüğü kadar başkalarını da düşünmenin, yani diğerkâmlığın imanın gereği olduğunu bizlere vurgulamıştır.

Bu hayatta hepimiz için uğrunda fedakârlık yapılması gereken kişiler ve değerler vardır. Şüphesiz bunların başında varlık sebebimiz olan anne babalarımız gelir. Çünkü onlar bizi, türlü meşakkatle, şefkat, merhamet ve sabırla büyüttüler. Bizleri bugünlere getirdiler. O hâlde anne ve babalarımıza karşı evlat olmanın getirdiği görev ve sorumluluklarımız yanında, onların gönülünü hoş tutabilmek, rızalarını alabilmek için birtakım fedakârlıklar gerekir.

Ailemizde fedakârlık, sadece birbirimizin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaktan ibaret değildir. Asıl fedakârlık, sevgi, sadakat ve muhabbetimizi artıracak vesileler aramaktır. Hiçbir karşılık beklemeden ve asla minnet altında bırakmadan yapılan iyiliktir. Vefayı fedakârlıkla, sevgiyi hürmetle harmanlamaktır. Göz aydınlığımız çocuklarımızı insanlığa faydalı birer evlat olarak yetiştirebilmek için var gücümüzle çabalamaktır. Körpe dimağları zehirleyen, yarınları çalıp yok eden zararlı akımlar ve alışkanlıklar karşısında ailemize kalkan olabilmektir. Acıya, yokluğa,

zorluğa birlikte tahammül edip katlanabilmektir.

Komşularımıza, akrabalarımıza ve kardeşlerimize karşı fedakârlık; sevincimizi, kederimizi, varlığımızı yokluğumuzu birbirimizle paylaşabilmektir. Kardeşimize karşı fedakârlığımız, yokluğu, sıkıntıyı kardeşimizin değil kendimizin göğüsleyebilmesidir. Kardeşimiz mahzun iken onun hüznüne ortak olabilmektir. Mazlum iken onun uğramış olduğu zulmü iliklerimize kadar hissedebilmektir. "Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sınımsız sarılın. Parçalanıp bölünmeyin..." (Âl-i İmrân, 3/103) emrine kulak vermektir. Kardeşlik hukukumuzu canlı tutmaktır. İmanımızı, umudumuzu ve cesaretimizi yitirmeden tek yürek olarak mazlumun yanında yer alabilmektir. Zalime karşı dimdik ayakta durabilmektir. Zulmün karşısında tek yürek ve tek ses olabilmektir.

Millî ve manevi değerlerimize karşı fedakârlık ise yeri geldiğinde din için, vatan için, bayrak için, ezan için, namus için ve yarınlarımız için candan, anadan, yardan geçebilmektir. Bütün dünyalar verilse dahi bir karışından bile vazgeçemeyeceğimiz cennet yurdumuz için canımızı, cananımızı, bütün varımızı feda edebilmektir. Varlığımızdan vazgeçip bize miras bırakılan mukaddes emanetlere sınımsız sarılabilmektir. Bizi biz yapan, bizi ayakta tutan, birlik ve beraberliğimizi pekiştiren

İslam'ın yüce değerleri etrafında kenetlenilebilir. Unutmayalım ki dünya ve ahiret mutluluğumuz, bu değerlere sahip çıkmakla, bunları yaşayıp yaşatmakla mümkün olacaktır.

Fedakârlık ve îsâr duyguları, bireyler arası sevgi bağlarını güçlendirir. İnsani ilişkilerin güçlenmesine yardım eder. Toplumsal birlik ve beraberliği yıkıcı etkisi olan bencillik, cimrilik, kıskançlık, dargınlık gibi duygulardan kişinin arınmasını sağlar. İnsanı dünyanın geçici zevklerine dalıp ahireti unutmaktan, toplumda kendisinden başka insanların da yaşadığını fark etmemekten, paylaşamamanın

Fedakârlık ve îsâr, bencillikten kurtularak diğer insanlara da en az kendisi kadar değer vermektir. Onlarla empati kurabilme alışkanlığını kazanabilmektir. İnsan ruhunu, arzulanan seviyeye eriştiren ahlaki meziyetlerdendir.

girdabından, bencilliğin ve her şeye sahip olma isteğinin engel tanımaz ihtiraslarından korur.

Ne hazindir ki bugün insanlık maddeye esir olmayı, birileri açken daha çok kazanmayı, bencilliği ve diğerini yok saymayı mubah sayan bir zihniyetin kısılcı altındadır. Bugün hırs, tamah, daha çok kazanma, daha çok haz alma ve daha hızlı yaşama arzusu insanlığı âdeta kuşatmış durumdadır. Bugün insanlık, topyekûn bir merhametsizlik, vicdansızlık ve vurdumduymazlık sorunu yaşıyor. Nice mazlumların feryadına, yardım çağlıklarına kulak tıkıyor. Nice canlar, şiddete, zulme, teröre kurban gidiyor. Niceleri evsiz, yurtsuz, yuvasız bırakılıyor. Her gün insanlık irtifa ve itibar kaybettiğini haykırıyor.

Günümüzde insanın yalnızca kendi hayatını düşünmesi, çıkarlarının peşinde koşarak vurdumduymaz davranması ne kadar acı verici bir durumdur. Diğer canlı ve cansız varlıkların farkında olmaması gibi bencil tutumlar sergilemesi ne kadar vahim bir gerçektir. Böyle bir ortam, inancımızdan doğan kardeşliğimizin bir tezahürü olan fedakârlık, îsâr, paylaşma gibi daha nice özgün değerimizin aşınmasına hatta kaybolmasına sebebiyet vermektedir. Günümüzde niceleri yavrusu, anne babası, yakınları, komşuları, kardeşleri ve kutsal değerleri için fedakârlık göstermesi gerektiğinde bundan uzak durabilmektedir. Sadece kendini düşünme zihniyetine

esir olmuş niceleri kendilerini fedakârlığın, diğerkâmlığın getirdiği huzur ve bereket ikliminden mahrum bırakabilmektedir.

Hayat, acısıyla tatlısıyla bir imtihandır. Kimi zaman sıkıntıya düşer, hüzne kapılır; kimi zaman da iyiliklere nail oluruz, sevinç kaplar dört bir yanımızı bu kısacık hayat yolculuğunda. İşte böyle anlarda etrafımızda duygularımızı paylaşacak insanlar arar gözlerimiz. Ana babamız, eş ve çocuklarımız, hısım akrabalarımız ve komşularımızın yanı başımızda olmalarını arzularız. Acımızı, kederimizi birbirimize fedakârlığımızla hafifletebiliriz. Neşe ve sevincimizi birileriyle paylaşmakla çoğaltabiliriz. Alçak gönüllülük, sevgi, dostluk, yardımlaşma ve dayanışma gibi erdemleri geliştirebiliriz. Kalbimizi kaplayan kin, haset, kibir, bencillik, sorumsuzluk gibi kötü hasletleri kendimizden uzaklaştırabiliriz. Unutmayalım ki insanlık demek, birlikte yaşamak; birlikte yaşamak da fedakârlık, diğerkâmlık demektir. Sevgi, saygı, hoşgörü, üflet çerçevesinde bir ömür sürmek demektir. Birbirimize muhabbet, merhamet ve şefkat göstermede bir vücut gibi hareket edebilmek demektir. Mazlumlara, masumlara, mağdurlara ümit olan kardeşlik demektir. "Ben" değil, "biz" olmak; birlikte ağlayıp birlikte gülebilmek demektir.

GERÇEKLIKTEN UZAK HİKÂYELELER VE EVLİLİK

■ Cihan ULUÇ
Psikolog

Zihnimiz, bir düşünce makinesidir. Düşünceler; arka planda çalan bir radyo gibi, yerli yersiz, faydalı faydasız olarak zihnimizde döner durur. Düşüncelerin zorlayıcı bir şekilde artış hâli ise aşırı düşünme (overthinking) problemini beraberinde getirir.

Zihnimiz aynı zamanda neden-sonuç bağlantıları kurmak ister, böylece rahatlar. Bazen birisinin vefat haberini aldığımızda ilk refleksimiz bu ölümün neden olduğunu sormak yönünde olabilir. Bir çift boşandığında da neden boşandığına dair mantıklı, tutarlı bir neden-sonuç dizgesi ararız. Eğer bu dizge zihnimizde kurulursa meseleleri, problemleri çözümlenemiyor kolaylaşır, zihinsel sindirimimiz hızlanır. Fakat bu kurulmadığında bilgisayarda arka planda açık duran pencereler gibi "cereyan" yapar, bizi çarpar ve yormaya başlar.

Zihnimizin, düşünceleri bir bütün hâline getirmesine "hikâyeleştirme" diyebiliriz. Bu yazı boyunca hikâyeyi bir edebî türden ziyade zihnimizin üretimleri, gerçeklere giydirdiğimiz düşünce gömlekleri anlamında kullanacağız. Böylece hikâye kurmanın hayatımıza, ilişkilerimize nasıl etki edeceği konusunu tartışacağız.

Gerçek, "Ne" Sorusuyla, Hikâye, "Neden" Sorusuyla Başlar

Gerçeklik, "ne" sorusu ile başlar. Ne oldu? Boşandık, öldü, kaza yaptı, sınavı kazanamadı... "Ne" sorusundan "neden" sorusuna doğru geçtiğimiz anda yalın gerçekliğe düşünce ve varsayım kıyafetleri giydirerek yeni bir alternatif hikâye oluşturmaya başlarız. "Boşandık çünkü beni sevmiyordu ve hiçbir ihtiyacımı önemsemiyordu. Öldü, çünkü kendine hiç iyi bakmazdı, en son da borçlanmıştı çok kafasına taktı herhâlde. Kaza yaptı, çünkü tehlikeli araba kullanıyordu, zaten o gün de eşiyile kavga etmiş, bir hisımla çıkmış evden. Sınavı kazanamadı, çünkü son günlerde zaman geçirdiği arkadaşları pek çalışkan kişiler değildi, babasının da işleri iyi gitmiyordu, çalışmamış herhâlde." Hikâye, bizim kendi dünyamızdan ve gerçeklik hakkında oldukça kısıtlı bilgimizden yola çıkarak büyük yorumlara gitmemize yol açar. Yukarıdaki örneklerden birini ele alalım: Sınavı şu sebeplerden dolayı kazanamadı diye yaptığımız yorumda bunların hiçbiri ciddi anlamda etkilememiş de olabilir. Her babasının işleri iyi gitmeyen zorunlu olarak sınavda başarısız olmaz, her sınavı kazananın yanında çalışkan bir arkadaş hikâyesi

İnanığımız hikâyeler, gerçekliği olduğu gibi kavramaktan, adil ve sağduyulu olmaktan bizi uzaklaştırır. Çarpık bir resme, köksüz bir inanca bel bağlamamıza yol açar. Bu yüzden oluşturduğumuz hikâyelerin gerçekliğini gözden geçirelim.

olmayabilir; sınav hazırlığı uzun bir maraton, ne kadar çalışıp çalışmadığına dair gerçekçi bir bilgimiz var mı mesela? Tüm bu varsayımlara rağmen sınavda başarısızlıkla ilgili oldukça basit bir gerçeklik de yatıyor olabilir. Akşam uyuyamamış ve sınavda odaklanamamış olabilir örneğin.

Evlilik İlişkisinde Hikâyeler

Evlilik ilişkisinde ise işler kötü gittiği zaman, hayal kırıklıkları ile meşgul olmaya başladığımızda ve beklentilerimiz karşılanmadığında probleme dair hikâyeler üretmeye başlarız. “Konuşamıyoruz, konuştuğumuzda kavga ediyoruz.” ifadesini “ne” sorusunun yanıtı olarak ele alabileceken “Konuşamıyoruz çünkü artık beni önemsemiyor ve eskisi gibi sevmiyor.” ifadesi neden sorusunun cevabında yani hikâyede olduğumuzu gösterir. Oysaki karşı taraf bunu açıkça dile getirmedeği müddetçe bu bizim dışarıdan bilebileceğimiz bir durum değildir. Bazen hikâyeye o kadar güçlü ve sıkı sıkıya inanırız ki ilişkide olduğunuz taraf bunun tam tersini söylese dahi inanmayız ve bizim bildiğimizin doğru olduğunda ısrarcı oluruz.

Hikâye Türleri

Suçlayıcı Hikâyeler

Eşimizin hoşuna gitmeyen davranışlarının ardında kötü bir niyet olduğunu düşündüğümüz ve olumsuz

özellikleri yüklediğimiz hikâyeye türüdür. “Senin tek amacın beni üzmemek, anne babamla aramı bozmak istiyorsun, sadece kendini düşünen bencilin tekisin, senin yüzünden ilişkimiz bu hâlde vs.” Bu suçlayıcı ifadelerle maruz kalan eşin sakın kalabilmesi oldukça zordur. Suçlama, beraberinde savunma ve saldırıyı getirir; ilişki, paylaşılan bir hayattan çıkıp cenk meydanına dönüşür. “Saçmalama, seni üzmemin bana ne faydası var, aslında biliyor musun bencil olan sensin, aynı sana iade ediyorum, hayatımda sen olmasan benim de herhangi bir problemim olmazdı vs.” Suçlanan eş, incinmiştir ve incindiği yerden kırıcı olmaya

başlar. Böylece kısır bir döngü içerisinde yarış başlar: Kim daha çok incitecek? Böyle anlarda söylenen sözler, ortaya konan davranışlar ilişkide derin problemler oluşturabilir.

Değersizleştiren Hikâyeler

Eşler birbirlerinin söylediklerini duymaz, hissettiklerini değersizleştirir hatta hangi duyguyu hissedeceğine kendisi karar vermeye çalışır. “Çok üzüldüm bu duruma.” diyen eşine “Saçmalama, bunda üzülecek ne var, her şeyi kuruntu hâline getiriyorsun!” cevabını verir. Böylece örnekteki kişi, hem eşinin duygularını görmezden gelir hem de duygularının mantıksız olduğunu ifade eder. Oysaki duygular her zaman mantıklı olmak zorunda değildir; duygular gelir, hissederiz ve geçerler. Bir örnek daha verelim: “Aslında iş yerindeki patronuna öfkelenisin, ona söyleyemediğin şeylerin acısını benden çıkarıyorsun.” Bu ifade kısmen gerçeklik barındırır dahi eşinin öfkesini görmezden geldiği ve onun duygularını geçersiz saydığı için uygunsuzdur.

Küçümseyici Hikâyeler

Eşimizin yapıp etmeleri ya da yapamadıkları ile ilgili alaycı ve küçümseyici bir hikâye oluşturduğumuz türdür. Para biriktiremediğini ifade eden eşine, “bu kafayla biriktiremezsin tabii, senin kenara üç beş kuruş koyduğunu göreceğiz de oho...” ya da “Kilo vereceğini söylemiştin, kilo verecek insan bu saatte bunu

Zihnimize oluşturduğumuz hikâyelere çok fazla itibar etmeye başladığımızda gerçeklikle hayal yer değiştirir ve kurduğumuz hikâyelere inanmaya başlarız. İlişkiler için bu aşama birçok tehlike barındırır.

yer mi, sen kim kilo vermek kim..." Burada da hem hakir görme hem hâlden anlamama hem de üstenci bir yaklaşım vardır.

Şüpheli Hikâyeler

Eşinin lalettayin davranışlarının altında başka amaçlar yattığını varsayan hikâyeleştirmelerdir. "Son zamanlarda parfümünü değiştirdi, birisi mi var acaba? Telefonunda erkek iş arkadaşı olarak kayıtlı kişi ile çok eğlenceli zaman geçiriyor, yazıyor; kadın olmasın bu kişi? Her gün yürüyüşe çıkıyor sadece sağlıklı olmak dışında da bir şey olabilir mi?" Şüpheli hikâyeler, ilişkiyi gerçeklik zemininden en kolay uzaklaştıran hikâyelerdir. Baş etmesi de hem hikâyeyi oluşturan hem de maruz kalan için oldukça zordur.

İlişkiyi Sabote Eden Hikâyeler

Bu hikâye türü değişimle ilgili umutları sabote ettiği için tehlikelidir. "Eşim asla değişmez, hiçbir zaman istediğimiz seviyeye gelemeyeceğiz vs." Bu hikâye türünde ümitsizlik ve peşin hüküm vardır. Geleceği tahmin ettiğimizi varsayınız ve eşimizin şu anki hâlinde sürekli olacağını düşünür, buna göre tutum sergileriz. Bunun gerçeklik payı olabilir fakat bazen küçük değişimleri fark etmek de gerekir. Değişim dediğimizde ne beklediğimizi yeniden düşünmekte fayda var. Küçük değişiklikleri fark etmek, takdir etmek eşimizde daha önemli değişiklikler yapmak adına teşvik edici olabilir. En

azından kritize etmekten daha verimli bir ortam oluşturur.

Hikâyelerin Kötü Tarafı Nedir?

Zihnimizde oluşturduğumuz bu hikâyelere çok fazla itibar etmeye başladığımızda gerçeklikle hayal yer değiştirir ve kurduğumuz hikâyelere inanmaya başlarız. İlişkiler için bu aşama birçok tehlike barındırır. Sebebi de bir süre sonra, tüm olan biteni oluşturduğumuz bu hikâye çerçevesinde görmeye başlamak ve hikâyeyi besleyen delilleri toplamaktan ileri gelir. Örneğin; eşinizin cimri biri olduğu hususunda bir hikâye oluşturdunuz. Bu saatten sonra eşinizin gereksiz harcamaları önleme çabasını, israftan uzak durma isteğini ya da birikim yapıp geleceğe daha güvende bakabilme çabasını göremez hâle gelirsiniz. Çünkü sizin için o; parası kıymetli, parasını sizden esirgeyen eli sıkı biridir. Diğer bir örnek; eşinizin anne babasına bağımlı biri olduğuna dair bir hikâye kurdunuz. Bu bağlamda anne babasıyla ilgili olağan akıştaki sıradan yardımlaşmalar dahi size bu hikâye çerçevesinde sevimsiz görünür ve bu durumu düzeltmeniz gerektiğine inanır, haksızlığa uğradığınıza ya da uğrayacağınıza dair endişeniz gelişir. Bu da sizi eşiniz ve anne babası arasında bir ara bozucu konuma getirir. Eşiniz için de bu çifte çıkmazdır. Bir tarafta onu büyüten anne babası, diğer tarafta ise eşi vardır.

Etiketlemek ve hikâye kurmak, ilişkiyi sabote edebilir. Etiketlediğimizde meseleyi bir çerçeve içine alırız ve kontrol altına aldığımız yanılsamasına kapılırız. Fakat bir süre sonra etiketler problemin bizatihi kendisi hâline gelir. Bu etiketler ilişkiyi güvensiz ve yaşanmaz hâle getirir.

Eşimizi Hikâyelerimizden Daha Çok Sevelim

İnanığımız hikâyeler, gerçekliği olduğu gibi kavramaktan, adil ve sağduyulu olmaktan bizi uzaklaştırır. Çarpık bir resme, köksüz bir inanca bel bağlamamıza yol açar. Bu yüzden oluşturduğumuz hikâyelerin gerçekliğini gözden geçirelim. "Ben çarpıtıyor olabilir miyim?" sorusunu sorup sorumluluğu alalım. Suçlamayı, analiz yapmayı, nedenler sıralamayı bir kenara bırakalım. Sorunu olduğu hâliyle tespit edip gerekli değişimi sağlamak için ne gerekiyorsa eşimizle birlikte onu yapalım. Aksi hâlde elimizde haklılıklarla dolu bir hikâye fakat bunun karşılığında harap olmuş ilişki kalabilir. Bu nedenle eşimizi hikâyelerimizden çok sevelim. Yalın gerçeklik neyse sadece onu çözmeye yönelelim. Eşimiz hafta sonu dışarı çıkmıyorsa sorun, eşimizin hafta sonu dışarı çıkmadığıdır. Son zamanlarda bizimle daha az zaman geçiriyorsa sorun, eşimizin bizimle daha az zaman geçirdiğidir. Böyle olduğunda meseleler daha az giriftleşir ve çözüme daha yakın bir tavır sergilemiş oluruz.

PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK VE ÇOCUKLARDA ÖZ GÜVEN GELİŞİMİ

■ **Hatice TOPKARAOĞLU**

Klinik Psikolog

Bir sporcunun fiziksel kaslarını geliştirmek için düzenli antrenman yapması, sağlıklı ve dengeli beslenmesi gerektiği gibi, çocukların ruhsal, davranışsal ve duygusal kaslarını geliştirmek de benzer bir özen ve gayret gerektirir. Çocukların bu yönlerini geliştirmek, onların topluma sağlıklı bireyler olarak katılmasını sağlar. "Bir çocuğu yetiştirmek için bir köy gerekir" sözü, çocuk yetiştirmenin toplumsal bir çaba olduğunu hatırlatır. Bu çabanın sonucu, sadece çocuğun ailesini değil, tüm toplumu etkiler.

Çocuklarımızı yetiştirirken onların ruhsal, davranışsal ve duygusal kaslarını hangi yönde güçlendirmek istiyorsak ebeveynler, eğitimciler, uzmanlar ve yetişkinler olarak bu kaslara yatırım yapmamız gerekir. Ülkemizde ve dünyada meydana gelen olaylar, sadece belli bir alanı değil, genel olarak toplumun huzur ve mutluluğunu etkiler.

Bu nedenle, ahlaki değerlere sahip, empatik, başarılı ve psikolojik olarak sağlam çocuklar yetiştirmek, daha güçlü ve umut dolu yarınlar için elzemdir.

Çocuk yetiştirme sürecinde, ebeveynlerin öncelikle kendi değerlerine sahip olmaları gerekir. Bir birey, sahip olmadığı değerleri başkasına aktaramaz. Eğer ebeveynler, ahlaki değerlere önem vermiyorsa çocuklarına bu değerleri aşılama zor olacaktır. Bu nedenle, ebeveynlerin kendilerine "Ben çocuğuma bu değeri vermek istiyorken kendim bu değere sahip miyim?" diye sorması önemlidir.

Kendini bilen ve potansiyelinin farkında olan yetişkinler, çevresi tarafından desteklenmiş ve onaylanmış bireylerdir. Ancak, çocukluk döneminde duygusal ihtiyaçları yeterince karşılanmayan, olumsuz davranışları sınırlandırılmayan

ve her istediği yapılan çocuklar, başkalarının duygularını önemsememe eğilimi göstererek sağlıklı bir özgüven geliştirebilirler. Bu tür bireyler, yetişkinlikte narsisizm olarak adlandırılan durumlar sergileyebilirler. Narsisizm, kişinin kendini yetersiz, değersiz hissetmesi ve bu duyguları bastırmaya çalışmasıyla karakterizedir. Bu kişiler, sosyal becerileri yetersiz, toplumsal ilişkilerde sorunlu ve öz eleştiri yapamayan bireylerdir.

Ebeveynler, çocuklarının duygusal, düşünsel ve davranışsal gelişimlerini desteklemekle yükümlüdürler. Öz güven, kişisel benlik ve saygı duygularını geliştirirken empati kurma, sosyal ilişkileri düzenleme ve ahlaki normlara uygun davranışlar sergileme yeteneğini de beraberinde getirir.

Çocuk yetiştirmek, tüm toplumu ilgilendiren ve desteklenmesi gereken bir

yatırımdır. İyi yetiştirilen bir çocuk, toplum için büyük bir değerdir.

Öz Güvenli Çocuklar Yetiştirmek İçin Öneriler

Kendinizi Keşfedin: Kendi potansiyelinizi ve değerlerinizi anlamak, çocuğunuza nasıl bir yol göstereceğinizi de belirler. Kendilik algısı sağlam ve öz güveni yüksek ebeveynler, öz güvenli çocuklar yetiştirme konusunda daha başarılı olurlar.

Eleştirel Dilden Kaçının:

Ebeveynler olarak kullandığınız dil, çocuğunuzun kendisini ve dünyayı algılama şeklini büyük ölçüde etkiler. Sürekli eleştirilen çocuklar, kendilerini yetersiz hissedebilir ve motivasyon eksikliği yaşayabilir. Bunun yerine, onları destekleyici ve yapıcı bir dil kullanarak güçlendirin.

Övün ve Gerçekçi Destek Verin:

Çocuğunuzun mevcut başarılarını övmek, onlara kendilerini değerli hissettirir. Aynı zamanda, gelişmeleri gereken alanlarda da onlara rehberlik edin. Örneğin, matematikte başarılı olan bir çocuk resim yapmaya da ilgi duyuyorsa bu alanda da gelişimini destekleyin.

Çocuğunuza Kulak Verin:

Çocuğunuzun düşüncelerine ve duygularına değer verin. Bazen önemsiz gibi görünen şeyler, onlar için çok önemli olabilir. İyi bir dinleyici olmak, çocuğunuzun zor zamanlarında size güvenmesini sağlar.

Sorumluluklar Verin: Yaşına uygun sorumluluklar vermek, çocukların kendine güvenini ve sosyal becerilerini artırır. Basit ev işleri veya kişisel

sorumluluklar, onların bağımsızlık duygusunu geliştirir.

Kıyaslamadan Kaçının:

Her çocuk benzersizdir ve kendi başarılarıyla değerlendirilmelidir. Çocuklarınızı başkalarıyla kıyaslamak, onların öz güvenini zedeleyebilir ve rekabetçi bir ortam yaratır. Onların kendi güçlü yönlerini keşfetmelerine yardımcı olun.

Bu öneriler, ebeveynler olarak çocuklarınıza sağlam bir temel sunmanıza ve onların kendilerini güvende, değerli ve yetenekli hissetmelerini sağlamanıza yardımcı olacaktır. Ebeveynlik, sadece çocukları yetiştirmek değil, aynı zamanda onları topluma faydalı, mutlu ve başarılı bireyler olarak hazırlamak anlamına gelir.



KUZUMUN KUZUSU

■ Zeynep DEMİR

Uzun kış gecelerinde ninesinin dizi dibinde masal dinlerdi. Beyaz yaşmaklı ninesi, torunlarını başına toplayıp heke satardı. Heke satmak kulağa komik gelse de “Evel zaman içinde, kalbur saman içinde...” diye başlayan masallar, Betül’ün içini ısıtırdı. Dört kardeş halka olur, ninelerini yarım çember içine alırdı.

İnsanın evinde dede ve ninesinin olması ne büyük saadetti. Hele çocuklukta. Köyde yaşayan dede ve ninesi kasım ayında şehre gelir, kışı oğullarının yanında geçirirdi. Baharla birlikte havalar ısınmaya başlayınca geri dönerlerdi. Yaz tatillerinde de bu defa çocuklar köyün yolunu tutarlardı.

O sene aralık ayı yaklaşmasına rağmen henüz Kemal Dede ve Gülsüm Ana’dan haber yoktu. Mevsimler şaşmış, yılın ilk karı yeryüzünü beyaza boyamak için hayli geç kalmıştı. Betül her akşam işten yorgun argın gelen babasına ninesini soruyor, yola çıkmadılar mı daha, diye hayıflanıyordu. Ninesiyse konuşmalıydı. Birkaç

akşam Betül’ün, üst üste gelen ısrarlarının ardından babası köyü aramaya razı oldu. Aslında anne babasını o da merak etmişti.

Köydeki evde telefon yoktu. Önce muhtarın telefonu aranırdı. Kim isteniyorsa haber verilir, bir on dakika sonra tekrar aranacağı söylenerek kapatılırdı. Muhtarın küçük oğlu, koşarak telefon gelen kişinin evine varır, sizi arayan var, diye seslenir, çağrılan ev halkı da maaile muhtarın evinde toplanırdı. Saniyeler uç uça eklenir, dakikalar geçer, telefonun bir kez daha çalması beklenirdi.

Betül’ün babası ahizeyi kaldırdı. Sakin hareketlerle numarayı çevirdi. İlk iki denemesinde hat düşmedi. Bir kez daha denedi ve beklenen ses geldi, telefon çalıyordu. Betül konuşmalardan bir şey anlamıyor, babası kesik kesik konuşuyordu.

“Alo, muhtar emmi, selamlar ben Hasan. Nasılsınız? Biz de iyiyiz çok şükür. Babamı aradım, evet. Tamam. On dakikaya yine ararım. Selametle.”

Betül yerinde duramıyordu. Sürekli saate bakıyor, dakikaları sayıyordu. Yelkovanın hareket edesi yoktu sanki. Öyle nazlı nazlı ilerliyordu ki Betül sıkıntidan patlamak üzereydi. Babası kızının bu heyecanına tebessüm ediyordu.

Annesi akşam yemeğini hazırlamıştı. “Sofra hazır.” diye seslendi. Fakat Betül’ü telefonun başından ayırmak imkânsızdı. Babası eşine cevap verdi. “Biraz bekleyelim. Küçük hanım önce ninesiyse konuşsun bakalım.”





Nihayet süre doldu. Ahize tekrar kaldırıldı ve bu defa ilk denemede hat düştü. Telefonu dedesi Kemal açmıştı. Babası ve dedesi biraz hasbihâl ettikten sonra ahizeleri nine ve toruna devrettiler. Gülsüm Ana o kadife sesiyle “Kuzumun kuzusu.” dedi. Köyde herkes ona Gülsüm Ana derdi. Garip gureba ondan hep iyilik görmüş, yetim ve öksüzler onu anaları bilmişti. Zamanla torunları da ona Gülsüm Ana demeye başladılar.

Betül, Gülsüm Ana’ya neden gelmediklerini soruyor, aldığı cevaplar karşısında bir anda gözlerini fal taşı gibi açıyor ardından da sevinç çığlıkları atıyordu. Bütün aile merak içindeydi. Ninesi, Betül’ü bu denli heyecanlandıracak ne anlatmıştı?

Betül telefonu kapatınca sofraya geçtiler. Babası sordu: “Anlat bakalım, ne konuştunuz? Ne zaman geleceklermiş?”

Betül yüzünü yere düşürdü: “Sömestr tatilinden önce gelmeleri mümkün değilmiş.”

Annesi kızının saçlarını okşadı: “Üzülme kızım, belki tatilde biz gideriz yanlarına. Hem köyde hiç kış geçirmediniz. Bizim oraların dağları kar yağdığında pek güzel olur, beyazlara bürünür. Bol bol kar topu oynarsınız.”

Bu teklif hem Betül’ün hem de kardeşlerinin pek hoşuna gitti. Babası ise temkinliydi. “Durun bakalım hemen plan yapmayalım, önce işlerimi ayarlamam gerek. Hem söyle bakalım neden gelemiyorlar?”

Betül'ün bu defa sevinçle yüzü aydınlandı. Mavi gözleri çakmak çakmak parladı. Sarıkız buzağılayacakmış. Vakit yakınmış. Ninem gözünden sakındığı Sarıkız'ını yalnız bırakmak istememiş. Buzağıya da benim isim bulmamı istiyor.

“Bir isim buldun mu bari?”

“Evet, adını Farfara koyacağım.”

Bütün aile Farfara ismini duyunca içten bir kahkaha attı. Betül'ün abisi, kız kardeşine “Nereden buldun bu ismi?” diyerek takıldı. O akşam yemek neşe içinde yendi. Tatil için hayaller kuruldu.

Kış gelmiş, kar dört koldan şehrin üstüne abanmıştı. Sömestr tatiline bir hafta kalmıştı. Geçen hafta köyden telefon gelmiş, Sarıkız'ın buzağıladı müjdesi verilmişti. Gülsüm Ana torununa söz verdiği gibi buzağıya Farfara ismini koymuştu. Haberi alan çocuklar sevinmişti. Tatilde Farfara'yı görecekleri için çok heyecanlıydılar. Babası iş yerinden izin alabilmişti. Sömestr tatilini hep birlikte köyde geçireceklerdi. Hem Sarıkız toparlanırsa belki gelirken dede ve ninelerini de alırlardı.

Gülsüm Ana şehre giderken hayvanlarını ahretliği Fatma Bacı'ya emanet ederdi. İki kadın köye gelin geldikleri günden beri birbirlerine can yoldaşı olmuştu. Ancak o yıl Fatma Bacı rahatsızlanmıştı. Gülsüm Ana, gebe ineğini emanet edip arkadaşına yük olmak istememişti.

Fena da olmamıştı hani. Bu bahaneyle bu defa torunları onu ziyarete geleceklerdi. Gülsüm Ana'nın içi yine de rahat değildi. Memleketin kışı sert olurdu. Yollar kapanmasın diye her namazdan sonra Yaradan'a dua etti.

Vakit geldi çattı. Hasan, ailesini de alıp yola koyuldu. Yola çıkacağı günü önceden arayıp köydekilere haber etmişti. Gülsüm Ana, ha geldi ha gelecek diye evin içinde dört dönüyor, bir yandan yemekleri hazırlıyor, bir yandan etrafa çekidüzen veriyordu.

Kemal Bey eşine takıldı: “Yeni gelin gibi pek heyecanlısın Gülsüm Ana.”

Gülsüm Ana eşine adı gibi gülümseyerek mukabele etti. Duaları kabul olmuş, oğlu, gelini ve canından aziz bildiği torunları salimen köye varmıştı. Evi şenlenmişti Gülsüm Ana'nın. Betül hemen Farfara'yı görmek istiyordu. “Dur deli kız.” dedi Gülsüm Ana, “Hele bir hasret giderelim, özlemedin mi bu ak pürçekli nineciğini?”

Betül, ninesinin boynuna sarıldı. Ardından diğer torunlar



dede ve nineleriyle kucaklaştı. Yolda epey acıkmışlardı. Gülsüm Ana'nın hazırladığı pişilerden yediler, yanına köy peyniri ve bal kaymak. Keyiflerine diyecek yoktu. Hasan bütün gün direksiyon salladığı için yorgundu, biraz uzanmak istedi ve arka odaya geçti. Gelin de eşyaları yerleştiriyordu. Gülsüm Ana torunlarına fısıldadı: "Hadi ahıra gidelim, bakalım bizim Farfara ne yapıyor?"

Gülsüm Ana önde, torunlar arkada ahıra geldiler. Farfara, anası gibi sarı parlak tüylü bir buzağıydı. Pek küçük, pek zayıf görünüyordu. Betül eline biraz saman alıp yavruyu besledi. Gülsüm Ana: "Bu kadar yeter boncuğum. O süt kuzusu daha. Samanı fazla kaçırsa midesine iyi gelmez. Anasını emecek de büyüyecek." dedi. Lakin Betül kararlıydı. Köyde oldukları iki hafta içinde ne yapıp edecek, Farfara'yı şişmanlatacaktı. Bulduğu her fırsatta ahıra koşuyor, elinde yem çuvalıyla Farfara'nın karşısına dikiliyordu. Birkaç gün böyle geçti. O sırada köye kış fena bastırdı. Muhtar, ilçeye giden yolların kapandığını, birkaç gün şiddetli yağışın devam edeceğini cami hoparlöründen anons etti.

Çocuklar için endişelenecek bir şey yoktu. Güneş dağların ardında tulu ederken uyanıyor, sıcak ekmek ve tereyağı eşliğinde kahvaltılarını yapıyor, bata çıka karlarda oynadıktan sonra da sobanın başında ısınıyorlardı. Lakin Gülsüm Ana'yı endişelendiren bir şey vardı. Farfara pek

iyi görünmüyordu. Anlam veremediği şekilde karnında bir şişlik fark etmişti. Süt humması mı acaba, diye düşündü önce. Ama hummaya pek benzemiyordu.

Bir sabah Farfara fenalaştı. Hayvancağız ağrıdan inliyordu. Sarıkız buzağısını yalıyor, yavrusunu sakinleştirmeye çalışıyordu. Bir yandan da gözleri Gülsüm Ana'daydı. Yavrusunu bu acıdan kurtarması için âdeta ona yalvarıyordu. Betül ve kardeşleri de endişelenmişti. Farfara'ya ne olduğunu merak ediyorlardı. Gülsüm Ana da bilmiyordu ne yapacağını. Farfara'ya gözü gibi bakmıştı.

Kemal Bey gelip sordu: "Yemi fazla kaçırmış olmasın?"

Gülsüm Ana cevap verdi: "Mümkünü yok! Dokunacak kadar vermedim ki yemi. Yıllardır inek beslerim. Buzağının kursağı ne kadar yem öğütür, biliriz elhamdülillah."

Onları dinleyen Betül bütün mahcubiyetiyle konuştu. Zavallı kızın gözleri dolmuş, gözyaşları yanaklarından süzülüyordu: "Benim yüzümden. Sık sık ahıra gelip yem verdim Farfara'ya, hemen büyüsün istedim."

Gülsüm Ana torununu sakinleştirdi. "Ah kuzum, buzağılar öyle koca inekler gibi yem yiyemez ki." dedi.

İlçeye, veterinerine haber ettiler. Durumu anlattılar. Veteriner köy yolu kapandığı için gelmesinin mümkün olmadığını söyledi. Gülsüm Ana kara kara düşündü. Bu

işe nasıl hâl çare bulacaktı. O anda köylü imdada yetişti. Gülsüm Ana bütün köye yıllarca analık etmiş, hastalara bakmış, fakirin tenceresini kaynatmıştı. Yardım sırası şimdi köylüdeydi. İlçeye haber yolladılar. Veteriner Bey yola çıksın, araçla Budaklı'ya kadar gelsin, onu kızaklarla karşılar, Allah'ın izniyle sağ salim köye getiririz, dediler. Budaklı'ya kadar yollar açıldı. Sonrasında kızaklarla veteriner köye getirildi. İkinci ezanı okunmak üzereydi. Hekim Bey Farfara'yı muayene etti. "Hayvanın karnı fena." dedi. "Bir ilaç vereceğim, sabaha iyi olur. Bu gece başında bekleyin." diye de tembihledi. Köylü kızaklarla veterineri Budaklı'ya geri götürdü. Gülsüm Ana seferber olan köylülerine teşekkür etti. Bütün bunlar olurken Betül mahzun mahzun ağlıyordu. Hiç istemediği hâlde Farfara'nın hastalanmasına sebep olmuştu. Gülsüm Ana torununu bağrına bastı. "Hepimiz insanız kuzum. Hata da bizde kusur da. Bundan böyle dikkat edersin." dedi.

Betül'ün içi yine de rahat değildi. Sabaha kadar uyuyamadı. Kemal Bey, Farfara'nın başında nöbettedi. Betül, uyanır uyanmaz ahıra koştu. Farfara'yı ahırın içinde koşup zıplar görünce sevinçle müjdeyi ninesine verdi. Bütün aile derin bir nefes aldı, buzağı kurtulmuştu. Betül evine dönerken Farfara'yla vedalaştı. Buzağının kulağına eğilip "Ninem sana çok iyi bakacak. Yazın geldiğimde kocaman bir inek olacaksın ona göre." dedi.

NİCE BİLSEN DE YİNE ARA

■ Gülşen ÜNÜVAR

Dinle arayan!
Bir önceki mektubumun üzerinden öyle fazlaca zaman geçmedi, bilirim. Selamımın samimiyeti soğumadan yeni bir selam daha göndermek istedim sana. Bilirim ki okumaktan, satırlara dokunmaktan, cümleler arasında koştuktan hoşlanırsın. Senin bu coşkundur belki de beni böyle bu kadar anlatmaya hevesli kılan şey.

Senin oraları bilmem ama buralarda pek de rağbet eden kalmadı, söyleneni ipek mendillere çıkılayıp da en değerli sandıklarda saklayan. Söylenen söz kulağın ardına atılır oldu. Eskiden böyle miydi ya? Kulağa küpe yapıldı sözün hası. O kulakta sallandıkça hatırlanır, kullanılır ve her kullanışta tozu alınarak ışıltılı parlatılırdı. Anadan kıza, kızdan toruna. Babadan oğula, oğuldan çocuğa aktarılarak emanetlerin hak ettiği değer ziyadesiyle tamam olurdu. Bilirim, şimdilerde emanet kelimesinin sadece esamesi okunur. Cümlelerin içine

zenginlik katsın, farklılık olsun diye iliştiliveriyor. Olur mu hiç böyle! Uygulayamayacağın sözü ne diye diline dolarsın? Peki ya nasihate ne demeli? Daha önceki mektuplarımda da yazmıştım bunu, kimsenin nasihat almak istemediğinden dem vurmuştum uzun uzun. Aynı şeyi tekrarlayıp duruyorum bazen, çivi budağa denk gelmiş de haybeye vuruyormuşum gibi hissediyorum. Israrlı olursam çekiç darbelerinde, ya çivi yamulacak ya da sap kırılacak. Farkındayım, fazla ısrar hiç kimsenin hoşuna gidecek bir durum değildir.

Neyse, gel sana öğüdün kelime anlamından bahsedeyim biraz. Atalarımızın da ataları anaya öğ derlermiş. Hatta bir çocuk anasız kaldığında öğsüz demişler ona. Öğsüz kelimesinin buradan geldiği rivayet edilir. Ben de büyüklerimden duyduğum kadarını aktarıyorum sana. Daha sonraları öğ kelimesi akıl anlamında kullanılır olmuş. Bizim öğ zamanla olmuş mu sana öğüt. Akıl almak, akıl vermek diye sürer gelir ta

eski zamanlardan bu güne. Öğsüz kalmak anasız kalmak, akıl vereni, koruyup kollayanı olmamak demek bana göre. Kolay mıdır bu koca dünyada sahipsiz, kucaksız, yuvasız kalmak. Değildir elbet! İnsanın başında anasının olması ne büyük nimetse etrafında öğüt alacak birilerinin olması da kıymete değer bir varyettir. **Emanetin adı var, hani koruyan. Nasihatın sözü var, hani tutan.*** Kıymet bilenlerdensin sen evlat, bu da bana nimettir. Emanetime gözün gibi baktığını, nasihatlerimi altın değerinde tuttuğunu bilirim. Gönlüm rahat, şükürüm sonsuzdur.

Geçenlerde bir akranımla karşılaştım; selamlaştık, konuştuk. Senden bahsettim ona uzun uzun. Kalmış mı şimdilerde böyle evlatlar, dedi gülerek. Şaşırdı hâliyle, kendi torunlarının hayırsızlığından dem vurdu. Dedi ki; **Küçükte edep yok, uluda bilgi. Kabalık çoğaldı, incelik silindi, yitti.*** Bu böyledir evlat, her nesil, kendinden bir öncekileri ve bir sonrakileri mutlaka tenkit eder. En yaşanılacak dönem şu an içinde bulunulan dönemdir onlara göre. Herkes ya kendinden öncekini suçlar ya da kendinden sonrakini. Kimse ayrımı ekşi demez. Kimse hatasını görmez. Herkese göre tek bir iyi vardır; o da kendisi.

Bak bununla ilgili küçük bir masal anlatayım sana. Evvelin zamanında, zamanın ortasında, ortanın da kurnasında bir balık yaşamış. Bu balık kendisini pek bir övermiş: “Ben balıkların

en bilgesiyim. Irmaklarda, göllerde, denizlerde ve hatta okyanuslarda görmediğim yer kalmadı. Girmediğim kuytu, dalmadığım mağara, sormadığım soru kalmadı. Göz deseniz bende, kulak deseniz bende, kuyruk ile kanat deseniz o da bende.”

İşin aslına bakarsan haksız da sayılmazmış bu balık. Gerçekten de bugüne kadar sorulan her soruya verecek bir cevap bulmuş. Akla ihtiyacı olanlar gelip ona her gün akıl sormuş. Yolunu kaybedenler, çıkmaza girenler, kendini çaresiz hissedenler soluğu onun kapısında almış.

Bizim balık kibirlendikçe kibirlenmiş. Başı dik, omuzları yukarıda, kaşının biri daima havada gezdikçe gezmiş.

Cünün birinde kurnaya bir kurbağa düşmüş. Nereden gelmiş nasıl gelmiş bilen yok. Gelen yeni misafir buradaki düzene şaşmış kalmış. Demiş ki: “Siz nasıl yaşıyorsunuz bu kadar küçük ve sıcak bir yerde? Hiç mi sıkılmıyorsunuz?” Balıklar şaşakalmış, söz söylemeye dilleri varmamış. Kibirli balık şöyle bir silkelenmiş, yüzgeçlerini temizlemiş, kuyruğunu bilemiş ve kükremiş: “Sen ne dediğinin farkında mısın densiz kurbağa? Ben ki sıcak okyanuslardan soğuklarına yüzerek geçtim. Irmaklarla birbirine bağlanan denizlerin suyundan içtim. Nice yosunlarla hasbihal ettim, nice köpüklerin hakkından geldim. Sen ki iki sıçramayla bana dünyayı mı öğreteceksin?” Diğer tüm balıklar desteklemiş

bu konuşmayı. Arkadaşlarına arka çıkmışlar. Gelen yeni misafiri kabalıkla suçlamışlar.

Kurbağa şaşkın öylece bakakalmış. Balıkların kendi kafalarında oluşturdukları dünyaya müdahale etmek, onlara dışarıda başka bir dünya olduğunu söylemek çabaların en yetersizi olur diye düşünmüş. Geldiği gibi giden kurbağayı bir daha gören olmamış. Balıklarsa hamamın içindeki kurnaları okyanus sanarak mutlu mesut yaşayıp gitmişler. Dünya, sandığın kadar....

Masal bu ya evlat, dinlemesi pek hoştur, pek tatlıdır. Ancak kıssadan hisse almayı bilmeli dinleyen. Payına düşen işte şudur; **Nice bilsen de yine ara. Bilgi bulunur bak araya sora.***

Gökten kaç elma düşer, nereye ve kime düşer bilinmez ama hissene düşen bilmektir, öğrenmektir, dinlemektir. Sormaktır, yormaktır evlat.

Mektubumu sabırla okuyup bana tahammül ettin ya tuttuğun altın olsun. Selametle...

***Kutadgu Bilig**



ÖĞRENEN MAKİNELER

■ Muhammed Kâmil YAYKAN

*Bilgi güçtür.
Francis Bacon*

Gelişen teknolojinin son mahsullerinden biri yapay zekâ ya da bilinen kısaltmasıyla AI. Şu an doğuşuna şahitlik ettiğimiz bu teknolojik ürünün insanlığı ne derece geliştireceği veya değiştireceği ise on yıllar belki yüzyıllar sonra netleşecek. Peki, bir makine olan yapay zekâ nasıl öğreniyor? Hangi yöntemlerle çalışıyor? Ve tüm bunları nasıl kullanıyor? Sorularımız hazırsa cevapları aramaya başlıyoruz...

BİLİYOR MUSUNUZ?

- Makine öğrenimi, bir bilgisayarın veya algoritmanın, insanların müdahalesine ihtiyaç duymadan verilerden anlam çıkarmasını sağlar. Bu, makinelerin belirli örüntüleri tanıması ve sonuç çıkarabilmesi için veriye dayalı modeller oluşturduğu bir süreçtir. Bu süreç ise üç farklı şekilde işler: Denetimli öğrenme, denetimsiz öğrenme ve pekiştirmeli öğrenme.
- Denetimli öğrenme metodunda makineye bir görev verilir. Örneğin makineden bir fotoğraftaki nesnelere tanımlaması istenir. Daha sonra makineye benzer fotoğraflar verilir ve makine eldeki verileri kullanarak doğru tahminlerde bulunma becerisini geliştirir. Bu yöntem günümüzdeki en yaygın yapay zekâ eğitim metodudur.
- Denetimsiz öğrenmede ise herhangi bir görev, etiket veya doğru cevap verilmez. Makine, buradaki boşluğu büyük miktardaki verileri analiz ederek doldurmaya çalışır ve algoritmasını bu analizler sonrasında inşa eder. Bu yöntem genellikle e-ticaret sitelerinde karşımıza çıkmaktadır.
- Pekiştirmeli öğrenme metodunda ise makine ödül-ceza yoluyla öğrenir. Karmaşık problemlere sunduğu çözümlerle ödüllendirilen veya cezalandırılan makine en yüksek ödülü yani en geniş veriyi kazanmak için doğru stratejiyi geliştirir. Bu yöntem ise otonom araçlarda ve bilgisayar oyunlarında tercih edilir.

PEKİ, NASIL ÖĞRENİR?

- Sonda söyleyeceğimizi başta zikrederim. Makine veri ile öğrenir. Ne kadar çok veri yüklerseniz makinenizin öğrenme ve öğrendiklerini işletme becerisi o denli yüksektir. Bundandır ki; bilgi, güçtür.
- Makineler öğrenme sürecinde şu adımları takip eder:
 - o *Veri Toplama*: İlk olarak, makinenin eğitilmesi için uygun veriler toplanır. Verinin kalitesi ve miktarı, öğrenme sürecinin başarısını doğrudan etkiler.
 - o *Veri Hazırlama*: Toplanan veriler işlenir ve eksik veriler tamamlanır. Bu süreç, makinenin doğru öğrenmesini sağlamak için gereklidir.
 - o *Model Eğitimi*: Makine, bir algoritma yardımıyla veriyi analiz eder ve veriye uygun bir model oluşturur. Bu model, geçmiş verilere dayanarak gelecekte tahminlerde bulunur.
 - o *Model Değerlendirme*: Modelin doğruluğu test edilerek gerektiğinde daha iyi sonuçlar alabilmek için ayarlamalar yapılır.
 - o *Modelin İyileştirilmesi ve Kullanımı*: En iyi sonucu veren model seçilir ve gerçek dünyada kullanılır.

NEDEN ÖNEMLİ?

- Makine öğrenimi; sağlıktan ekonomiye, ulaşımdan eğitime kadar pek çok alanda ciddi avantajlar sunuyor.
- Yapay zekâ destekli makineler, büyük veriyi analiz ederek insanların daha hızlı, doğru ve etkili kararlar almasına yardımcı oluyor.
- Örnek vermek gerekirse, tıp alanında kanser teşhisi gibi kritik görevlerde makineler büyük oranda doğruluk sağlıyor.
- Veya büyük metropollerde trafik düzenlemelerinde anlık yapay zekâ verilerinden yararlanılıyor. Kullandığınız haritaların size alternatif sunmalarının altında yine makine öğrenmesi yatıyor.
- Ya da dil çevirisi, görüntü işleme, ses tanıma gibi günlük hayatımıza doğrudan etki eden alanlarda da makineler bize büyük oranda destek sağlıyor.

EVLİLİĞİ YIPRATAN DAVRANIŞLAR

■ **Nuray BAŞTAN AYDIN**
Psikolog/Aile Danışmanı

Evlilik iki kişinin birlikte bir yola çıkma hikâyesidir. Herkes bu yolculuğa mutluluklarının yaşamının sonuna kadar sürmesi temennisiyle çıkar. Ancak süreç içerisinde bazen bilinçli bazen de bilinçsiz olarak yaptığımız, gözümüze belki o an etkisi küçük görünen bazı zararlı davranış kalıpları evliliği yıpratır.

Psikolog Dr. John Gottman ile meslektaş ve eşi Julie,

mutlu, uzun süren evlilik ve ilişkiler konusunda 35 yılı aşkın çalışmalar yaptılar. ABD’de kendi isimlerini taşıyan bir enstitü kurdular ve tüm dünyada yaklaşık on bin kişiye mutlu bir evlilik ve ilişki yürütmek hakkında eğitim verdiler. Bugüne kadar kırkı aşkın kitap yazdılar. Boşanmanın bazı durumlarda çeşitli tekniklerle önlenabilir olduğunu kanıtladılar. Yaptıkları araştırmaya göre yeni evli çiftlerin birbirleriyle olan sohbetlerini iki saat

izledikten sonra evliliklerinin ne kadar süreceğinin yüzde doksan isabetle anlaşılabilirliğini ortaya koydular. İlişkileri yaralayan maddeleri, “mahşerin dört atlısı” olarak tanımladılar. Bunlar; eleştiri, sürekli savunma hâlinde olma, duvar örme ve aşağılamadır.

Eleştiri: Eleştiri, kişilerin karakterlerine ve kişiliklerine yönelik olumsuz ifadeleri içerir. Bireylerde olumlu hislerin azalmasına neden olabilir.



Sağlıklı bir ilişkiden beklenen ifade dili “sen” değil “ben”dir. “Sürekli eve geç geliyorsun, sen bencilin tekisin, kendinden başkasını düşünmüyorsun...” gibi cümleler “sen” diline örnek eleştiri cümleleridir.

“Akşamları eve çok geç geldiğinde seni özlediyorum, kendimi yalnız hissediyorum, beni önemsemediğini düşünüyorum.” gibi cümleler “ben” diline bir örnektir ve karşıdaki kişiye eleştiri ve suçlama değil, kendi duygusunu ifade etme şeklidir.

Eleştirilen kişi sürekli kendini savunma ihtiyacı hisseder ve karşı tarafa hamle yapmaya yeltenir. İlişkide eleştirildiğini hisseden birey, iki farklı tepki verebilir; pasif agresif veya aktif agresif. Pasif agresif tavır içerisine giren kişi; ilk başta kendini değersiz hisseder, yetersizlik duygusuna kapılır ve öz güven kaybı yaşar.

Anlaşılmadığını düşünen kişi; ilişkide duygularını ifade etmeyi bırakır, ilişkiden kopar, geri çekilir. Bu da çiftlerde birbirinden uzaklaşmaya neden olur. Ya da tam tersi bir durum oluşur ki bu da aktif agresif durumdur. Kendisini savunmaya çalışan kişi; sesini bağırarak, çatışarak duyurabileceği düşüncesi ile sürekli kaotik bir ortam yaratır. Her iki davranış kalıbı da sorunların çözümü için yanlış bir yöntemdir.

Sağlıklı ve mutlu bir ilişkide iletişim dili “sen” ifadesiyle eleştiride bulunmak yerine “ben” dili ile duygularını ifade etmek şeklinde olmalıdır.

Sürekli Savunma Hâlinde Olma: Kişinin, kendisini ifade etmeye çalışan partnerini dinlemeden, anlamaya çalışmadan sürekli kendini savunma hâlidir. İletişim kazalarından olan bu durumda

en belirgin özellik, karşı tarafın söylediklerini duymamaktır. Taraflar dinliyormuş gibi görünürken aslında savunma cümlelerine hazırlık yapar ve diyaloga kendisini savunarak başlar. Bu da eşini suçlamaya dönüşür. “Aslında sorun bende değil sende.” mesajı içerdiğinden ilişki kısır döngüye dönüşür. Problem daha da büyür.

Duvar örme: Duvar örme iletişimde kişinin diğeri ile fiziksel ve ruhsal anlamda iletişimi kesmesidir. Çiftlerin birbirlerine kısa veya uzun vadeli küsmesi bu kategoriye girmektedir. Bakıldığında zararsız bir eylem gibi görünüyorsa da aslında ilişkiye en çok zarar veren davranışlardan bir tanesidir. Günlerce hatta aylarca eşlerin birbirleriyle aynı evde küs olarak yaşadıklarına tanık oluyoruz. Küsme, çiftler arasındaki bağın kopmasına

neden olduğu gibi taraflara değersiz hissettirerek öfkeyi her geçen gün artıran bir davranıştır.

Aşağılama: Aşağılama da eşlerden birinin kendisini üstün görmesi ve diğerini itibarsızlaştırmasıdır. Bu kişi kendisini eşinden daha yetkin, daha potansiyel sahibi olarak görür. İlişkide karşılıklı olarak birbirini takdir etme, yüceltme yoktur. Kendisini üstün olarak gören birey, zaman zaman aşağılayıcı, alaycı cümlelerle eşinin onurunu kırar. İlişkide her geçen gün değersizleşen eş öz değerinde düşüş yaşar, yetersizlik duygusuna kapılır ve ilişkiden uzaklaşır. Bazen kendisini görünür kılmak için ilişkide hırçınlaşır.

Çiftlerin evlenmeden önce ailesinden sağlıklı ayrışarak yeni bir aile oluşturma bilincine sahip olabilmesi önemlidir. Evlendiği hâlde çiftlerden bir tanesi veya günümüzde pek çok örneğini gördüğümüz gibi ikisi de hayatının merkezine kendi ailelerini koyduklarında evlilik birlikteliğinde aidiyet oluşmamaktadır. Evliliğin birinci basamağı, aitlik ve güven unsurudur. Bu nokta çözüme kavuşmadığında evliliğin daha ilk zamanlarından itibaren ilişki zarar görmeye başlayacaktır.

Evlilik aynı zamanda “biz” olmak demektir. Peki, “biz” olmaktan ne anlamalıyız? Öncelikle bu kavramı doğru okumamız gerekir. Biz olmak çoğu çiftlere göre hemen her şeyi beraber yapmak,

sürekli birlikte hareket etmek, her an aynı ortamda aynı şeyleri yapıyor olmak, âdeta birlikte nefes alıp veriyor olmak gibidir. Evlilik, “Ben olduğunu unutmadan biz olma bilincidir.” Evlilikte taraflar ben olmaya devam ettiği, sadece belli alanlarda biz olmayı başarabildiği senkronize bir süreç yönetmelidirler. Aksi durumlarda çiftler birbirlerini ilişki içerisinde boğmaya ve yıpratmaya başlarlar. Böyle bir durumda taraflardan biri ilişkinin dışına çıkma çabası geliştirebilmektedir. Sürekli birlikte olma isteğinde olan kişi, eşine ilgi ve sevgi gösterdiğini, hep onunla birlikte olmak isteyerek onu ne kadar sevdiğini ve ona ne kadar değer verdiğini

göstermiş olduğunu savunsa da bu türden davranışlar sevgi ve değer unsuru olarak kabul görmez. Evlilikte iki tarafın da kendine ait özel alanı olmalıdır. Bu, birey olmanın birinci koşuludur. Burada anlatılmak istenen şey, herkesin her zaman kafasına göre takılması anlamında değildir elbette. Zaman zaman birbirine özerklik tanımak, ilişkiye nefes aldırarak ve ilişkiyi besleyen davranış olacaktır. Çiftlerin farklı arkadaş ortamları, ilgi alanları olabilir; bu noktada meşru olmayan bir husus olmadığı müddetçe eşler birbirlerine saygı duymalı, alan açmalıdırlar.

Çiftler birbirine karşı empati göstermeli, birbirini manipüle etmemeli, birbirine karşı ilgiyi yeterince taze tutmalı, geçmişte yaşanan olumsuz deneyimlere takılı kalınmamalıdır. Evliliklerde zaman zaman moral bozan, evliliği aşağı çeken deneyimler yaşanmaktadır. Çözüme kavuşan veya zaman aşımına uğrayan konuları geçmişte bırakarak anda kalmayı başarmak gerekir. Bazı kişilerin geçmişi geçmişte bırakmakta zorlanarak her tartışmada eski deneyimleri şimdiki zamana taşıyarak örnek göstermesi karşı tarafın öfkesini artırır. Bu durum olayların gerçek konudan uzaklaşarak anlamsız bir noktaya kaymasına neden olabilir.

Güç çatışması yaşamamaya özen gösterilmelidir. Güç savaşı, evliliklerde ateşin odunu yaktığı gibi sevgiyi, saygıyı ve eşler arasındaki olumlu bağı yok eder. Alt etme

Evlilikte hem erkeğe hem de kadına yönelik farklı sorumluluklar vardır. Herkes üzerine düşen sorumlulukları bir diğerinden beklemeden yerine getirmelidir. Birinin ertelediği sorumlulukları diğerinin üstlenmesi bir süre sonra kişide tükenmişlik duygusu yaratır.

güdüğü her duygunun önüne geçer. Güç savaşında kazanma duygusu vardır. Evlilik bir güç çatışması değil, iş birliği kurumudur. İş birliğinde birbirine destek olma bilinci vardır.

Sorumluluklar üstlenilmelidir. Evlilikte hem erkeğe hem de kadına yönelik farklı sorumluluklar vardır. Herkes üzerine düşen sorumlulukları bir diğerinden beklemeden yerine getirmelidir. Birinin ertelediği sorumlulukları diğerinin üstlenmesi bir süre sonra kişide tükenmişlik duygusu yaratır. Her şey benim üzerime kalıyor, hiçbir konuda destek olmuyor düşüncesine kapılan kişinin eşine karşı öfkesi artar.

Eşler birbirini başkalarıyla kıyaslamamaya özen göstermelidir. Bazı çiftler motivasyonu arttırmak amacıyla farklı kişileri eşine örnek gösterme davranışı sergilerler. Yapılan tüm araştırmalar kıyaslanmanın kişiyi tamamıyla olumsuz yönde etkilediği, hiçbir şekilde motive etmediğini ortaya koymaktadır. Kıyaslanan kişi yetersizlik duygusuna kapılır, kıyaslandığı kişiye ve eşine öfke duyar.

Küsmeye davranışının bir uzantısı olarak eşler kavga ettiklerinde yastığı yorganı alıp farklı bir odaya giderek adeta eşini cezalandırırlar. Daha da fazla ayrışmayı sağlayan bu tutum, çözüm odaklı bir eylem olmamakla birlikte eşler arasında güç savaşını arttırır. Mevcut sorunun

uzamasına neden olur. Evlilik fazlasıyla yıpranır. Çatışma yaşandığı zamanlarda eşler farklı odalarda uyumayı tercih etmemelidir.

Çocuk sahibi olduktan sonra anne baba olma rollerinin eşlik rolünün önüne geçmesine izin verilmemelidir. Bazı çiftlerin, çocuk dünyaya geldikten sonra anne baba rolünün gerektirdiği sorumlulukların ötesinde paylaşımları yok denecek kadar azalabilir. Özellikle kadınlar bu duruma daha yatkındır. Annelik içgüdüğüne çok fazla kapılan kadın, farkına varmadan eş kimliğini ihmal eder, bu durum eşiyile iletişimine yansır. Erkek, evlilikte değersiz, önemsiz hissetmeye başlar; ilerleyen zamanlarda eşler arası yakınlığın azalmasıyla evlilik hayatı tehlikeye girebilir.

Evlilikte ihanet veya sadakatsizliği çağrıştıran davranışlar evliliği temelden zedeler. İhanete uğrayan kişi bu davranışı affederek evliliğe devam etse de şüphe ve öfke duygusu devam eder. Her an eşini takip etme ve ona güvenmeme davranışı gösterebilir. Sadakatsizlik, evlilikte yıpratıcı faktörlerin en önemli unsurlarındandır.

Tarafların az veya çok birbirlerine yalan söylemesi evlilikte güven duygusuna zarar verir. Eşler bazen eşinin tepkisinden çekinip anı kurtarmak için yalana başvurur, bunu öğrenen diğer taraf eşine karşı şüpheli bir tutuma girer. Bu durumda oluşan güvensizlik evliliğe gölge düşürür.

Eşler birbirini sürekli kontrol etme davranışı sergilememelidir. Kontrolcü tavır kıskançlık şeklinde olabileceği gibi kısıtlama ve sürekli ne yaptığı ve yapmaması gerektiği ile ilgili takip ve yönlendirme davranışında bulunma olarak da sergilenebilir. Çiftler farkında olmadan birbirlerinin hayatını işgal etmektedirler. Takip etmek, telefonu karıştırmak ve sık sık görüntülü arayarak nerde, ne yaptığından haberdar olmaya çalışmak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Oysa evlilik, güven üzerine kurulmuş bir müessese olmalıdır. Güven ise aşırı takip etme davranışı ile sağlanabilen bir duygu değildir.

Evlilikte çiftler birbirini etkin bir şekilde dinlemeli ve birbirlerini anlamaya çalışmalıdır. Sağlıklı iletişimin temel unsuru budur. Dinlenilmediğini, anlaşılmadığını, değersizleştiğini, görülmediğini hisseden kişi, ilişkinin içerisinde mutsuz olur. Öncelikle bireyler duygularını ve düşüncelerini açıkça ifade edebilmeleri için birbirlerine alan açmalıdır. İlişkide ulaşılmaması gereken nokta hiç problem veya çatışma yaşamamış olma değildir. Elbette ilişki içerisinde çatışmalar olacaktır, burada ayırıcı olan nokta çatışmayı nasıl yönettiğinizdir. Problemler esnasında konuşabiliyor olmak, birbirini etkin dinleyebilmek, ortak çözümler bulmaya çalışmak ilişkiyi güçlendirir.

YEŞİM TONBAZ GÜLER İLE SİNEMA ÜZERİNE...

■ Söyleşi: Mahir KILINÇ



“Hayatın yaşadıklarımın ibaret olmadığını anlamak ve hikâyelere abanmak... Tercihim bu oldu.” diyorsunuz. Kendi yaşadıklarınızın dışına çıkmaya, başka hikâyelere yönelmeye nasıl karar verdiniz? Neydi o kırılma anı?

Klasik hikâye anlatısında karakter için bir kırılma anı belirleriz, hikâyeyi aslında bu kırılma anına göre öreriz, izleyici olarak da bunu ararız ama kendi kırılma anımı bilmiyorum. Merak etmek, gözlemlemek ve dinlemek, sanırım benim bu sürece yavaş yavaş çekilmemin üç sacayağı. Bir keşif yolculuğu da böyle başlar zaten.

Fakat bu sürecin hikâyesini anlatacak olursam şimdi dönüp baktığımda çocukluğumdan kalan bir heves olduğunu fark ediyorum. Bir hedef olarak sinema işçisi olmak değil, adı konulmuş bir ardına düşme de değil ama zamanla bir anlatının peşine düşme eğilimi. Zamanla bu eğilim, kendine sinema alanında zemin buldu. Yalnızca seyirlik bir malzeme olmadı sinema benim için hemen hiçbir zaman. Anlama ve anlamlandırma, kendi konumumu bulma vesilesi de aynı zamanda. Bir süre sonra da imkân bulmak ve mutfağına geçmek kaçınılmaz oldu.

Sizin “anne hassasiyetiyle sinema” mottunuz var. Okurlarımız için bunu biraz açar mısınız? Anne hassasiyeti sinemaya neler katıyor?

Anelik biraz şöyle bir şey gibi geliyor bana; kaygılı titizlenme.

Bu, tüm sorumluluk alanlarına dair yetileri doğuştan kendisine yüklenmiş gibi hâkim olması ama aslında her adımını santim santim yoklayarak atmasını sağlıyor. Çok genelleyerek konuşacağım ama evet, muhakkak belli alanlarda hassaslaşıyor her anne. Sinema ise şöyle, kaçtıkça içine çeken, her biri biriciklik iddiasında, kocaman bir kara delik. Seyirci olarak da üretici olarak da bununla baş etmeye dair kaygılar biriktiriyorsunuz. “Hangi filmleri izlemeliyim, izlediklerimden ne anlamalıyım?” sorusu ile “Nasıl filmler yapmalıyım ve yaptıklarımı nasıl anlatmalıyım?” sorusu birbirine çok yakın kaygılar.

Dert dediğin bir yol çiziyor insana çünkü kendindeki dermanı da keşfediyorsun içinde bir yerlerde. O yol, o kişisel yeti her ne ise orada istikrarla ilerlemek, kadere yön veren bir dua aynı zamanda. Çok spesifik, çok kişisel sorunlar, zorluklar ve pek tabii müthiş lütuflardan bahsedilebilir her yolda.

Ben her iki tarafta da varım; hem izleyici hem üretici. Dahası bu işi anlatıyorum, nasıl yapırlığına dair tek başıma değil, bu işe meyletmiş olan bambaşka insanlarla bir araya gelip kafa yoruyorum. Bu sebeple kaygılı bir titizlenme ile ilerliyorum sürecim. Bu aynı zamanda güven veriyor, anne hassasiyeti.

Olumlu yanları kadar olumsuz yanlarıyla da gündeme gelen sinemanın toplum nezdindeki öneminden, nesiller üzerindeki etkisinden bahsedebilir misiniz?

Yaşama sanatının hikâye edilebilirliği çok büyük bir nimet. Sıralanmış maddelerden, kurallardan değil, hep bir hikâye ediş ile oluşuyor insanlık tarihi. Bu tüm kadim anlatıların ortak dilini bulabildiğimiz ve bugüne aktarabildiğimiz bir yapıya dönüşüyor hatta. Bir adı olan her şeyin bir hikâyesi var; bir suyun, bir taşın, bir odun parçasının. Hikâyesi var çünkü hepsinin hevesi var; biri akmak ister, biri durmak ister, öteki dönmek... Doğanın tüm akışı böyle bir zamanla değişim üzere kuruluyken anlatının ruhumuza işlenmiş doğal bir keşif ve öğreti yöntemi olduğunu düşünüyorum. Sinema, bugüne geldiğimizde bir anlatıyı hemen her bir duyumuza ulaştırarak sunabilen bir sanat, araç ya da nasıl adlandırmak isterseniz... Gücünü ve etkisini, tüm sanat dallarını da içerisinde bulundurabilme kabiliyetinden alıyor.

Yaşam tarzı yerleştirmede önemli bir enstrüman olarak gördüğünüz sinemada sizi en çok etkileyen, sinemanın görsel yanı mı yoksa hikâyesi midir?

Her ikisi de. Bir bütün olarak sinemanın atmosfer sunabilme kabiliyeti, zamanı da alabilmesi ve bizi bu zamanın içerisine dâhil edebilmesi. Oradaymış gibi hissettirmek, kahramanın ta kendisiymiş gibi düşündürebilmek için tüm enstrümanları kullanıyor.

İyi bir film izleyiciliği başladığınız bu serüvende kimi zaman sinema yazarı kimi zaman senarist kimi zaman yönetmendisiz. O merhalelerin şimdiki Yeşim Tonbaz'a kattıkları nelerdir?

Bir filmi yalnızca seyirlik görmedim demiştim ya, bu

Anlatırken ait hissettiğin öğretine, inandığın değerlere uygun bir dili arıyorsun. İyiyi, güzeli sunmanın iyi, güzel ve doğru yollarını gözetiyorsun. Karşılaştığın her örnek, kendi dilin için bir sınırı çiziyor ve bugüne getiriyor.



anlama çabası ve bitimsiz bir didikleme eylemi. Sorularla film izlemek, hem kişisel serüvenimde başka hayatlarla ünsiyet kurabilmeyi hem de "bence"sini aramayı getiriyor. Bu bir senarist olmaya yönelik itici bir güç, üretmeye yönelik... "Ben nasıl anlatırdım?" sorusu. Çünkü herkesin kendi hikâyesini anlatmaya ihtiyacı vardır, hangi mecrada ve kime anlatmak istediği şartlara ve hedeflere bağlıdır belki. Dolayısıyla anlatının hemen her türüne muhatap olarak büyümüş bir Yeşim; romanlarla, hikâyelerle ya da anneannesinin, dedesinin, komşusunun ya da bir taksi şoförünün kişisel hikâyelerini ilgiyle dinleyerek, filmler izleyerek bugüne gelen bir Yeşim, artık benim de anlatmak istediklerim var,

diyor. Tabii bu aynı zamanda bir dil arayışını da beraberinde getiriyor. Tüm örnekler kendi anlatı biçimine, kendinden anlatmaya ve ait hissettiğin öğretine, inandığın değerlere uygun olsun istiyorsun. İyiyi, güzeli sunmanın iyi, güzel ve doğru yollarını gözetiyorsun. Karşılaştığın her örnek, kendi dilin için bir sınırı çiziyor ve bugüne getiriyor. Arayış devam ediyor tabii.

Askıda ve Münhasır adlı ödül almış ve etkileyici kısa filmlerinizin akabinde ilk uzun metraj filminiz Hacer seyircisiyle buluşmaya hazırlanıyor. Her ikisini de deneyimlemiş bir senarist ve yönetmen olarak kısa filmler ve uzun metrajlı filmlerin arasındaki temel farklar nelerdir?

Ben iflah olmaz bir kısa film severim. Çok vurucu bir anlatı dili. Bir şiir dizesi gibi, diyerek abartmıyorum. Kısa olanı anlatmak zordur. Daraldıkça derinleşen bir zemin. Uzun metraj ise daha ziyade bir hikâye anlatısı, belki uzun bir roman gibi. Hikâyeyi yine en gerekli noktalarından ama daha etraflıca anlatmak mümkün.

Formları, anlatı dilleri, matematikleri farklı. Başat fark tabii ki “zaman”la olan ilişkisinden geliyor. Etki alanı ise ne olursa olsun iyi bir anlatı olabilmesine bağlı. Tüm bileşenleri yerli yerinde ve dozunda kullanabilmeye... Ancak yapılabirlik açısından kısa filmin uzun metraja göre nispeten imkânları daha fazla oluyor. Bir kısa filmi hayata geçirebilmek, uzun metraja göre daha mümkün olabiliyor. Bunun bütçeyle ve takvimle olan ilişkisi, uzun metrajı biraz daha zorlaştıran tarafı.

Hz. Hacer’in kadim hikâyesini modern bir çerçevede ele alarak filme aktarma fikri nasıl doğdu, gelişti? Bu filmle neyi yapmak istediniz ve sizce bu filminiz hangi kapıların aralanmasına vesile oldu?

Yıllardır senaryo derslerimde kadim hikâyeleri gündeme alırım. Kur’an kıssalarının dışında, mitolojik hikâyeler ya da halk masalları... Bu anlatıların muradını anlama çabası, bana ne diyor olabilir sorusunun peşinden gitmek, evet. Ama bir hikâye anlatıcısı olarak, bu hikâyeyi anlatma

biçimini irdelemek, yapı söküm ile ilerlemek niyetiyle yapıyorum bunu. Şimdi bakıyorum, kısa filmlerim ve belgesellerim dâhil, kurduğum her hikâyenin kişisel serüvenimle kesişim kümesi bu kadim anlatılar olmuş. Ben olsam nasıl hissederdim sorusu mesela, bir çıkış noktası. Hacer filmi de bu soruyla başladı, evladiyla çölde yalnız kalan Hz. Hacer’in hislerini bugünden anlamak. Bambaşka bir coğrafyada, bambaşka bir kültürde ve zamanda yaşayan bir kadının bu hisse yaklaşma anı, beni Hacer filminin hikâyesini kurmaya götürdü.

28 Şubat sürecinin zorluklarını yaşamış bir yönetmensiniz. Sinemayla ilgilenen gençlerimize edinmiş olduğunuz tecrübelerden yola çıkarak ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Derdi olmak yeterince övülmüyor bence. Ben dert üzere sabitim, ısrarcıyım. Dert dediğin bir yol çiziyor insana çünkü kendindeki dermanı da keşfediyorsun içinde bir yerlerde. O yol, o kişisel yeti her ne ise orada istikrarla ilerlemek, kadere yön veren bir dua aynı zamanda. Çok spesifik, çok kişisel sorunlar, zorluklar ve pek tabii müthiş lütüflardan bahsedilebilir her yolda. Bu bağlamda gençlere yeterince tavsiye olamayacak bir şey söyleyebilirim belki; samimiyetle, ısrarla ve istikrarla yürümediğiniz yolda, sizden önce gidenlerin sizin için yapabileceği pek bir şey kalmamıştır.

ÖZ GEÇMİŞ

1984, Sivas doğumlu Yeşim Tonbaz Güler, Marmara Üniversitesi Sinema-Radyo-TV Bölümünde yüksek lisansını tamamladı. Sinema yazarlığının yanı sıra çok sayıda yayın organında editörlük ve yöneticilik yaptı. Birçok kısa film ve belgeselde görev aldı. 2016’da çektiği ilk kısa *Askıda* filmi yurt içi ve yurt dışı birçok film festivalinde gösterildi. Kültür Bakanlığı desteğiyle çektiği ikinci kısa filmi *Münhasır*, dünya prömiyerini Torino Film Festivali’nde yaparken, yurt içi ve yurt dışı birçok festivalde ödül aldı ve gösterildi. TRT’de yayımlanan *Sözlü Tarih, Erken Şubat/Geç Haziran, Potadaki Özgürlük* adlı belgesellerde, Kızılaya yönelik hazırlanan “İyi Yaptık” adlı kamu spotunda senarist, yönetmen ve metin yazarı; *Salıncak, Duvar* ve *Obsesyon* adlı kısa filmlerde de sanat yönetmeni olarak çeşitli görevlerde bulundu. Sinema atölyelerinde senaryo ve sinema yazarlığı eğitimleri vermeye devam eden Tonbaz, evli ve iki çocuk annesidir.

KARIŞIK KASET DOKSANLAR

■ Dudu ALKAN

Herkesin ve her şeyin bir hikâyesi var. Şehirlerin, köylerin, mahallelerin, insanların, yılların... Biraz gri, çokça hareketli olan doksanların da bir hikâyesi var tabii. Bir nesil hâlâ doksanların derin gölgesinde kümeleniyor. Geçmişin hatırası her daim şimdikinden çekici gelir. Bu sebeple insanların sandığında sakladığı anılar paha biçilmezdir. Coşkusunda hem bugünün hem geçmişin olduğu, her sokakta roman gibi hayatların yaşandığı, acının sıradanlaştığı yıllara gidelim. Dikkat, baştan uyarıyoruz; bu yazı iç içe geçen anılar, bolca nostalji barındırır. Yaşı yetmeyenleri sahnedен alalım.

İstanbul'un biraz içinde biraz uzağında, âdeta şehrin eşiği olan, her türlü kimlik ve milliyetten sürekli göç alan, farklı özelliklere sahip komşuların eğrisi doğrusu ile birbirini idare edebildiği bir mahallenin gözünden bakalım doksanlara. Her şeyin az, insanlığın çok olduğu yıllara gidelim. Cami avlusundaki güvercinlere yem verirken

babasının elini sıkı sıkı tutan, ilkokulda yerli malı haftasını coşkuyla kutlayan çocuklardık. Belki bilgimiz bugünlere kıyasla azdı ama bugünkünden daha samimiydik. Okul kütüphanesinden edindiğimiz *Ayşegül Tatilde* serisi ile hayaller kurardık. Bize çizilen sınırlar içinde özgürleşmeye çalışırdık. Blok blok binalar sokakları kaplamıyor, sımsıcak bir mahalle atmosferi yaşanıyordu. Çocuklar sokaktaki oyunlarını akşam ezanından önce bitirmezdi. Anadolu irfanının yeni tanıştıkları muaşeret kuralları ile birleştirilip her yuvada yaşatıldığı, hemen hemen bütün evlerin bir dede ya da ninenin varlığı ile güzelleştiği geniş aileler vardı. Sokaklarda bakraçla yoğurt satılır, mahalledeki yeni gelin yaşça büyük kadınlara yenge diye hitap ederdi. Elli beş ekran tüplü televizyonlarda *Susam Sokağı* izleyen; giydikleri, yedikleri birbirine benzeyen; sanki evin üyesi gibi baş ucuna çim adamını koyan çocuklardık. Evde kimse yoksa güvenle annemizin ahretliğinin kapısını teklifsizce

çalardık. Sessiz mahallemizin sokaklarını çocuk sesleri kaplardı. Nezaketin zayıflık olarak algılanmadığı, her daim güçlü gözükmeyen bir motto olmadığı, anın kusursuz mutluluğunun hissedilebildiği yıllardı. Her şeyi bilmenin gerekmediği ama bir şeyi bilmenin de değerli olduğu günlerdi. Mahalle arkadaşlıklarına önem veren, anlatmadan da anlayabilen dostlardık. Sorunlar yok muydu, elbette vardı. Ancak bunların aşılması, daha güçlü bağlarla onarılması hayatın rutin bir parçasıydı. Ekmeğimizin arasına sürülen sarelle gibi her şey tatlıya bağlanmaya çalışılırdı. Peyami Safa'nın dediği gibi "Bir kibrit alevinin geçici ışığında görünüp kaybolan eşya gibi hatıralar parlayıp sönüyor." Yaşanan her anın güzelliği anılarla ölçülür. Gençlik yıllarını doksanlarda geçirenlerle maziyi yâd edelim.

Doksanlara gelmeden yaşanan en önemli olay 1986 yılındaki Çernobil nükleer faciasıydı. Olayın büyüklüğünü sonraki yıllarda anlıyorduk. Köyden



göçüp kentte tutunma mücadelesi veren mahallelinin gündemi daha çok geçim derdi ve şehrin hızına yetişme çabasıydı. Gayeleri; ele güne mahcup düşmemek, büyükşehrin fırtınasında çocuklarını savrulmadan bir arada tutmaktı. Mahalle halkı evlerini kendileri yapar, bu sebeple yuvalarını inşa ederken benzer acılar, mutluluklar yaşardı. Sohbetlerin ortak teması köy hasretiydi. Her yaz uzun süreli memlekete gidilir, kış için yapılabilecek ne varsa hazırlanıp getirilirdi. Kısaca ailelerin hikâyeleri çok farklı değildi.

Çocukluğun doyusuya yaşandığı zamanlardı. Aklımda kalanlar; topaç çevirme yarışları, okuma fişlerinin özenle saklanması, ilk amortisörlü bisikletler, Barış Manço programları, ışıklı ayakkabılar ile geceleri koşmak. Sokakta illa bir meyve ağacı olur ve meyveler daha olgunlaşmadan mahallenin çocukları tarafından toplanırdı. İnsan ile toprak arasındaki ilişki devam ediyordu. Birçok evin önünde küçük bir bahçe vardı. Oysa şimdi toprakla ilişkimiz balkondaki saksı boyutunda. Doksanları özel yapan, jenerasyonun gözü tok ve çocukluklarının “olgun” olmalarıydı. Gerçek hayatla iç içeydik. Fotoğrafların taşıdığı anlar daha kıymetliydi, hepsinde bir hikâye saklıydı. Otuz altı adet filme ve tab ettirilmesine bir sürü masraf yapılırdı. Fotoğrafta herkesin en doğal, bulunduğumuz mekânın en gerçek hâli görünürdü. Filtreler icat

edilmemişti henüz. Akıllı telefonlar olmadığından ev telefonlarının hemen hemen hepsi ezberde tutulurdu. Dijital ortama geçiş evresiydi, her şeyden biraz vardı. Doksanlar dendiğinde içim sıcacık olur, heyecanlanırım. Yaşadığım acılara rağmen serde gençlik vardı.

Doksanlı yıllara iz bırakan ilk olay 1992 yılındaki Bosna Savaşı'ydı. Elimizden yardım toplamaktan, kermes düzenlemekten ve dua etmekten başka bir şey gelmiyordu. Bilge Kral Aliya İzzetbegoviç, Avrupa'nın ortasında yapılan soykırımı Batı'nın niçin sessiz kaldığını “Bunu hiç unutma evlat, Batı hiçbir zaman uygar olmamıştır ve refahı, devam edegelen sömürgeciliği döktüğü kan,

akıttığı gözyaşı ve çektiği acılar üzerine kuruludur.” cümlesi ile anlattı. İlk canlı tarih dersimizi almıştık. Bugün bile en kalbi, içten duygularla severiz Bosnalı kardeşlerimizi ve Bosna'yı. Belki de o zamanlar yeterince sahip çıkamayışımızın mahcubiyetini yaşıyoruz. Anda yaşanan her şeye tanık olmuş ama müdahil olamamıştık. Öyle ya, “*Bir avuçtuk biz göklere sığmayan...*”

İçimizdeki bitimsiz kavgalarla büyüyen bir gençliktik. Yeni bir kitap alınca heyecanlanırdık; okuduğumuz kitaplar, arkadaşlarımız arasında elden ele dolaşırdı. Çünkü birçoğumuzun evinde kitaplık köşesi yoktu. Ramazan ayında açılan Sultanahmet Kitap Fuarı'nda her standı tekrar tekrar gezer, çölde susuz kalmış gibi her kitabı bir nefeste okurduk. Kültür merkezlerindeki konferansları ilgiyle takip edip not alırdık. Tuttuğum notları kütüphanemde hâlâ saklıyorum. Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Mehmet Akif, Nuri Pakdil, İsmet Özel'in şiirleri ezberimizdeydi. Emine Şenlikoğlu, Hekimoğlu İsmail, Nurettin Topçu, Rasim Özdenören, Cemil Meriç, Yavuz Bahadıroğlu, Şule Yüksel Şenler, Ahmet Günbay Yıldız, Mustafa Kutlu'nun kitapları elimizden düşmezdi. Yeni çıkan her marşı kelime kelime ezbere söyledik. Eşref Ziya Terzi'nin “*Bir güneş doğuyor Cezayir'de, bir güneş doğuyor Filistin'de*” ezgisi hep dilimizdeydi. Zaman ve mekân birliğine sahip, kendi

Merhameti
zayıflık olarak
görmeyen,
çocukları bağrına
basan, aldığı
eğitimi yaşamının
her alanında
uygulayan, vatan
ille de vatan
diyen bir neslin
yetişmesi için
çabalalmalıyız.

döneminin entelektüel, politik, toplumsal krizlerine çözümler arayan, okuyan yazan, aktivist nesildik.

Aslında insanoğlu dokunduğu her şeyi aile yapmak ister. Dönemin televizyon dizileri de aile kavramını, bağlarını olması gerektiği gibi öne çıkartırdı. Şimdiki televizyon dizilerine ise söyleyecek kelime bulamıyorum. Özellikle ramazan aylarında mahallenin birlik beraberliği gözle görülür hâle gelirdi. Eş dost, konu komşu birbirini mutlaka kurdukları mütevazı iftar sofralarında ağırlardı. Belki çeşit çeşit yemekler yapılmıyordu ama çay faslında koyu sohbetler ediliyordu. İftardan sonra tüm misafirlerle evde teravih namazı kılınırdı. Ramazanın son günlerine doğru mahallenin iş bitirici abisi bir minibüs ayarlar; nineleri, kadınları, çocukları toplayıp Eyüp Sultan Camii'ne ziyarete götürürdü. Caminin avlusuna en samimi iftar sofraları serilirdi.

1996 yılında Çeçen Direnişi'ne şahit olduk. Kafkasya'nın soğuk dağlarından gelen haberlerle biz de üşüdük. Bin kere rahmet olsun şehit Cevher Dudayev'e. O günlerden bugünlere pek bir şey değişmedi. Müslüman coğrafyasının hesabına hep keder düştü.

Dünya denen kara kazanda kaynayıp kâh yanıyor kâh sönüyorduk. 1999 Marmara depremi ile derinden sarsıldık. Ardından ekonomik krizler, siyasi çalkantılar geldi. İnsan hayatında derin izler bırakan

süreçler yaşadık. Üstad Necip Fazıl'ın dediği gibi "*Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir*" işte böyle aktı ömrümüzün baharı.

Gençliğin üşüdüğü, hayallerin yarım kaldığı, 28 Şubat'ın ezip geçtiği bir nesiliz. Kendi gerçekliğimize tanıklık ettik. Söylenecek çok şey olsa da yüreğimdeki kıyametin hesaplaşmasını ahirete bırakıyorum. Kimimiz ikna odalarında kimimiz protestolarda bıraktı gençlik neşesini. Oysa ne ideallerimiz vardı; bir avuç toprakta tohum olacaktık. Yarım kalmışlık, yarıda kalmışlık... Yoldan geri dönmek de bir ilerlemedir, sözünde teselli bulmaya çalıştık. Kim bilir belki ondandır çocuklarımızın eğitimine büyük önem vermemiz. Geçmişin külfetini kalbimin en derinlerinde iyileşmeyen bir acı olarak hâlâ hissediyorum. Fırtınayla yaşamayı tecrübe ettik. Galiba bu neslin aydınlığı kullanılmadaki marifeti karanlığı bilmesinden kaynaklanıyor.

Milenyum sonrası Türkiye'de ve dünyada çok şey değişti. Teknoloji gelişti; insanların uğraşları, alışkanlıkları, imkânları, ihtiyaçları farklılaştı. Zevkler, renkler bambaşka bir hâle büründü. İnternet hayatımıza öylesine hızlıca girip değiştirdi ki bizi, şu an yaşadığımız hayatla az önce terk ettiğimiz hayat arasında siyah ile beyaz gibi bir fark oluştu. Sanki bizim gençliğimiz çağlar öncesinde yaşanmış gibi geliyor insana.

Geçmişin kaldırılamaz ağırlığı bazen unutmaya zorluyor insanoğlunu. Biz büyüdükçe bize dayatılan, sınırlandırmaya çalışan sosyal ve fiziksel çevremiz, iyileşmesi zor yaralar açtı. Ama aynı geçmişin barındırdığı işaretler yol gösteriyor bize. İnsan varlığı yaşadığı hayata bir amaç ve anlam yüklemek istiyor. Cemal Süreya ne güzel söylemiş "Anılar hep sonbahar gibidir ne varsa yarım kalmış geleceğindir." Büyüdüm, elbette büyüdüm ama o heyecan dolu tarafım doksanlarda kaldı galiba. Entelektüel okumalardan bize kalan şey, "hayırlısı" sözünü ile teselli bulmak oldu. Eğer dönebilseydim gençliğime, sokaklarda daha da kararlı, daha da emin adımlarla yürürdüm. Andre Gide'in romanında yazdığı gibi "yaşamın dar kapıdan geçilen bir yol" olduğunu anladığım yıllarımdayım. Zaman, beşiğinde sallayıp hızlıca büyüttü bizi. Şimdilerde koşarak değil, birçok şeyin seyrine durarak baktığımız yıllardayız. Merhameti zayıflık olarak görmeyen, çocukları bağrına basan, aldığı eğitimi yaşamının her alanında uygulayan, vatan ille de vatan diyen bir neslin yetişmesi için çabalamalıyız. Şafi olan Yaradan'ın şifasına sığındığımız bu fâni dünyada gençlikten geriye iyilik, muhabbet, dostluk kaldı. Heyecanlı günlerimi çocuklarıma anı olarak anlatırken, gençliğe değer katan bir nesle mensup olmanın sessiz mutluluğu içindeyim.

GÜNEŞİN ÜŞÜDÜĞÜ ŞEHİR

ARDAHAN

■ Necla DİNÇ

Bir şehir düşünün, yılın yedi sekiz ayı karla kaplı. Beyaz örtülere bürünmüş heybetli dağlarıyla arziendam ederken gördüğü savaşların, yaşadığı işgal yıllarının da izlerini günümüze taşır. Anadolu'nun

kuzeydoğusunda, havası soğuk ama insanı sıcak bir sınır şehrimiz Ardahan. İsmi 628 yılında bölgeye yerleşen, Hazar Türklerinin bir kolu olan Arda Türklerinden alır. Ardahan 1068 yılında Sultan Alparslan'ın eliyle Büyük Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine girer. 29 Mayıs 1655 tarihinde ise Osmanlı topraklarına katılır. 93 Harbi'nde Rus işgaline uğrayan Ardahan Sancağı tam kırk yıl Rus

hâkimiyetinde yaşar. 1918 yılında geri alınan sancak, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında bir kez daha işgal edilir. Kurtuluş Savaşı'nda yedi düvele karşı topraklarını koruyan Türk milleti, 23 Şubat 1921'de Ardahan'ı işgal altından kurtarır. Evvela mutasarrıflık daha sonra Kars'a bağlı ilçe hüviyeti kazanan şehir, 1992 yılında ise Türkiye'nin 75. ili olmuştur.

Ardahan'ı gezmeye başladığınızda onun savaşlarla dolu tarihini de görebilirsiniz. Şehrin merkezinde karşınıza Rus mimarisine ait taş evler çıkacaktır. İşgal döneminde Ruslar tarafından imar edilmiş yapılar hâlâ varlığını sürdürür. Bunlardan biri şehri ikiye bölen Kura Nehri üzerine demirden yapılmış olan Rus köprüsüdür. Ruslar tarafından inşa edildiği düşünülen Kongre Binası ise tarihî bir öneme sahiptir. Mondros Antlaşması sonrasında 1919'un Ocak ayında yapılan Ardahan kongreleri, dönemin Ardahan kaymakamı Rasim Bey'in konağında gerçekleşmiştir. Binada düzenlenen kongrelerde alınan kararlar Erzurum ve Sivas Kongreleri öncesinde Millî Mücadele'nin yol haritasının oluşmasına katkıda bulunmuştur. Baltık mimarisi

özelliği taşıyan bu konak bir dönem devlet hastanesi olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise Kongre ve Kent Müzesi olarak ziyaretçilere açıktır.

Bülbülan/Bilbilan Yaylası

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Karadeniz Bölgesi'ne komşu olduğu noktada yer alan Ardahan yüksek ve engebeli bir coğrafyadadır. Bu nedenle şehri kaplayan birçok dağ bulunur. Rakımı 1900 metre olan şehrin en yüksek noktası 3000 metre ile Kısır Dağı'dır. Ardahan'a yaklaştıkça gökyüzüne yaklaştığınızı hissedebilirsiniz. Yaylalara çıktığınızda gökyüzündeki bulutlar sizi sarmalayan bir yorgan gibi hemen üzerinizdedir. Soğuk ve gür suları, zengin bitki örtüsüyle Ardahan yaylaları hayvancılık için çok ideal mekânlardır. Bahar ayının gelmesiyle köy sakinleri yaylalara çıkar. Yaylalar aynı zamanda doğa turizminin canlı olduğu yerlerdir. Hoçvan, Yalnızçam ve Bülbülan yaylaları görülmeye değerdir.

Ardahan-Artvin yolu üzerinde iki şehrin ortak yaylası olan Bülbülan, Yalnızçam Dağları üzerinde 2600 rakımda yer alır. İsminin nereden geldiğine dair şöyle bir rivayet vardır: 93 Harbi zamanlarında soğuktan donma tehlikesi geçiren askerler, bir kuşun yol göstermesi sayesinde yayladaki hanlara sığınmışlardır. Bu olaydan sonra oraya Bülbülhan denilmiştir. Rivayet ne kadar doğrudur bilinmez ancak çevresinde birçok yayla bulunması sebebiyle uzun

yıllar hayvan pazarlarına ev sahipliği yapan merkezî bir yayla olmuştur. Göç sonraları bu pazar kalkmış, bir dönem yayla atıl kalmıştır. 2005 yılından bu yana düzenlenen şenlikler ile Bülbülan Yaylası canlılık kazanmış ve ziyaret edilen bir turizm bölgesi hâline gelmiştir.

Çıldır Gölü

Ardahan'da bulunan irili ufaklı göllerin en büyüğü Çıldır Gölü'dür. Kışın tamamen donan gölün üzerinde yürümek, kamp yapmak, atlı kızaklarla tura çıkmak en sevilen etkinlikler arasında yer alır. Ara ara göl üzerinde buz pateni yapan yahut halay çeken insanların haberlerine rastlamış olabilirsiniz. Çıldır Gölü balık çeşitliliği açısından da zengindir. Yılın dört mevsiminde balıkçılık yapılabilmektedir. Kışın, göl üzerindeki buz tabakasının yuvarlak şekilde delinmesiyle gölden balık tutulur. Yaz aylarında da göl ayrı bir güzelliكتedir. Göl kenarında piknik ve kamp yapmak, gölde balık tutmak, tekne turuna çıkmak yapılacak güzel faaliyetlerden bazılarıdır.

Ardahan'da yer alan bir diğer göl Aktaş Gölü, kuş gözlemcileri için ilgi çekici bir özelliğe sahiptir. Bir bölümü Gürcistan sınırlarında kalan Aktaş Gölü içerisinde hareket hâlinde olan 12 tane adacık bulunur. Kadife ördeği ve angut kuşunun popülasyonunun yüksek olmasıyla birlikte ak pelikan ile tepeli pelikan türlerinin bir arada üreme gösterdiği tek alandır.

Akçakale Adası

Çıldır Gölü üzerinde bulunan Akçakale Adası on bin yıllık bir tarihe sahip, doğal güzelliği ile insanı mest eden bir antik kenttir. Adada Neolitik dönemden kalmış taş dam evlerin kalıntıları bulunur. Akçakale Ada Şehri kanun gereğince arkeolojik ve doğal sit alanı ilan edilmiştir.

Yalnızçam Kayak Merkezi

Merkeze 20 km uzaklıktaki Uğurludağ üzerine kurulan kayak merkezi 2018 yılında açılmıştır. 2750 metre yükseklikte yer alan bu merkez, Alplere özgü kristal karlara sahiptir. Telesiyej hattının bulunmasının yanı sıra sarıçam ormanları arasında doğa ile iç içe kayak yapma imkânı sağlamaktadır. Buz tutan Çıldır Gölü'nü gezdikten sonra kayak yapmak iyi bir fikir olabilir.

Ardahan Kalesi

Ardahan, tarih boyunca çeşitli devletlerin hâkimiyetine girmiş ve farklı farklı yönetimler altında kalmıştır. Bu sebeple Ardahan'da sayısı

epey fazlaca olan kale ve kuleye rastlanır.

Şehir merkezinde Kura Nehri'nin kıyısında yer alan Ardahan Kalesi, 1544 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle inşa edilmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Kale çevresinde yapılan araştırmalarda Eski Tunç Çağı'na ait bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular bölgenin çeşitli krallıkların hâkimiyetine girdiğini gösterir. Kalenin iç ve dış cephelerinde taş oyuyla yazılan, farklı figürler bulunur. Kale, duvar örgü tekniği, çokgen kuleleri ve konumlandırılmış biçimi ile Rumeli Hisarı'nı andırır. Ardahan Kalesi'nin ilk sur inşasının Selçuklular tarafından antik temeller üzerine yapıldığı ve Osmanlı Dönemi'nde de kullanıldığı görülmektedir. Kalenin batıdaki büyük kapısı üzerinde Arapça bir kitabe yer alır. Kitabede "Arap, Rum ve Acem ülkelerinin, deniz ve karalarının sahibi padişahlar padişahı Selim Han'ın oğlu Sultan Süleyman-ı Azam namına yapılmıştır. Mülkü

kıyamete kadar baki kalsın. Yapıldığı tarih: Şevval 963 (Miladi 1544) (Rumi 956-960)" yazmaktadır.

Şeytan Kalesi

Çıldır'a yaklaşık 1 km uzaklıkta eski adı Rabat olan Yıldırımtepe köyünde, oldukça sarp bir alan üzerine inşa edilmiştir. Konum ve mimari özellikleri sebebiyle Urartu kalesi olduğu tahmin edilse de Orta Çağ kalesi olması daha olasıdır. Ele geçirilmesi zor olduğu için Şeytan Kalesi adını aldığı düşünülmektedir. Ayrıca kalede yaşayanların kötü ruhlarla ilişkili olduğu için yenilmez olduklarına dair bir halk efsanesinden bahsedilir. 16. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine geçen bu kalenin içinde su sarnıcı, erzak deposu ve şapel kalıntıları bulunur. Günümüzde geceleri aydınlatılan Şeytan Kalesi'nin hemen yanındaki seyir tepesine kadar araçla ulaşım sağlanmaktadır.

Kinzi Kalesi

Bülbülân Yaylası'nın güneydoğusunda, 2200 metre yükseklikte küçük bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Ne zaman inşa edildiği tam olarak bilinmemektedir. Mimarisinin Şeytan Kalesi'ne benzemesi nedeniyle aynı dönemlerde yapıldığı tahmin edilmektedir. Kalenin tamamı günümüze ulaşmamış, belli duvarları ayakta kalmıştır.

Yöresel Lezzetler

Ardahan denilince akla ilk gelen lezzet şüphesiz kaz eti olacaktır. Besiciliği Ardahan'da yaygın olmakla beraber yöresel bir lezzete dönüşen kaz eti, çoğunlukla bulgur pilavı ile servis edilir. Kaz eti ile yapılan bir diğer yöresel



Akçakale Adası



Çıldır Gölü

lezzet ise hinkaldır. Etlı mantı diye de bilinen hinkal, yöre halkı için vazgeçilmez bir yemektir. Tahılın bol olması sebebiyle hamur işi çeşitleri bir hayli fazladır. Hinkalın yanı sıra kete ve feselli ketesi yöre halkı tarafından yapılan, vazgeçilmez bir lezzettir. Büyükbaş hayvancılığın yaygın olmasıyla Ardahan'da süt ürünleri de çeşitlidir. Göle kaşarı, gorcolo ve tel peyniri yöresel ürünler arasında sayılabilir. Halk arasında kırmızı elma diye de bilinen badana elması, Türkiye'de sadece Ardahan'ın Posof ilçesinde yetiştirilmektedir.

Arıcılık

Ardahan zengin bir flora çeşitliliğine sahiptir. Son yıllarda yapılan araştırmalara göre Ardahan bitki örtüsünü oluşturan tür sayısının 1500 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu da çiçek balı üretiminde büyük bir avantaj sağlamaktadır. Aynı zamanda Kafkas ırkı denilen özel bir arı türü tarafından bal üretilmektedir. Kafkas arı ırkının korunması ve bal üretiminin desteklenmesi için Ardahan'da özel merkezler kurulmuştur.

Damal Bebeği

Damal ilçesinde yaşayan Türkmen kadınlar, Orta Asya Oğuz Türklerinin kıyafetlerini kullanmaya devam etmektedirler. Geçmişte kadınlar bu kıyafetleri ağaçtan yapılan

bebeklere giydirerek oyuncak yaparlarmış. Günümüzde bu giysiler iyi bir işçilik ve el emeği ile kumaş bezler üzerine boncuklarla işlenerek yapılmakta ve plastik bebeklere giydirilmektedir. Bu bebekler 1996 yılında Japonya'da düzenlenen "Yöresel Folklorik Bebekler Yarışması"nda el emeği kategorisinde dünya birinciliği almıştır.

Âşıklık Geleneği

Ardahan düğün ve şenliklerinin olmazsa olmazları âşıklardır. Eski zamanlardan bu yana âşıklar yöre halkına hikâyeler anlatır, türküler söyler. Âşık atışmaları ise çok büyük bir heyecanla izlenir. Âşıklık geleneğine ilgi son yıllarda azalsa da gelenek devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

Ardahan henüz

daha saymadığımız birçok güzelliğe ve tarihî yerlere sahiptir. Ancak coğrafi konumu ve iklim şartları sebebiyle ziyaret edilmesi zor bir şehir iken gelişen teknoloji ile birlikte ulaşım ağı genişlemesi, küresel ısınmanın etkisiyle kış mevsiminin süresinin azalması Ardahan'ı daha ulaşılabilir bir şehir hâline getirmiştir. Son yıllarda tarihî mekânları olsun doğası olsun ziyaretçileri ağırlayacak seviyeye ulaşmış ve daha iyiye gitmektedir. Artvin'e sınır olması sebebiyle Doğu Karadeniz gezinin rotasını biraz daha ilerletip Ardahan'ı gezebilir, dilerse sınır kapılardan Gürcistan'a geçebilirsiniz.



Şeytan Kalesi



Damal Bebeği

ESMA İBRET HANIM

Osmanlı Dönemi'nin Meşhur Kadın Hattatı

■ **Meryem DALĞIÇ**

DİB Türk İslam Sanatları Daire Başkanı

Kaleme ve satır satır yazılana yemin eder (Kalem, 68/1) Yüce Allah Kitabında.

Asırlardır müminler bu yemininin buyruğu gereği ilme, hikmete kıymet vermişler, kelimullahı en güzel şekilde yazmaya gayret etmişlerdir. Sevgili Peygamberimiz'in vahiy kâtiplerine inen ayetleri yazdırmasıyla başlar yazının en güzeli olan hüsnühat sanatının tarihi.

"Allah güzeldir güzeli sever." (Müslim, İman, 147) hadis-i şerifi

hat sanatında zirveye ulaşır, harflerin estetiği, ulviliği, ihtişamı, tenasübü görenleri hayrete düşürür. Usta bir hattat tarafından yapılmış harika bir istifi gören ünlü ressam Picasso "İşte resim!" diyerek şaşkınlığını ve hayranlığını gizleyemez. Böylece Batı'nın modern resim anlayışıyla varmak istediği seviyeye Müslümanların asırlar önce hat sanatıyla ulaştığını ifade eder. (Erol Kılıç, Çağdaş Resim Sanatının Oluşmasında

Doğu ve İslam Sanatlarının Etkisi, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 1996, sayı:3, s. 60)

İslam coğrafyasında kadın-erkek sayısız hattatlar yetişmiş; hakikate, hikmete açılan bir pencere olan hat sanatına yön vermişlerdir. Tevazu, mahremiyet ve edep gereği kadın hattatlar tarihî kayıtlara çok fazla geçmese

de varlığı bilinen eserleri günümüze ulaşan meşhur kadın hattatlarımızdan biridir Esmâ İbret Hanım.

Serhâsekiyân-ı Hassa Ahmet Ağa'nın kızı olan Esmâ Hanım, 1780 yılında İstanbul'da dünyaya gelir. Ailesinin tek çocuğu olup eğitimine özel ilgi gösterilir, dönemin en iyi hocalarından dersler alır. Küçük yaşlardan itibaren tanınmış hat ustası Mahmut Celalettin Efendi'den sülüs-nesih ve icazet yazılarını meşk etmeye başlar. Öylesine mahirdir ki bu sanat dalında Esmâ'nın yazdığı hilye-i şerifin meşklerini, Celalettin Bey'in çantasında gören kaftancı Mehmet Salim Ağa, hayran kalır onun çalışmalarına. Ancak bir türlü ikna olmaz kadın taifesinden birinin -üstelik on beş yaşında bir genç kızın- böylesine güzel hat yazabileceğine. Hilye-i şerifin ona ait olduğundan emin olmak ister ve bu hususta ciddi bir araştırma yapar, çalışmalarını tek tek tetkik ettirir. Bununla da yetinmez, Esmâ'nın

Tevazu, mahremiyet ve edep gereği kadın hattatlar tarihî kayıtlara çok fazla geçmese de varlığı bilinen eserleri günümüze ulaşan meşhur kadın hattatlarımızdan biridir Esmâ İbret Hanım.

evine gidip gelenlere gizli aşikâr sordurur bu hususu. Nihayetinde hat yazılarının Esmâ'ya ait olduğuna kanaat getirir. Ardından padişaha takdim edilmek üzere Esmâ'dan bir hilye yazmasını talep eder.

Esmâ'nın yaşına göre böyle bir hilye yazmasının diğer kadınları özendirilmesi temennisiyle hattatlıktan icazet aldığı sırada kendisine "İbret" lakabı verilir. Sipariş edilen hilye-i şerif, Salim Ağa tarafından Padişah III. Selim ve validesi Mihrişah Sultan'a hediye edilir. Çok beğenilen bu eser karşılığında Esmâ İbret, başarısı nedeniyle 500 kuruş ile ödüllendirilir ve 40 akçe günlük gelir bağlanır. Salim Ağa böylesine güzel bir eserin Esmâ İbret'e ait olduğunu inkâr eden kimseler olma ihtimaline karşı hilye-i şerifin arkasına Esmâ'nın bu çalışmayı 15 yaşında yapmış olduğu bilgisini ve eserin ısmarlanmış hikâyesini ilave ettirir. 1795 yılında yazılan bu hilye-i şerif, günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. (İbnül Emin Mahmut Kemal İnal, *Son Hattatlar*, Ketebe Yayınları, 2021, s.87)

Hat sanatındaki yeteneği, eğitimi neticesinde yirmi beş yaşına geldiğinde dönemin en meşhur kadın hattatı olan Esmâ İbret, hocası Mahmut Celalettin Efendi'yle dünya evine girer. Uzun bir

yolculuktur hüsnühat sanatı; emek, sabır, incelik, zarafet, maharet ve gayret isteyen, elbette istikrarı gerektiren. Kuşkusuz bu eğitim, Esmâ'nın şahsiyetinin oluşmasına da etki eder. Edepli, nazik, mütevazı ve bir o kadar da zariftir kendisi. Nakledilen şu hikâye onun bu yönünü ve sanattaki yeteneğini ortaya koyar:

Yüksek mevki sahibi bir zat Mahmut Celalettin Efendi'den bir en'âm-ı şerif ister. Ancak hazırda böyle bir eseri bulunmayan Mahmut Celalettin'in canı epey sıkılır. Akşam eve gittiğinde onun üzüntüsünü fark eden eşi Esmâ İbret, hadiseyi öğrendiğinde "Ben sizin yazınızı taklit ederek bir en'âm-ı şerif yazmışım ama istenilen derecede güzel ve sanatlı olmayabilir." diyerek eseri gösterir. Mahmut Celalettin, hanımının nesih hattında eriştiği başarının derecesine hayran olur. Bazı yerlerini tashih eder ve en'âm-ı şerifi sipariş sahibine ulaştırır. Elbette Esmâ İbret'in yazdığını gizlemez ve bir kadın hattat olarak onun başarısı herkes tarafından takdir edilir. (Şevket Rado, *Türk Hattatları*, Yayın Matbaacılık, İstanbul 1980, s.168)

Esmâ İbret Hanım'ın müzelerde ve hususi koleksiyonlarda sülüs-nesih hattıyla yazdığı birkaç hilyesi mevcuttur. Bunlardan biri yukarıda zikredilen hilye ile aynı tarihli, benzeri olup Türk ve İslam Eserleri Müzesinde, diğeri de Kahire Müzesindedir. Günümüze sülüs-nesih kıt'a, hilye ve *Delâ'ilü'l-hayrât* gibi eserleri de ulaşan Esmâ İbret, özel bezemeleri ile dikkat çeken iki Kuran-ı Kerim de yazmıştır.

Sanatla ruhunu sağaltan, bir kalem güzeli olan Esmâ İbret Hanım vefat ettiğinde Eyüp Sultan civarındaki Şeyh Murad Dergâhı haziresine hayat arkadaşı Mahmut Celalettin'in yanına defnedilir.





İHTİŞAMIYLA RUHA ŞİFA ÇİNİ SANATI

■ Sümeyra ARSLAN

İnsanın derununda olan güzele tabi olma meyli onu farklı arayışlara yöneltir. Ruhuna hitap eden bir musiki, güzelliği temaşa edip güzeli ortaya koyabilme gayretiyle inşa edilen mimari bir eser, Yaradan'a hayranlığının ifade biçimi olarak tecessüm etmiş bir ebru, doğadan ilham alarak tuvale aksettirilen bir tablo insanoğlunun arayışlarına birer örnektir. Her bir eser onun hakikate yaklaşabilme yolculuğunun bir parçasıdır. Hayret makamına ulaşabilme coşkusunun tezahürüdür.

Sanat, akla ve kalbe güzellik zevkini ve hissini oluşturacak şekilde düşünce ve duyguyu ifade etme çabasıdır. İnsanoğlunun estetik anlayışını ortaya koyduğu sanat eserleri tarih boyunca gelişerek var olmaya devam etmiştir. Her toplum kendi değerlerini sanatına yansıtmıştır. Müslümanlar da hayatı algılayış ve anlamlandırış biçimlerini sanat eserlerine nakşetmişlerdir.

İslam sanatları birbirinden çok uzak iklimleri birleştiren bir medeniyetin ifadesidir. Çini, tezhip, hat, minyatür ve mimari gibi farklı formlarda ortaya konan eserler ve kılık kıyafetle ilgili tezyinat eserleri İslam coğrafyalarında yaşayan bir geleneğin inanç ve hassasiyetlerini harikulade bir şekilde dışa vurur.

İslam medeniyeti bir müze medeniyeti değildir. Ayrıca, İslam sanatlarında Batı'daki sanat anlayışından farklı olarak sanat ve zanaat ayrımı yoktur. Hayatın her boyutu ve mesleği sanatı sergilemeye açıktır. Köprünün bir ayağında çini sanatının nadide bir örneğini de görebilirsiniz, eski bir sokakta yürürken ince ince işlenmiş ahşap bir kapıya da rastlayabilirsiniz.

Aslında sanat, çekilen çilenin bir tezahürüdür. Çile çekmeden olgunlaşamaz yaratılan. Toprağın çilesini çekmiş hâli altındır ve yüzyıllardır değerini hiç yitirmemiştir.

İnsanoğlu imtihanlarla çilesini çeker, olgunlaşır, tekâmül eder. Çininin ham maddesi çamurdur, çilesi de ateş. Onu ateş sağlamaştırır, tıpkı insanı imtihanların pişirmesi gibi. Çini ateşle buluştuğu an kusurlarından arınır, renkleri de kendi de berraklaşır.

Pek çok çini ustasına göre çini gözün musikisidir, notaları da rengârenk çiçekler. Notaların bir araya gelmesiyle ve zarif dokunuşlarla bir görsel şölen zuhur eder. Çini sanatı çeşitli zamanlarda, bölgelere göre üsluplarında değişiklikler göstererek ve zenginleşerek günümüze kadar gelmiştir. Bu sanatın ilk örneklerine tuğla üzerine renkli sırn kullanılması ile eski Mısır ve Mezopotamya'da rastlanır. Ancak çininin asıl gelişmesi Müslüman sanatkarların ellerinde olmuştur. Mimari eserlerde çini süslemelerinin ilk örneklerine Karahanlılar, Gazneliler ve Hârizmşahlarda rastlanır. Horasan ve İran'daki Büyük Selçuklu yapılarının çinilerle süslü olduğu görülür. Daha sonraları çinide mozaik tekniğinin de kullanıldığı eserlere rastlanır. 15. yüzyılda Semerkant ve Buhara'da Timurlu mimarisinde görülen ihtişamlı çini örneklerindeki renkli sırla boyama tekniği bu sanata yeni üslup kazandırmıştır.

Çinicilikte kullanılan sırn ana maddesi, kuvars denilen kum, cam, buğday unu ve sudur. Bu maddelerin bir araya getirilip öğütüldükten sonra eritilerek içine kurşun katılmasıyla, saydam sır elde edilir; çinko

katılmasıyla mat, çeşitli maden oksitlerinin katılmasıyla da renkli sırlar yapılır.

Türklerde iç ve dış mimari süslemenin en renkli kolu olan çini sanatı, asıl büyük ve sürekli gelişimini 12 ve 13. yüzyıllarda Anadolu'da göstermiştir. Çeşitli tekniklerle zenginleşen bu sanat, mimari eserlerin üzerinde renkli bir görünüm oluşturarak mekânın ortama etkisini artırmıştır. Sivas'ta Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un yattığı türbeyi süsleyen levha çinileri ve mozaik çini süslemeleri; Malatya'da Ulu Cami'nin kubbesi ve avlu revakındaki çiniler; Konya'da Sırcalı Medrese ve Karatay Medresesi'ndeki mozaik çinileri ve Kayseri'de Sultan I. Alaeddin Keykubad tarafından inşa ettirilen Kayseri Keykubâdiyye Sarayı'ndaki kare, sekiz köşeli yıldız çini levhalar bu sanatın Selçuklu Dönemi'ndeki gelişimini ve çininin mimarideki yaygın kullanımını sergilemektedir.

Her dönemin çini süslemesi, hem önceki dönemlerin özelliklerini devam ettirmiş hem de yeni tekniklerle ve farklı renklerin kullanımlarıyla bu sanatı zenginleştirmiştir. Selçuklu çini geleneğini devralan Osmanlı Dönemi sanatkârları çini sanatını olağanüstü bir seviyeye taşır. 15. yüzyılın sonuna doğru Anadolu'da farklı ekoller ortaya çıkar. Hızla büyüyen devletin çini üretiminde öne çıkan merkezleri İznik ve Kütahya'dır.

Çini sanatının başlangıçtan beri değişmeyen temel niteliği; özgün üslubu, motif zenginliği ve kendine has sistemiyle İslam dininin inanç ve zihniyet dünyasının estetik bir yansıması olarak işlev görmesidir.

Dinî yapılar başta olmak üzere bu devirde inşa edilen eserlerin başlıca süsleme öğesi tek renkli ve sırlı çinilerdir. Firuze, koyu mavi, yeşil gibi renkler barındıran bu çiniler kare veya çokgen biçimleriyle duvarları süsler ve mekâna farklı bir hava katar. Osmanlı Dönemi çinilerinin ayırt edici özelliklerinden biri renkli sır tekniğinin kullanılmasıdır. Desenler basılarak ya da kazınarak işlenir ve daha sonra üzeri renkli sırlarla boyanarak fırınlanır.

Bursa Yeşil Cami ve Külliyesi'nin çini süslemeleri ilk dönem Osmanlı çini sanatının nadide örneklerindedir. Bu dönemde ilave renklerin kullanımıyla ve hatâyîli kompozisyonlar ve şakayık gibi Uzak Doğu kökenli desenlerin katılımıyla çini sanatı oldukça zenginleştirilmiştir. Bu gelişmelerin en çok göze çarpan örneklerine Bursa'daki Muradiye Camii ve Medresesi mozaik çinilerinde, Edirne Muradiye Camii'nin mihrabının

çinilerinde rastlanır. Mihrap içine nakşedilmiş tezhip desenleri ve kalem işi süslemeleri çiniyle bütünleşerek insicamlı ve ahenkli bir görünüm oluşturmuştur.

Çini sanatında 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren "sır altı" diye adlandırılan tekniğin kullanıldığı görülür. Zarif desen anlayışı ve tekniğiyle bu çiniler, doğadan esinlenerek çizilmiş lale, gül, karanfil ve nergis gibi çeşitli çiçekler, bahar dalları, üzüm salkımları ve çiçek açmış ağaçları resmeder. Bu zenginleşme ve değişimlerde hiç şüphesiz Osmanlı saray nakkaşlarının üretken gücü müessir olmuştur. Özellikle Baba Nakkaş Mehmet Efendi, Şahkulu ve Kara Memi gibi nakkaşbaşlar ve idarelerinde çalışan diğer nakkaşlar, çini ustaları için çeşitli desenleri çıkararak bütüncül bir sanat temsili ortaya koymuşlardır.

Bu yeni üslubun nadide örneklerinden biri İstanbul Süleymaniye Camii'ndeki mihrap duvarıdır. Kırmızı rengin ilk defa kullanıldığı, bahar dalları ve diplerinden fışkıran lale, karanfil gibi çiçeklerin yer aldığı çinileriyle bakmaya doyamadığımız bu mihrap duvarı yeni üslubu temsil eder. Bir diğer örnek Rüstem Paşa Camii'dir. 16. yüzyılın ikinci yarısında çini sanatına kaynak olacak bütün desenlerin sergilendiği bu camide, mihrapların, duvarların, pâyelerin bütünüyle çinilerle kaplandığı

görülür. Birbirini tekrar eden bu çiniler hayatın döngüsünü ve sürekliliğini anlatır gibidir. Edirne Selimiye Camii'nin harikulade çinileri İznik'te özel olarak yapılarak Edirne'ye getirilmişti. Yine Üsküdar'da Atik Valide Camii mihrap duvarının iki yanında yükselen çini panolar, vazodan taşan çeşitli çiçekler ve çiçek açmış ağaçları doğanın o nadide görünümünü mekâna taşıyıp hissini verir. İstanbul Sultan Ahmed Camii'nin çinileri, Türk çini sanatının en parlak dönemine ait örneklerin toplandığı son büyük yapıdır. Bu mimari yapıda İznik ve Kütahya çinileri bir arada kullanılmıştır. Mavi çinilerin yoğunlukla kullanıldığı ve mavi kalem işi ile bütünleşen çiniler gökyüzünün engin havasını yansıtır mekâna. Mavi camii olarak da anılan bu muhteşem mimari eser sanatın pek çok dalının sergilendiği nezh bir galeri gibidir.

Topkapı Sarayı'nın çinileri, Osmanlı çini sanatının bütün dönemlerini toplu olarak gözler önüne serer. Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılan Çinili Köşk, mozaik çini sanatının Osmanlı Dönemi'ndeki gelişimini gösteren abidevi bir eserdir. Kullanılan geometrik kompozisyonlar, iri kûfi ve sülüs yazılar mimarideki etkiyi artırmaktadır. Topkapı Sarayı Arz Odası'nın duvarındaki çiniler renkli sır tekniğiyle yapılmış eserlerin en nezh ve yetkin örneklerindedir. 16. yüzyılın en gösterişli çinilerinin bulunduğu bölümlerden biri de Hırka-i Saadet

Dairesi'ndeki süslemelerdir. Çiniler üzerindeki çiçek açmış ağaçlar, neredeyse kokularını hissedecek kadar canlı ve gerçekçi görünüme sahiptir. Ağaçlara konmuş çifte kuşlar şakımaya başlayacak gibi gelir. Harem kısmında valide sultan ve şehzadeler dairelerindeki çini kaplamalar, vazolardan taşan çeşitli çiçekler ve bahar dalları ile mekâna bir cennet bahçesi görünümü vermektedir. Bu yüzyılın çini sanatına bir diğer katkısı kompozisyonlar arasında Mekke ve Medine tasvirlerinin de yer almasıdır.

17. yüzyılda İznik'in gittikçe azalan etkinliğinin yerini Kütahya almaya başlamıştır. Üsküdar Çinili Camii'nin mihrabı, minberin külâhı ve nişli duvarları ile Kütahya çinilerinin İznik ürünleriyle yarışan başarısını gözler önüne serer. Kütahya çinileri saray sanatının görkeminden uzak, daha çok halk sanatının kendi üslubuna göre oluşturulmuş kompozisyonlarıyla, farklı sır teknikleriyle, sarı ve kiremit kırmızısı renklerinin kullanımlarıyla İznik çinilerinden ayrılır. Üsküdar Yeni Valide Camii, Kütahya Hisar Bey Camii ve Topkapı Sarayı'nın çeşitli bölümlerinde bulunan çiniler bu dönemin özelliklerini yansıtır.

Kütahya çiniciliği neoklasik üslubun hâkim olduğu 20. yüzyılın başlarında yeni bir canlanma ile değişerek İznik çinilerinin klasik desenlerine dönüş yapmıştır. Eyüp'teki Mehmed Reşad Türbesi'nin içini kaplayan panolar, asma

yapraklı selvi ağaçları, vazodan taşan çiçekler, bahar dalları ve kırmızının da katıldığı renk çeşitlemesiyle bu canlılığı gözler önüne sermektedir.

Çini sanatı zaman içinde gelişmiş, değişmiş, yükseliş ve iniş geçtiği dönemler olmuştur. Ama bir şekilde var olmayı ve günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Çini sanatına gönül vermiş ve pek çok sanatçı yetiştirmiş son dönemlerin önde gelen sanatçılarından bazıları Faik Kırımlı, Faruk Şahin, Turgut Tuna, Mehmet Gürsoy ve Hamza Üstünkaya'dır. Günümüzde üniversiteler, sanat akademileri, meslek kursları gibi platformlar çini sanatının devamlılığına ve gelişmesine katkı sunmaktadır.

Çini sanatının başlangıçtan beri değişmeyen temel niteliği; özgün üslubu, motif zenginliği ve kendine has sistemiyle İslam dininin inanç ve zihniyet dünyasının estetik bir yansıması olarak işlev görmesidir. Sanatkârların bağlı bulunduğu geleneği yenileyerek geleceğe taşıma kaygısı, İslam sanatındaki tarihsel sürekliliğinin en güzel örneklerini çini sanat eserlerinde görmekteyiz. Müslümanların zengin geleneklerinin görkemli mirası çini; mavisi, beyazı, gizemli kırmızısıyla hâlâ en etkileyici sanat dallarından biri olmayı sürdürmektedir. Bütün ihtişamıyla çini sanatı sadra şifa, göze deva, ruha gıda olmakta temaşa edenleri estetik zevkin doruklarına taşımaktadır.



FİMLERİN

Boy Aynası

Kırmızı Halı / Red Carpet / Farshe Ghermez

■ İshak KOÇ



Her film festivale gönderilmese de uluslararası film festivallerinin sinema adına önemli karşılıkları bulunur. Festivaller, sinema için alternatif dil arayışlarının teşvik edilip desteklenişini, ana akım dışında kalan film üretiminin iç ve dış piyasa açısından düzenini sağlar. İç piyasa siyasal rejimi, sansürü, izinleri içkindir. Gerçi bir başka işlev olarak festivaller, siyasetin sanatla ve gösteri kültürüyle ikame edilmesini sağlamak, mevcut siyasi tartışmaları kültürel alan içinde soğurmak, siyaseti temsilî düzleme çekip massetmek gibi alanının dışında işlere de soyunur.

Ancak en bilindik şekliyle bir nevi yapımların podyuma çıkıp beğeniye sunulduğu, sahne alıp reklam edilişi, objektif sayılmayan saiklerle sanatın ve sanatçının gönendirilişi gibi işlevleri yürütür. Hem de -üstüne vazife olmasa ve bu alanda bir tanım konulmasa da- ürünlerin, yapımların, eserlerin onay mercii gibidir. Yani böyle bir otoritesi ve iddiası yoksa bile sanatın ve sanatçının ortaya konan, beğeniye sunulan, gösterime sokulan işine dair kaygısını giderir. Herhangi bir yazınsalın bilvesile edebiyat dergisinden geçmesi gibi... Nitekim pek çok yazarın, öykücünün, şairin ve eserlerin yolunun bir şekilde dergiden, süreli yayından, editör gözetiminden geçtiği görülür. İşte festivaller, -her ne kadar jüri ve organizatörlerin insafına bırakılmış olsa da- özel ve genel gösterim dışında filmlerin ödüllendirilmesini, tanıtımını, estetik açıdan da bir nevi değerlemesini sağlar.

Ünlü komedyen Rıza Attaran'ın yönettiği ve başrolünü oynadığı 2014 İran yapımı *Kırmızı Halı*, seyircisini söz konusu festivallerin uluslararası alanda belki en mühimi Cannes Film Festivali'ne götürür. Nasıl gidilir, ne yapılır ya da yapılamaz, ne olur biter sorularının yanıtları sade bir dille anlatılır. Anlatılır lakin filmin bunu göstermek gibi bir amacı olmasa gerektir; anlatı zemini komedi yahut dramdır, belgesele benzemez. Filmin senaryosunu, yönetmenliğini Cemal Haşimi, Ali Sertibi,

Hüseyin Süleymani gibi isimlerle birlikte oyunculuğunu Rıza Attaran üstlenir. Oyuncu âdeta Fransız Yeni Dalga (La Nouvelle Vague) Akımı'nın dönemsel filmlerine selam verir gibi çoğu zaman omuz kamerasıyla kendini takip ettirir. Sanki senaryo iş üstünde yazılmış, kurgu yolda yapılmış gibi bir izlenim bağışlar. Basittir ama sıradan sayılmaz. Ortaya hobbit karakterine bile "Home... My home..." dedirten bir özlem, ait olduğu ya da ait hissettiği topraklara dair vefa, minnet duygusu çıkarır. Hem de "Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak" deyiminin mağdurunu oynamaktansa, ghormeh sabzi (Fars otlu güveç) yiyip acılığını kimselere belli etmemek evladır.

Kırmızı Halı, kültlerin gayriresmigeçit yaptığı, sinema adına olabildiğince eğitici bir filmidir. Bir yandan daha filmin ilk sekansında maişetini sağladığı işiyle iştiğal ederken yani bayrağının al beyaz ve de yeşil renklerini boyarken, Orta Doğu toplumlarında pek teveccüh gören Türk dizilerinin haftalık gelişimini anlatan Ahmet'i sinema zevkini kaybedeceği konusunda uyarıp doğru dürüst filmler izlemesini salık vererek... Bu, dizilerin başarısına dönük bir kompliman değildir. Bir kompliman söz konusuysa o, İran yapımı bir film içinde Turkish Airlines'la Atatürk Havalimanı aktarmalı Fransa uçuşunun vurgusudur. Ve coğrafyanın gerçeği, Türk sinemasının pek dikkate

alınmayışı ama Türk dizilerine yönelik aşırı ilgidir. Mısır'dan Tunus'a, Lübnan'dan İran'a Türk dizileri, kendi memleketinde izlenmediği kadar takip edilir. Bir de İran ve Irak'ta İbrahim Tatlıses dinlemek gibi bir gerçek vardır. Temsilde Tatlıses ve çoğunlukla eski romanlardan uyarlama dizilerle anılmak, coğrafyanın bağışladığı kedere yorulabilir.

Genel anlamda sinema, izleyici açısından yorumlanışı dışında, gösterenin yani yönetmenin, gösterdiğini belirli kompozisyonla hikâye edebilme cüretidir. Dolayısıyla iyi hikâye anlatamayanın ya da anlatısına yönelik ilgi uyandıramayanın, dikkatleri celbedemeyenin uğraşabileceği çok daha bereketli iş alanları vardır. Cöstermek işini yüklenense basit gerçekliği dahi kurgu imbiğinden geçirerek dikkate değer bir sonuca ulaşır. Aksi hâlde kayda alınan yalın gerçeklik belgesel bile sayılmaz. Hele de şimdiki zamanın çözünürlüğü yüksek bir cep telefonunu doğrultmak suretiyle görüntü alma imkânı, sinemanın büyüğü ya da büyüleyici evreninin yanından bile geçmez.

Anlatı şayet iyi bir hikâyeyse edebiyat olarak kalmalıdır. Onu ayrıntılayıp senaryolaştırmak pek de anlamlı bir uğraş sayılmaz. Edebiyat eseri diye kaleme alınmış, tanınmış ve kanıksanmış bir klasiğin filme alınışı, onun bağlamından kopmasına, basitleşmesine, başka bir şeye dönüşmesine neden olabilir. Ne denli iyi

Rıza Attaran'ın *Kırmızı Halı'sı*, doğrudan İran sinemasının karakteristiğini yansıtmaz. Yani mezkûr film, gerek çağrıştırdığı anlamlar, gerekse eleştirel tarzıyla yerellikten çok evrensel sinema algısına hitap eder.

kurgulanmış olursa olsun, yazınsaldaki tadı, sanatı, ruhu bağışlamaz. Bu açıdan bir bakıma şiirin ya da şiirselin anlatısı sinematografik anlatıma daha uygundur. Zira kurgucunun çoğu yerde gayriihtiyari imgeye, olmadı simgeye başvurduğu görülür. Nitekim *Kırmızı Halı'da* çoğu kısmı Fransa'da çekilmiş olsa da hava kirliliğinden dükkânlarına, trafikten dar sokaklarına, yolun ortasında yürümekten yüksek sesle telefon konuşmalarına, pahalılıktan enflasyona, işsizlikten tiyatroya Tahran'ın sarsılmaz imajı itina ile işlenir. Ülke yahut şehirle özdeşleşen unsurların kullanımı, özellikle otantik olmayanlar, izleyende simgeden imgeye dönüşür.

İran'ın sinema endüstrisi aslında lokal hikâyeler içinde mesaj kaygısını önemser. Bu belki rejimin baskısı değil de pazarlama stratejisidir.

Çokça mesaj kompoze etmek gibi bir uğraşı ise istisnai olarak komedide, özellikle Rıza Attaran filmlerinde görmek mümkündür. Attaran, memleketinin en fazla kazanan komedyeni olmasının yanı sıra iştiğal ettiği işin ciddiyetini iyi kavradığını, bir yerde öğretici rolünü üstlendiğini gösterir. Bir nevi dış dünyaya karşı, tıpkı çevre ülkelere vaktizamanında devrim pazarladıkları gibi kurulu düzen içre sanat, edebiyat, sanayi vb. alanlarda işleyişi de pazarlamaktadır. Bunu gelişmemiş ülkelerin yaptığı şekilde "Aslında biz de sizin gibiyiz." demeden, aksine kendinden olanı, yakın hissettiklerini vurgulamak suretiyle yapar. Sosyal, kültürel, dinî alan için de aynı şeyler söylenebilir. Sakal oyunculuk için, karşı cinse dokunmamak ya da tokalaşmamak elleri kirli olduğu için, bir yabancı aktrisin beğenilişi edepli giyindiği içindir! Âdeta "Konuşamayan, kendini ifade edemeyen, sadece iyi reklam edilen sizsiniz; konuşabilen, diyalog kurabilen, dokunmaksızın da kendini ifade edebilen, ancak kötü tanıtılan biziz." demek ister. Diyaloglar zaten geldiği coğrafyaya bakışı ele verir: "– Where are you from? – İran. – Wow, bomb atomic!" İran denince insanların aklına atom bombası gelişi, Suriye denince radikal örgütlerin anılışı, Irak'ın adının bile anılmayışı aleyhte propagandayla alakasız, hep tesadüf olsa gerektir! Neticede Hollywood'un hizmet ettiği küresel ama resmî ideolojiye karşı, takdir edilmelidir ki İran

Amerika'nın hâlâ özgürlük götüremediği nadir ülkelerden biridir. Ve sinemanın açtığı alanda Hollywood'un yaptığı propagandaya daha çok İran'ın ihtiyacı olduğu söylenebilir.

Rıza Attaran'ın *Kırmızı Halı'sı*, doğrudan İran sinemasının karakteristiğini yansıtmaz. Yani mezkûr film, gerek çağrıştırdığı anlamlar gerekse eleştirel tarzıyla yerellikten çok evrensel sinema algısına hitap eder. Nitekim yanına bile yaklaşılmayan yönetmenler, abartılı organizasyonlar, ismi haykırılan oyuncular, yer bulunamayan festivaller, hususi davetiyeye girilen kokteyller tümünden kitlelerin bu alana bakışını yansıtır. Oysa ehemmiyet herhâlde liyakattedir ve bunu Attaran, film içinde, "Bence Allah birisine bir şey verdiğinde ilk önce ona kaldıracak kapasite verir. Yani ilk önce liyakat olmalı... Ünlü olup insanlar bizi tanıdığında onlar için bir rol modeli oluyoruz. Eğer bu benim de başıma gelirse ümit ederim ki ilk önce liyakat sahibi biri olurum." repliğiyle ifade eder. Yine posterleri, filmleri, görselleriyle Robert De Niro, Al Pacino gibi sadece ana akım sinemanın Hollywood starları değil Juliette Binoche gibi Fransız aktrislerinin de anılışı, bu alanda başkalarının da var olduğunu ifade eder. Arada Asghar Farhadi'nin Cannes'da görünmesi, *Silahşör*'ün övülmesi keza aynı amaca hizmet eder. Ne denli görmezden gelinirse gelinsin, özellikle coğrafyanın sinemalarında en kayda

değer yol alan endüstrinin, İran sineması olduğu kabul edilmelidir. Zaten ortaya koydukları itibarıyla bir varoluş amacı taşıdıkları, var olma kaygısı yaşadıkları da söylenemez. Orada, kendi içinde bütünleşik ve kendi dilini oluşturmuş bir sinema, gören gözler için belirgin, barizdir.

İran sinemacılarından çoğunun, şiirsel sinemanın öncüsü sayılan Andrey Tarkovski'yi mutlakaştıran bir çıkışla hareket ettiği söylenebilir. Hani söylem dar alanda kısa paslaşmalar gibi belirli çerçevede şekillenir. Bir aile kavgasının Rus edebiyatının uzun ve dingin tiratlarına benzer şekilde ayrıntılandığı hatta münakaşanın tek ciheti üstünden film kotarıldığı, kitlenin de bu türden bir görseli anlamak, anlamlandırmak, algılamak noktasında teşne olduğu filmlere rastlanır.

Daha doğrusu örnekler bu minvaldedir. Lakin ne tarafından bakılsa bir başka unsurun göze çarptığı, hayli geniş kapsamlı ve şahsına münhasır sinema anlayışı İran'ın hem dış piyasada, uluslararası film festivallerinde hem de iç piyasada, halkının filmlere yönelik ilgisinde, Fecr Film Festivali'nde belki Hollywood, Bollywood gibi değil de farklı bir biçimde endüstrileştiğini, üretip pazarladığını gösterir. Yine festivaller kanalıyla halkı geri kalmış, cahil, kültürsüz vs. gibi gösteren filmleri ve yönetmenleri desteklemek, her zamanki gibi Amerika'ya kalır. Yine Amerika sürgündeki cümle Farisi sanatçıları rejim aleyhinde söylemler için kışkırtadursun, pekâlâ devrim sonrası sinema, müzik, resim ve de sanatın hemen her alanında müspet anlamda hayli yol katedildiğini söylemek mümkündür.



Orijinal İsmi:

Farshe Ghermez

Süre:

78 dk

Tür:

Komedi

Yönetmen:

Reza Attaran

Senarist:

Reza Attaran

Yapım:

2014 -İran

SÜRDÜRÜLEBİLİR MODA MI?

■ Şule TÜZÜN

Sürdürülebilir moda, çevreye olan zararlı etkileri azaltarak ve sosyal sorumluluk bilincini ön planda tutarak moda endüstrisinin yeni düzene göre yeniden oluşumunu ifade eder. Sürdürülebilir modanın esas amacı, doğru üretim stratejileri belirlemek ve tüketiciyi konuyla ilgili bilinçlendirmektir. Ancak günümüzde ünlü perakendeciler, ürünlerini daha sürdürülebilir hâle getirmeye çalıştıklarını iddia etse de bu çabalar genellikle yeterli olmamaktadır.

Örneğin, dünya genelinde kullanılan pestisitlerin %11'inin yalnızca pamuk tarlalarında kullanıldığını biliyoruz. Yani içeriklerinde doğal malzeme kullanmış olsalar dahi sürdürülebilirliğin önemli sacayaklarından biri olan sosyal sorumluluk bilincini zedeliyorlar.

Sürdürülebilir moda aslında birçok parametreyi barındıran bir kavram. Tasarım, üretim ve yönetim süreçlerinin tamamını içeren bu kavram, çevre ve insan sağlığına duyarlı sistemlerin geliştirilmesini gerektirir.

Sürdürülebilirlik süreci; enerji verimliliğini artırma, su kullanımını azaltma ve atık miktarını minimize etme gibi stratejileri içerir. Ayrıca geri dönüşüme yapılan yatırımlar ve “mevsimsiz tasarım” anlayışı gibi güncel yaklaşımlar da bu sürecin önemli bir parçası diyebiliriz.

Araştırmalar, tüketicilerin büyük bir kısmının sürdürülebilir ürünleri tercih etme konusunda daha bilinçli olduğunu gösteriyor. Ancak bu bilinç, alışveriş davranışlarına yansımıyor. Medya ve sosyal platformlar, sürdürülebilir davranış şekillerini teşvik etme konusunda güçlü bir etkiye sahipken tüketicilerin çevresel duyarlılık gösterme eğilimleri, sosyal çevrelerinin davranışlarına göre şekilleniyor. Örneğin bir çalışma, bireylerin çevresel kabul gören davranışları benimseme olasılığının, sosyal gruplarındaki diğer bireyler tarafından benimsenmesi durumunda arttığını ortaya koymuştur.

Sürdürülebilir modanın en büyük zorluklarından biri, kapitalist sistem içinde faaliyet göstermesidir. Birçok alanda olduğu gibi hızlı tüketimin ayyuka çıktığı günümüzde sürdürülebilirlik çabaları ile âdeta çelişiyor. Bu nedenle sürdürülebilir modanın gerçek başarıya ulaşabilmesi için hem endüstriyel anlamda doğru kaynak kullanımının ve işlenmesinin önü açılmalı hem de aslında sistemin asıl yöneticisi tüketicilerin kullanım alışkanlıklarını doğru tarafa

yönlendirerek küresel çapta kültürel bir dönüşüme ihtiyaç var.

Sürdürülebilir moda, yalnızca çevreye olan zararın önüne geçmez, aynı zamanda sosyal adalet ve ekonomik dengesizliklerle de mücadele eder. Bu, tüm toplumun katılımıyla mümkün olabilir. Tüketiciler, tasarımcılar, üreticiler ve siyasiler; sürdürülebilir moda çabası oluşturmak için birlikte çalışmalıdır.

Sürdürülebilir moda yolculuğunda, markalar ve tüketiciler arasındaki dinamikler önemli bir yer tutar. Tüketici taleplerinin artması ve çevresel bilincin yükselmesi, markaları daha sürdürülebilir ürünler sunmaya zorlamaktadır. Ancak bu süreç, bazı markaların “yeşil aklama” (greenwashing) olarak bilinen stratejileri benimsemelerine neden olabilir. Bu durum, sürdürülebilir gibi görünen ancak gerçekte çevresel faydayı karşılamayan ürünlerin pazarlanması anlamına gelir. Markalar, sürdürülebilirlik vaatleriyle müşterilerini etkilemeye çalışırken tüketicilerin artan bilinç düzeyleri, markaları daha şeffaf olmaya ve sürdürülebilirlik iddialarını daha somut ve gerçekçi eylemlerle desteklemeye yönlendirmektedir. Tüketicilerin bu bilinçli tavrı, markaların sürdürülebilir üretim süreçlerine geçekten

yatırım yapmalarını gerektirir. Üreticiler müşteri sadakatini ve pazar payını korumak için sürdürülebilir ürünler üretmek zorunda kalabilir.

Son zamanlarda duyar olduğumuz “yeşil aklama”, markaların çevresel yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirmeden çevre dostu bir imaj çizmeye çalışmalarıdır. Bu durum genellikle markalar tarafından abartılı sürdürülebilirlik iddiaları ile gerçekleşir. Örneğin bir marka, ürünlerinin “daha yeşil” olduğunu iddia edebilir ancak bu iddialar genellikle ürünün sınırlı geri dönüşüm içeriği veya biyotabanlı malzemeler gibi seçili özelliklerle sınırlıdır. Yani marka, içerikte kısmen doğallığa gitse bile konunun diğer parametrelerinde eksiklik gösteriyor olabilir. Bu durumda sürdürülebilir modadan söz edemediğimiz gibi yine kapitalist düzenin faydacı yaklaşımı dikkatimizi çekiyor.

Moda endüstrisi, büyük ve küçük markalarıyla 2030 yılına kadar daha sürdürülebilir giysi

üretimi yapma konusunda iddialı taahhütlerde bulunmuş durumda. Ancak hızlı modayla birlikte ürünlerin kalitelerinin geçmiş dönemlere oranla %40 azaldığını ve dolayısıyla onların sürdürülebilirlikten çok uzakta olduklarını görebiliyoruz. Resmin bütününe baktığımızda aslında belki de sadece tüketicilerin markaları dengeleyebilecek ve onları zorlayabilecek güce sahip olduğunu ve bazı değişiklikler yapmaları için baskı yapabileme potansiyeli olduğunu fark etmeleri gerekiyor.

Tüketiciler olarak nasıl alışveriş yaptığımızı ve gerçekte neyi talep ettiğimizi iyi düşünmemiz gerekiyor. Alışveriş yaparken asıl sormamız gereken kimin yaptığı ya da hangi malzemeden üretildiğinden önce “Yeni kıyafetlere gerçekten ihtiyacım var mı?” olmalıdır. İkinci el alışverişe yönelmemiz ve “ileri dönüşüm” yani elimizdeki ürünü tekrar kullanabilmenin yollarını bulmamız; ihtiyaç duyduğumuzu fark ettiğimiz ürünü alırken ise içerik kontrolüyle birlikte markanın tüm üretim süreçlerinden haberdar olmamız gerekiyor.

Her yıl 93 milyon giysinin (sadece kayda geçen miktar) çöpe gittiğini ya da yakıldığını düşünürsek tabiata verdiğimiz zararlar birlikte kapitalist düzenin ne kadar kölesi olduğumuzu görebiliriz.



OSMANLIDA İMAMLARIN EĞİTİMİ

■ Eyüp DEMİR





Emm kökünden gelen imam kelimesi, “bir şeye yönelmek, öne geçmek, ordu komutanı, halife, devlet başkanı, cemaatle kılınan namaza önderlik eden kimse” gibi çok geniş ve zengin anlamlar ihtiva etmektedir. Çoğulu *eimmedir*.

Osmanlı Devleti’nde imamlar devletin en küçük idari birimi olan mahalle ve köylerin yöneticisi konumundaydılar. Doğum, ölüm, nikâh, kira ve satış kontratı, ikamet gibi birçok resmî işlemde görev icra etmekteydiler. Hatta “tabur imamlığı” müessesesi aracılığıyla askerî teşkilat içerisinde modern askeri itaat ve disiplin anlayışının yerleşmesinde de önemli ve daimi bir işlevi yerine getirmekteydiler. (Mehmet Beşikçi, “Askeri Modernleşme, Askeri Disiplin ve Din: Düzenli Kitle Orduları Çağında Osmanlı Ordusu’nda Tabur İmamları”, *Akademik İncelemeler Dergisi* c. 11, S.1)

Camide hutbe okuyan ve bu vazife ile görevli kişilere hatip denir. Hatip kelimesinin çoğulu ise hutebadır.

Osmanlı Devleti’nde imam yetiştirme sistemi, İslam dininin korunması ve yayılması, toplumun dinî konularda bilgilendirilmesi ve ahlaki değerlerin yerleşmesi açısından büyük önem taşıyordu. Medreseler ve diğer eğitim kurumları sayesinde yetişen imamlar, hem din adamı hem de toplum önderi olarak önemli bir

role sahiptiler. Osmanlıda imam olmak isteyen bir kişi, öncelikle sıbyan mekteplerinde temel eğitimi alır, ardından iptidai medreselerde daha derinlemesine dinî bilgiler edinirdi. Akabinde medreselerde uzun yıllar süren bir eğitim sonucunda fıkıh, tefsir, hadis gibi alanlarda uzmanlaşır, müderrislerin gözetiminde çeşitli icazetler alırdı. Bu süreç sonunda yetişen kişiler; cami imamlığı, müezzinlik, hatiplik gibi din görevlerine atanabilirlerdi.

Osmanlıda imamların hizmetleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Cami hizmetleri: Namaz kıldırma, hutbe okuma, dinî törenleri yönetme gibi temel görevlerin yanı sıra cemaate dinî konularda bilgi vermek, cemaatin sorunlarına çözüm

Osmanlı Devleti’nde imamlar devletin en küçük idari birimi olan mahalle ve köylerin yöneticisi konumundaydılar. Doğum, ölüm, nikâh, kira ve satış kontratı, ikamet gibi birçok resmî işlemde görev icra etmekteydiler.

bulmak gibi görevleri de üstlenirlerdi.

· Toplumsal hizmetler: İmamlar, köylerde ve kasabalarda halkın sorunlarıyla ilgilenir, anlaşmazlıkları çözmeye çalışır, eğitime katkı sağlar ve dinî konularda danışmanlık yaparlardı.

· Devlet hizmetleri: Bazı imamlar, kadılık, müftülük gibi önemli devlet görevlerinde de bulunurlardı.

19. yüzyıl tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de çok fazla değişimin olduğu bir dönemdir. Bu değişimlerden birisi de imam yetiştirme sistemidir. Bununla ilgili ilk olarak evkaf müfettişi Hüseyin Tevfik Efendi'nin menşe-i eimme ve hutebanın açılmasının gerekliliğine dair nezarete yazdığı 21 Cemaziyelahir 1299 (10 Mayıs 1882) tarihli tezkire çok önemlidir. Hüseyin Tevfik Paşa bu tezkirede mealen, İstanbul'un her noktasında pek çok cami ve mescit olduğunu, insanların burada üzerlerine farz olan namazı eda ettiğini ancak bunun yanında insanların üzerine namazın ahkâmını bilmenin vacip, tecvit üzere kıraat-ı Kur'aniyeyi bilmenin farz olduğunu belirtmiş, eskiye oranla şeyh'ül-kurraların vazifelerini yeterince yapmadıklarından dolayı artık yeteri kadar eimme ve huteba yetişmediğinden dem vurmıştır. Hüseyin Tevfik Paşa, bu tezkirede imam ve hatip yetiştirme mekanizmasının neden

Osmanlı Devleti'nde imam yetiştirme sistemi, İslam dininin korunması ve yayılması, toplumun dinî konularda bilgilendirilmesi ve ahlaki değerlerin yerleşmesi açısından büyük önem taşıyordu.

bozulduğunu, bunu düzeltmek için ne tür çalışmalar yapılması gerektiğini, menşe-i eimme ve huteba okullarının nerede kurulacağını, burada ne gibi derslerin okutulacağını, muallimlere ne kadar maaş verilmesi gerektiğini detaylıca açıklamıştır. (BOA, [İ. DH]. No: 865, Gömlek no: 69189-2)

Tevfik Efendi'nin yukarıda saydığı mantıklı gerekçeleri zamanın evkaf nazırı Asım Mehmed Paşa da kabul etmiştir. Nazır Efendi, 10 Mayıs 1882 tarihinde başvekâlete yazdığı resmî yazıda Tevfik Efendi'nin bahsettiği tarzda bir okulun açılmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. (BOA, İ. DH, No: 865, Gömlek no: 69189-1) Nazır Efendi, 10 Ekim 1882 tarihinde ise dönemin Sadrazamı Said Paşa saraya

yazdığı tezkirede yukarıda belirtilen gerekçeleri özet bir şekilde padişaha arz etmiştir. Dönemin padişahı II. Abdülhamit 4 Kasım 1882 tarihinde yazılan bir derkenarda bu haklı teklifi kabul etmiştir. Derkenarda mealen: "Aciz kölenizin arzıdır ki. Yüce elinizden başvekâlete ulaşmış olan bu tezkire padişahın görüşlerine sunulmuş ve istenilen işin gereği hususunun yapılması için padişah efendimiz izin vermiştir." yazılıdır. (BOA, [İ. DH]. No: 865, Gömlek no: 69189-2)

Gerekli yazışmalar yapıp artık okul kurulması için izinler alındıktan sonra uygun yerler aranmaya başlanmıştır. Eimme ve huteba okulu için Fatih ve Şehzadebaşı Camii yakınlarında bulunan darülkurralar ile Üsküdar'da uygun yerler aranmaktaydı. Toplamda üç okul açılması planlanıyordu. Fakat Fatih'te Evkaf Nezareti tarafından tespit edilen yerler hakkında bazı problemler çıktığı ve bu sorunun ortadan kalkması için başvekâletin devreye girdiği görülmektedir. (BOA, MF.MKT. No: 80, Gömlek no: 20) Tezkireye göre eimme ve huteba okulunun kurulması için istenen binalardan birinin daha önceleri rüştiye olarak kullanılsa da o zamanda iptidaiye olarak kullanıldığı ve Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırıldığı; diğer mektebin ise eski Şeyhülislam Sa'di Efendi tarafında inşa edildiği fakat Fatih'in yaptırdığı

binanın sadece sıbyan mektebi olarak kullanılması gerektiğine dair vakıf şartı olduğu ve bunun değiştirilemeyeceği ve eimme ve huteba için başka mahallerde bina aranması gerektiğine dair bilgiler vardır. (BOA, [MF.MKT]. No: 80, Gömlek no: 24) Uzun süren yazışmalardan sonra nihayet eimme ve huteba okulunun açıldığı 15 Kasım 1882 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde ilan edilmiştir. "Mühim Bir İslah" adlı ilan altında okulların Fatih Camii, Şehzade civarında Molla Hüsrev Camii yanındaki darülkurralar ve Üsküdar'da münasip bir yerde açıldığı belirtiliyordu. ("Mühim Bir İslah", *Tercümân-ı Hakikat*, 4 Muharrem 1300/15 Kasım 1882)

Kısaca arşiv belgeleri ışığında; bu okullara Kur'an-ı Kerim ezberleyen ve hatim eden on beş yaşını geçenler devam edecek, haftada iki gün ders verilecek ve okul üç yıl sürecek, öğrencilere her yıl, reîsü'l-kurra, ders vekili, evkaf müfettişi ve huzur dersi verenler tarafından sınav yapılacak, sınavı kazananlar üst sınıfa geçecek, üç yılı bitirenler ise şehadetname alacaktır. Şehadetname almayanlar ve bu okula devam etmeyenlere görev verilmeyecek, okulda sarftan kafiye sonuna kadar Arapça, kıraat, hat ve imla dersleri verilecek, ders veren muallimlerin maaşı ayda 150 kuruş olacak, kömür ve diğer masraflar için 50 kuruş harcanacak, öğretmen maaşı ve okul masrafları ayda 500

kuruş olacak, üç şube için bu masraf ayda 1500 kuruş olacak, bu masraf ise hazine ve evkaf bütçesinden karşılanacak ve bu okul evkaf nezaretine bağlı olacaktı. (Necati Dögüş, "Osmanlı Devleti'nde Açılan İlk İmam Hatip Okulu: Menşe-i Eimme ve Huteba", *Diyanet İlmî Dergi*, 58/2)

Yukarıda verilen bilgilere rağmen eimme ve huteba okullarının gerçek manada bir okul mu yoksa bir kurs mu olduğu kesinlik kazanmamıştır. Bu okulun okul mu yoksa kurs mu olduğu kaç öğrencisi olduğu, verilen derslerin bir kurs olarak değerlendirileceği de belirtilmektedir. Yine bu kurumun herkese hitap etmediği ve sadece üzerlerinde imamet ve hitabet ciheti bulunanlar için yani ileride imam ve hatiplik yapacak kişilere özel bir okul gibi olduğu görülmektedir. Bu dönemde herkes için imam hatip okulu yoktur. Sonuç olarak denilebilir ki menşe-i

eimme ve huteba sadece cihet sahibi çocuklar için geçerlidir.

Eimme ve huteba okullarında eğitim gören mahalle imamlarının bazı hususlarda "şer ve nizama ters" hâllerde olduklarına dair şikâyetler devam etmiş ve açılmasından yaklaşık 5 yıl sonra 23 Şubat 1888 tarihinde bu okullar kapatılmıştır. 1913 yılında imam ve hatip yetiştirmek üzere tekrar "islâh-ı medâris" programı çerçevesinde medresetü'l-eimme ve'l-hutabâ adıyla bir okul daha açılmıştır. Fakat 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 2. maddesine göre kanunun yayınlanmasından on üç gün sonra Maarif Vekâletinin neşrettiği bir genelge ile bütün medreseler kapatılmıştır. Daha sonraki dönemde imam ve hatip yetiştirme görevini Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti sürdürmüştür.

Tarihte bu ay neler oldu?

İbn Rüşd vefat etti.

(11 Aralık 1198)

İmam Gazali vefat etti.

(19 Aralık 1111)

Radyum elementi keşfedildi.

(21 Aralık 1898)

Kanun-i Esasi kabul edildi.

(23 Aralık 1876)

Sarıkamış Harekâtı başladı.

(22 Aralık 1914)

Mehmet Akif Ersoy vefat etti.

(27 Aralık 1936)

Kış Geldi

■ Seher MERİÇ

Yazlar kavurucu, kışlar ise ciddiyetle soğuk olurdu çocukluğumda. Özellikle büyük şehirlerde yaşayanlar için bugünlerde kışlar, kar ya da ciddi soğuklar görmeden geçip giden bir sonbahar havasında olabilir. Ancak benim çocukluğumda kışlar, gerçek anlamıyla “kara kış” olarak yaşanır.

Kış, eski dilde “zemheri” olarak anılır, 14 Aralık’ta başlar ve tamı tamına doksan dokuz gün sürerdi. Bitiş tarihi ise 21 Mart’ta, Nevruz ile baharın müjdecisi olarak kutlanır. Kış; bembeyaz karlar, soba başında samimi muhabbetler demektir. Evet, zorlukları da vardı ama biz çocuklar bu zorlukların farkında olmak yerine, mevsimin getirdiği oyun ve eğlencelerin tadını çıkarırdık. Annelerimiz için ise oldukça yorucu geçen bir mevsimdi.

Evimiz çoğu evdeki gibi sobalıydı. Sobalı odanın dışındaki diğer odalar âdeta buz keserdi. Annemin

sabahları ilk işi sobayı yakmak olurdu. Soba yanınca evin içi bir anda ısınır, annem “Evin yüzü güldü.” derdi. Soba, babam ve komşumuz İnyetullah Amca’nın, iki odayı rahatça ısıtacak şekilde duvarda açtıkları özel bir bölmede yer alırdı. Bu akıllıca düzenleme, Mançurya’daki zulümden kaçıp Türkiye’ye sığınan Safiye Teyze ve İnyetullah Amca’ya aitti. Allah rahmet eylesin, bize her zaman anneanne ve dedelik ettiler.

Annem uzun kış gecelerinde ev ekonomisine katkı sağlamak için dikiş dikerdi. Halının üzerine serdiği kumaşları keser, biçer ve dikerdi. Benim için en güzel zamanlar, annemi sedirden izlemektir. Dışarıda hava buz gibi olsa da annem yüreğimizi her zaman ısıtırdı. Radyodan çalan bir şarkıya eşlik eder, bize hikâyeler anlatırdı.

Kömürle yanan sobalarımızın yanına zamanla gaz sobaları eklendi. Daha pratik olmalarına rağmen, tehlikeli

Çocukken gökyüzüne ve yıldızlara olan ilgim çoktu. Hatta bazı yıldızlara kendi isimlerimi verirdim. Kış geceleri kar yağacağını, yıldızların renginden anlayabilirdim.

oldukları için çok uzun süre kullanılmadılar. Sonra kalorifer sistemleri yaygınlaşmaya başladı. Ne büyük kolaylıktı bu!

Sabahları erkenden okula giderdik ve soba tam ısınmazdı. O yüzden küçük bir elektrik ısıtıcısında ellerimizi ısıtırdık. Annem bir yandan karnımızı doyururken bir yandan da sıcak su dolu bir tas içinde tarağı ısıtır ve saçlarımızı tarardı. Kışın okula gitmek bir maceraydı. Sokaklar bembeyaz olurdu.

Evimizin arkasındaki boş alanda yazın salı günleri kurulan meyve-sebze pazarının yerini kışın sessizlik alırdı. Çok az pazarcı cesaret ederdi soğukta tezgâh açmaya. Gelenler de akşam ezanıyla birlikte tezgâhlarını toplar, evlerinin yolunu tutarlardı. Biz çocuklar ise bu boş alanda kardan adamlar yapar, kar savaşları düzenlerdik. Eldivenlerimiz ıslanıncaya kadar oynardık. Annemin sobanın üzerindeki tele astığı ıslak eldivenler kısa sürede kururdu. Sobadan gelen çıtırtılar hâlâ kulaklarımda...

Gece kar yağışı başladığında ise mahalle çocuklarıyla birlikte dışarı fırlardık. Karın altında gülerek oynardık, kimi zaman kızakla kayar kimi zaman karda yürüyüş yapardık. Kimse eve girmek istemezdi ama üşüyünce annem bizi içeri çağırır, ıslak kıyafetlerimizi değiştirir, ardından sobanın üzerinde kaydattığı ıhlamurla bizi ısıtırdı.

Çocukken gökyüzüne ve yıldızlara olan ilgim çoktu. Hatta bazı yıldızlara kendi isimlerimi verirdim. Kış geceleri kar yağacağını, yıldızların renginden anlayabilirdim. Bu uzun kış geceleri, hem uzun hem de huzur doluydu. Bugün bile kış akşamlarını çok severim çünkü yapacak bir sürü iş vardır ve bunları yapmak için bolca zamanımız olur.

Özellikle kış akşamları annemle birlikte radyo tiyatrosu dinlemeyi çok severdik. Macera hikâyeleriyle dolu olan bu programlar, günün tüm yorgunluğunu üzerimizden alırdı. İnsan neyi canıgönülden isterse Rabb'im onu verirmiş. Ben de çok sevdiğim radyo tiyatrolarını yıllar sonra kendim yazmaya başladım. Kim bilir, belki de benim yazdıklarımı bir çocuk ve annesi, soğuk bir kış akşamı, sobanın yandığı sıcak bir odada dinliyor olacaklar.



HAMİLELİK BESLENMESİ

■ **Merve BİLGE ATALAY**
Diyetisyen

Hamilelik, yalnızca 9 ay sürüyor gibi görünse de aslında yeni doğacak bir insanın tüm ömrünü etkileyen, karmaşık ve çok güzel bir süreçtir. Bu yazıda, hamilelik beslenmesini üç ayrı dönem olarak ele alacağız. Ayrıca hamilelik öncesine de kısa bir bakış atacağız.

Hamilelik Öncesi Beslenme

Gebelik öncesi beslenme ve spor, gebeliğe başlarken kişinin vücuttaki mineral ve vitamin depolarını, aynı zamanda yağ-kas-kilo dengesini etkileyebilir, bu yüzden oldukça önemlidir. Mümkünse gebeliğe ideal kilo aralığında başlamak çok

önemlidir. Ayrıca, sadece kilo değil kişinin vücudundaki yağ-kas oranı ve göbük çevresindeki yağlanma da süreç için önemlidir. Eğer kişi, ideal ağırlık aralığında hamile kaldıysa gebelik boyunca 12-15 civarında kilo alabilir. Çok zayıf hamile kaldıysa bu 20 kiloya kadar çıkabilir. Ancak kilolu veya fazla kilolu hamile kaldıysa en fazla 10 kilo almalı ve ilk üç ayı da diyetisyen kontrolünde sağlıklı beslenme listeleri eşliğinde geçirmesi uygun olacaktır. Kişi gebe kalmayı planlıyorsa bir dâhiliye doktoruna gidip B12, demir, D vitamini gibi depo mineral ve vitaminlerine bakılarak eksiklerini

tamamlamalıdır. Sabahları yumurta ya da yulaf ezmesi gibi kahvaltılar, yanında yeşillik; öğle yemeğinde mevsime uygun çorba ve yoğurt, ara öğünde kuru yemiş ve mevsim meyveleri tüketilebilir. Akşam ise ev yemekleri tercih edilebilir. Hamileliğe hazırlık sürecinde düzeni oturtmak ve sağlıklı beslenmeyi hayat tarzı hâline getirmek önemlidir.

İlk 3 Ay Gebelik Beslenmesi

İlk üç ay genellikle bulantı ve kusmalarla geçen zorlu aylardır. Çoğu gebe bu dönemde kilo verir veya sadece ekmek ve benzeri yiyecekler tükettiğinden dolayı kilo

alabilir. Bu yüzden dikkatli olunması gerekmektedir. Kilolu bir gebelik, gebeliğin sonlarına doğru oldukça zorlayıcı olabilir. Bulantıyı azaltmak için boş mideye sıvı alımı durdurulmalı, uyanır uyanmaz su içilmemelidir. Kontrollü şekilde zencefil ve nane çayı içmek (doktora danışarak), gebelikteki bulantılara yardımcı olur. Baharatlı, yağlı, yoğun salçalı yemeklerden kaçınılmalı; hafif yoğurtlu ve taze gıdalar tercih edilmelidir. Eğer gebe kişinin midesi bulanıyorsa ilk üç ayda kendini yemeye zorlamamalı ve bu sürecin geçici olduğunu kendine hatırlatmalıdır. Gebeler bu ilk üç ayda; salata, yoğurt, yumurta, kefir, köfte, tavuk, balık, meyve, kuru yemiş ve sebzeleri azar azar tüketebilmelidir. Önemli olan, mevsiminde ve mümkün olduğunca çeşitli yiyecekler tüketmek, kızartmaları sınırlı tutmaktır. Yiyeceklerin doğal ve katkısız olması, paketli gıdalardan kaçınmak da önemlidir. Gebelikte aşırı yeşillik tüketimi veya herhangi bir şeyin aşırı tüketimi önerilmez.

İkinci 3 Ay Gebelik Beslenmesi

Bebeğin büyümeye başladığı bu üç ay çok önemlidir. Bebek hızla büyüdüğü için yeterli ve dengeli beslenmeyi sağlamak annenin depolarının boşalmasını önler, annenin sağlıklı hissetmesine yardımcı olur. Kahvaltılarda mutlaka yumurta tüketilmeli ve yanında yeşillikler eklenmelidir. Günlük olarak et, tavuk, balık, sebzeler ve kuru baklagiller tüketilmelidir. Yoğurt ve kefir beslenmeye eklenmeli,

kuru yemiş ve meyveler ara öğünlerde yenilmelidir. Makarna, pilav, ekmek gibi gıdalar da tabii ki gebelik beslenmesinde yer almalı ancak bunlar aşırı tüketilmemelidir.

Son 3 Ay Gebelik Beslenmesi

Son üç ay genellikle gebenin en çok ve hızlı kilo aldığı dönemdir. Yine de beslenme, ikinci üç aydaki gibi dengeli ve yeterli şekilde pek çok gıdayı içermelidir ki kişi rahat bir gebelik geçirebilsin. Rahat ve mutlu bir gebelik için kilo kontrolü çok önemlidir. Çok az ya da çok kilo almak hem bebek hem de anne için oldukça zorlayıcı olabilir ve pek çok sağlık problemine yol açabilir. Bu yüzden gebelikte kilo kontrolü çok önemlidir.

Önemli Besin Öğeleri ve Takviyeler

Hamilelik süresince alınması gereken bazı önemli besin öğeleri ve takviyeler bulunmaktadır. Özellikle demir, kalsiyum, folik asit ve omega-3 yağ asitleri bu dönem için kritik öneme sahiptir. Folik asit, özellikle hamileliğin ilk aylarında, bebeğin sinir sisteminin sağlıklı gelişimi için gereklidir. Demir, hemoglobinin üretimi ve oksijen taşınması için gerekli olduğundan, yeterli demir alımı anemi riskini azaltır. Kalsiyum ise hem annenin hem de bebeğin kemik sağlığı için önemlidir. Omega-3 yağ asitleri ise bebeğin beyin gelişimi ve göz sağlığı için önem taşır.

Doktorunuzun önerisi üzerine bazı takviyeler kullanmanız

gerekebilir ancak bu besin öğelerini doğal yollarla almak en sağlıklıdır. Örneğin,

- Folik Asit: Yeşil yapraklı sebzeler, baklagiller, tahıllar ve meyveler folik asit açısından zengindir.

- Demir: Kırmızı et, tavuk, balık, kuru baklagiller ve yeşil yapraklı sebzeler demir açısından iyi kaynaklardır.

- Kalsiyum: Süt, yoğurt, peynir ve yeşil yapraklı sebzeler kalsiyum açısından zengindir.

- Omega-3 Yağ Asitleri: Somon, sardalya gibi yağlı balıklar ve ceviz, chia tohumu gibi bitkisel kaynaklar omega-3 açısından zengindir.

Su Tüketimi

Hamilelik döneminde yeterli su tüketimi, hem annenin hem de bebeğin sağlığı için büyük önem taşır. Su, vücuttaki toksinlerin atılmasına, besin öğelerinin taşınmasına ve sindirim sisteminin düzenli çalışmasına yardımcı olur. Günde en az 8-10 bardak su içmeye özen gösterilmelidir.

Sonuç olarak, hamilelik dönemi, beslenme alışkanlıklarınızı gözden geçirip sağlıklı bir yaşam tarzı benimsemeniz için mükemmel bir fırsattır. Dengeli ve çeşitli bir diyet, yeterli su tüketimi ve gerekirse doktor kontrolünde takviye kullanımı ile bu özel dönemi en sağlıklı şekilde geçirebilirsiniz. Bebeğiniz ve kendi sağlığınız için yapacağınız bu yatırım, gelecekteki sağlık temellerini atmanızda büyük rol oynayacaktır.

BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

İstiklal Marşı Şairimiz	Seslenme	Eski dilde su		Bir işaret sıfatı/zamiri	Öğütülmüş tahlil	Boynun arka kısmı	Çok olmayan
Kapı basamağı	Şiir yazarı	Yazılı eser	Tavil, kısa olmayan	Deprem		Müsaade	
Bir sure adı				Geniş olmayan			
Son kullanma tarihi			Satranç oyununda özel bir hamle	Gelecek	Ezmekten emir		Sese uyarı veren alet
Rütbesiz asker		Toprak			Düet		
Bir müzik aleti		Geri verme				Belirti	
	Güvence gösterme, rehin					Kesilmiş, kesik olan	
Esas, asıl	Neden?		Dokuma halı				Nikel simgesi
İnanç			Sıvı hâle geçme				
			İridyum simgesi	Bir renk			Öğrenci
Muhteviyat				Tebeşirin ham maddesi	Bir tecvid kuralı		Dünya'nın uydusu
Çalın, caka					Nesir içi kafiye		
		Gözün renkli bölümü				At yavrusu	
Bir sure adı		Mahkeme binası				Bisiklet oturağı	
Tümör			Kendisine kitap indirilen peygamber				Değerli bir taş
	Mertebe						
İlkel su taşıtı	Suçlu başışlama					Tutma organımız	
İş yeri, daire, büro		Bir rüzgâr	Yeni ve parlak			Baryum simgesi	
				"Çok az kalmak" anlamında bir söz	Bir tatlı su balığı	Öncesizlik	
	Ceriha						
Rey	Topluluk						
Bir ünlem	Yüz güzelliği						
	Hayalî olan	Bir bağlaç	Eski dilde su, âb				
				Avrupa Birliği kısaltması			
				Anlayış			
Koruyucu							
Cankurtaran sandalı							
Kuru soğuk					Bir nota		
Yaşlı							
		Bal böceği					
Piston							



2		9		1				
4		6	2		5	9	1	3
8		3	7	9	6		4	5
				4	7	5		1
		4	5		8			
	9						8	
	4		6			8		9
	6	1					5	2
		5		7				

SUDOKU

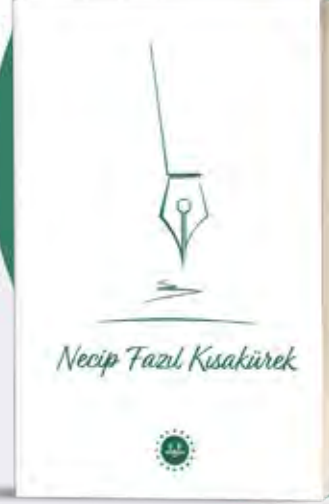
KELİME OYUNU

F									
E									
T									
i									
H									N
									A
A									M
N									A
K									Z
E									
B									
U									
T									

AFİYET	İYİ
ALAKA	İZAN
ALİ	KALEM
ANKEBÜT	KAMİL
ASAYİŞ	KAR
AVİZE	KARŞI
BAYİ	MESAJ
EDEP	NAMAZ
EFENDİ	OBJE
ENAM	OYA
ERİK	RAMAZAN
FETİH	YARAMAZ
HAT	YARASA
İRAK	YAŞ
İFADE	YAZ
İLİM	

NECİP FAZIL KISAKÜREK

■ Süreyya MERİÇ



Necip Fazıl Kısakürek, kendi ifadesiyle “kemâllerin kemâli, mâveraların mâverası olan Allah’a doğru, sonsuz bir tekâmül yolunda” sanatı seçen bir edip. *Bir Adam Yaratmak*, *Reis Bey*, *Tohum* gibi eserleriyle tiyatroyu çağın buhranlarından kurtararak ona yeni bir mana, yeni bir aksiyon veren bir sanatkâr. Türk edebiyatı kadar medeniyetimize, düşünce dünyamıza da damgasını vuran bir mütefekkir. Yaşadığı çağa bigâne kalamayan, kalemını fikrî mülâhazalarının güdümünde kullanan bir şair. Doğu Batı arasına sıkışıp kalan Anadolu’yu ve bu toprakların evlatlarını sosyal ve kültürel yozlaşmalardan çekip çıkartmaya ahdetmiş bir dava adamı.

Üstad denilince akla gelen ilk isimdir Necip Fazıl Kısakürek. Kalem oynattığı edebî türlerde aşılması zor şaheserler ortaya koyduğu kadar kişiliğiyle de zihin dünyamızda yer edinmiştir Sakarya şairi. Onun hakkında çok şey yazılıp çizilmiştir. Eserleri üzerine nice inceleme yazısı kaleme alınmıştır. Gelecek nesillerin hem eserleriyle hem de mütefekkir kişiliği ile tanışması içindir bütün çaba.

Diyaret İşleri Başkanlığı tarafından neşredilen *Necip Fazıl Kısakürek* kitabı da üstadın miras bıraktığı eserleri ve bu eserler aracılığıyla geleceğe taşıdığı değerleri merkeze alır. Prof. Dr. İbrahim Kavaz, Kısakürek’in hayatını ve edebî kişiliğini satırlara taşır. Onun hayatının dönüm noktalarından biri, belki de en önemlisi Abdülhakim Arvasi ile tanışmasıdır. Necip Fazıl daha sonra bu tanışmayı “*Tam otuz yıl saatim*

işlemiş, ben durmuşum/ Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum” dizeleriyle anlatacaktır. Doç. Dr. Canan Olpak Koç’un “Prenslik’ten Müritlik’e: Necip Fazıl Şiirlerinde Tasavvuf Etkisi” yazısı bu dönüm noktasını detaylıca aktarır. “Her fikir beynimde bir çift kelepçe” diyen şair, hayat ve hakikat birliğinin sırrına tasavvufa yaklaşarak erer. Fikirleri, onu buhrana sürükleyen akıl oyunlarından çıkarak hak davasının iz düşümlerine dönüşür. “Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinde Mutlak Hakikat ve Varlık” yazısıyla Prof. Dr. Fatih Kanter, üstadın varlık anlayışını ortaya koyar. Bu anlayış ki Kısakürek’in edebî kişiliğinde makes bulmuş, şiirleri ve tiyatro eserleri başta olmak üzere kalemına istikamet tayin etmiştir. Kısakürek’in eserlerinin başat konusu olan insanı Arif Ay; insan ve değer ilişkisini ise Prof. Dr. Levent Bayraktar kaleme alır. Necip Fazıl, bu toprakların çocuğudur, westernizasyonun genç nesilleri sürüklediği buhranın karşısında durur. Eserlerinde dinî öğeleri kullanır, peygamber sevgisini mısralarına taşır. Prof. Dr. Fatih Sakallı “Necip Fazıl Kısakürek’in Hikâyelerinde Dinî Unsurlar”, Prof. Dr. Aliye Uslu Üstten “Necip Fazıl’ın Şiirlerinde Peygamber Sevgisi” başlığıyla üstadın eserlerini inceler. *Bir Adam Yaratmak* kitabında Husrev ile özdeşleşen “Şuur ve Ölüm” Doç. Dr. Can Şen’in kalemiyle buluşur. Şen, “Necip Fazıl Kısakürek Tiyatrosunda Ölüm Teması”nı ele alarak büyük şairin anlam arayışının perdesini aralar. “Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinde Dua ve Yakarış” Doç. Dr. Dinçer Atay; “Nezip Fazıl’ın Fikriyatında Gelecek Tasavvuru ve Gençlik” Hüseyin Akın’ın kaleminden okurla buluşur.

DIYANET TV

ikayelerle çocuklara Hadisler

Cumartesi

10.45

yeni

FREKANSLAR

4A(HDI) FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DIKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

4A(SDI) FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

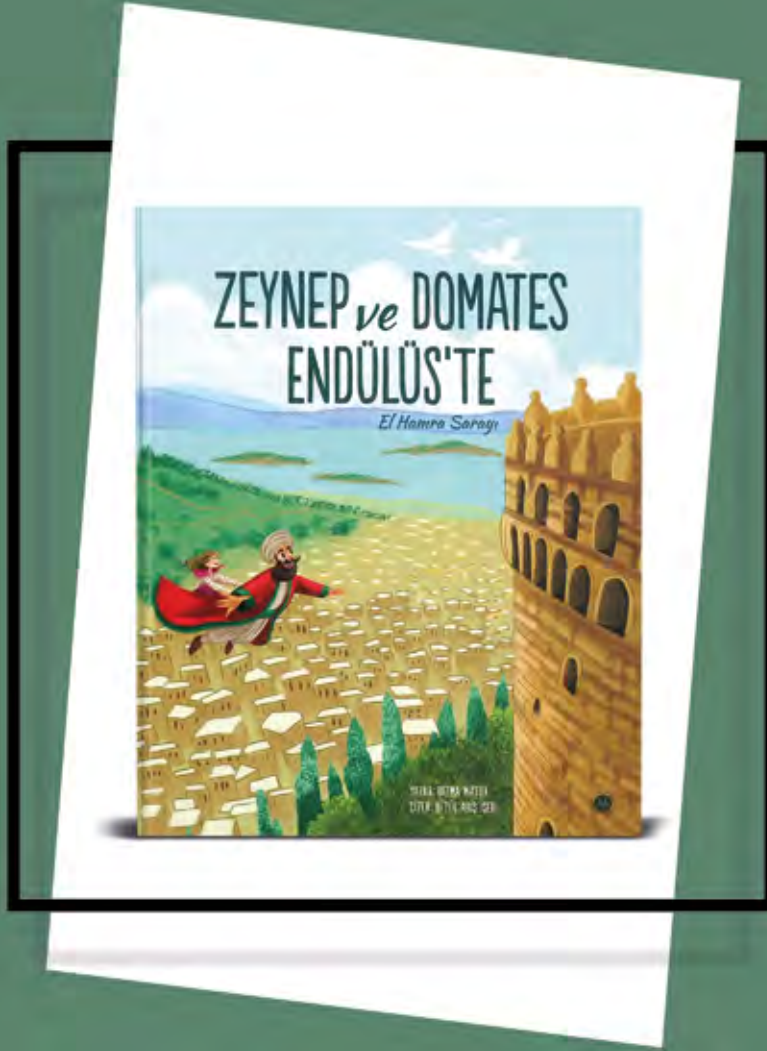
Digiturk - 68. kanal

Smart - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV - 133. kanal

Tvübu - 49. kanal



yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452



9 772147 145203